

Julia Hakamaa & Mira Nygård

Maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävä perhetyö

Työntekijöiden näkökulmia työskentelyyn

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (Amk)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Julia Hakamaa ja Mira Nygård

Työn nimi: Maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävä perhetyö: Työntekijöiden näkökulmia työskentelyyn

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 93

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää perhetyöntekijöiden kokemuksia maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävästä perhetyöstä. Kokemuksia halusimme selvittää kulttuurierojen vaikutuksista työhön sekä siitä, kuinka työntekijöillä on resursseja tutustua eri taustoista tuleviin perheisiin. Vaikka tutkimukseemme kuului myös suomalaisperheiden ja maahanmuuttajaperheiden välillä ilmenevät eroavaisuudet, ei varsinainen vertailu näiden perheiden välillä kuulunut työmme sisältöön.

Työmme oli kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Haastattelimme neljää perhetyöntekijää, joilla oli kokemusta maahanmuuttajataustaisista perheistä asiakkaina. Haastattelut suoritimme teemahaastatteluina.

Tutkimuksemme tuloksista nousi esiin työntekijöiden tasa-arvoinen suhtautuminen yhtä lailla maahanmuuttajataustaisiin perheisiin kuin suomalaisiinkin. Yksityiskohdaisemmat kysymykset toivat kuitenkin esiin maahanmuuttajaperheiden ja suomalaisperheiden välisiä kulttuurieroja, jotka vaikuttavat työskentelyyn. Kulttuurieroista suurimpina nousivat esiin väkivaltakäsitykset ja perhearvot sekä kielierot. Yhteisen kielen puuttuminen koettiin huomattavana haasteena maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskentelyssä. Kommunikoinnissa perheen kanssa tärkein apuväline oli tulkin käyttö, mutta myös oman puheen pitäminen yksinkertaisena ja sen tukeminen viittojen ja piirtäen auttoivat viestin perille saamisessa.

Työntekijöiden kokemusten mukaan perhetyöntekijät sekä lastensuojeluilmoitukset otetaan asiakasperheissä vastaan melko hyvin. Eri kulttuureista tulevat perheet eivät välttämättä ymmärrä lastensuojelun asiakkuuden vakavuutta, vaan sen nähdään kuuluvan sosiaalialan kentän auttamistyöhön yhdessä muiden toimien kanssa. Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi on samanlainen kuin suomalaisilla perheillä, mutta työskentelykeinot vaativat perhetyöntekijältä erityistä luovuutta ja joustavuutta. Erityisenä haasteena maahanmuuttajaperheissä voi ilmetä kotoutumiseen liittyviä ongelmia.

Avainsanat: perhetyö, lastensuojelu, maahanmuuttaja, kulttuuriero

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Julia Hakamaa and Mira Nygård

Title of thesis: Family Work with Immigrant Families: Family Workers' Views about the Work

Supervisor(s): Katariina Perttula

Year: 2016

Number of pages: 93

Number of appendices: 1

In our thesis we wanted to find out what kind of experiences family workers of child protection have about families with immigration background as clients. We wanted to know the workers' experiences about how the cultural differences affect family work and if the workers have enough resources to get to know the backgrounds of the families. Even though in our thesis we also focused on the differences between Finnish and immigrant families, we did not actually compare them.

We used qualitative research in our thesis. We interviewed four family workers, who had experience about client families with immigration background. The interview form we used was theme interview.

The results from our research indicated that family workers want to treat both Finnish and immigrant families equally. During interviews, we discovered the biggest cultural differences that affect family work: understanding of violence, family values and a different language. For the professionals, it is more difficult to work with immigrant families when you do not have a common language. Using an interpreter is helpful, but also keeping your own talk simple and illustrating with drawing, for example, makes it easier to understand.

The workers have experienced that family workers, as well as child protection notice, are more welcome in immigrant families than in Finnish families. Immigrant families may come from cultures where they do not separate different kinds of help from each other. For them, there is only one big field of social work. The working process is the same with both Finnish and immigrant families in family work of child protection, but the workers have to be more creative and adaptable when working with immigrant families. Immigrant families may have different challenges in life, such as failure of integration.

Keywords: family work, child protection, immigrant, cultural differences

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo	6
1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	9
2.1 Aiemmat tutkimukset.....	9
2.2 Tutkimuksen lähtökohdat	10
3 PERHETYÖ	13
3.1 Perhetyön käsite	13
3.2 Perhetyön eri muodot.....	16
3.3 Asiakasprosessi.....	17
3.4 Perhetyön keskeiset periaatteet.....	22
4 MAAHANMUUTTAJAT	25
4.1 Maahanmuuttaja käsitteenä	25
4.2 Monikulttuurisuus ja etnisyys	26
4.3 Kotoutuminen.....	27
4.4 Perheenyhdistäminen	29
5 MAAHANMUUTTAJAPERHEET PERHETYÖSSÄ	32
5.1 Kulttuurieroja.....	32
5.2 Maahanmuuttajaperheiden haasteita.....	34
5.3 Erojen huomioiminen työssä	36
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	38
6.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus	38
6.2 Haastattelut.....	40
6.3 Tulosten analysointi	41
6.4 Luotettavuus ja eettisyys.....	43
7 TULOKSET	47
7.1 Asiakkuus	47

7.1.1	Asiakasprosessi.....	47
7.1.2	Asiakkaiden haasteet.....	51
7.2	Työskentely- ja tukikeinot.....	55
7.2.1	Kommunikointi	55
7.2.2	Perheeseen tutustuminen	57
7.2.3	Perheiden tukeminen	59
7.3	Työntekijöiden kokemukset työstä	60
7.3.1	Työntekijät perheessä.....	62
7.3.2	Tapausesimerkit	64
7.4	Työntekijöiden osaaminen ja tulevaisuuden tarpeet	65
7.4.1	Tiedon saanti	66
7.4.2	Tulevaisuus.....	68
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	70
8.1	Työntekijöiden kokemukset maahanmuuttajaperheiden erityisyydestä.....	72
8.2	Kommunikointi maahanmuuttajaperheiden kanssa.....	75
8.3	Asiakasperheiden kokonaisvaltainen huomiointi.....	77
8.4	Saavatko työntekijät perehdytystä?	79
9	POHDINTA	80
	LÄHTEET	84
	LIITTEET	90

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Huolen vyöhykkeistö	19
Kuvio 2. Analysoinnin prosessi	43
Kuvio 3. Tulosten pääkohdat.....	71
Taulukko 1. Akkulturaatioasteen nelikenttämalli	29

1 JOHDANTO

Perhettä voi tukea ja auttaa kuka vaan; ystävät, naapurit tai sosiaalialan ammattilaiset. Elämässä tulee vastaan haasteita, joista yli pääsemiseen lähes jokainen meistä tarvitsee joskus tukea. Vanhemmuus on haasteellinen tehtävä; jotkut lapset tuntuvat selviävän melkein mistä elämäntilanteista tahansa ilman suurempaa kriisiä, kun taas toisilla tuntuu olevan huomattavasti enemmän ongelmia. (Buchanan 2002, 253.) Perheen tukemisessa on aina keskiössä lapsen etu ja tarpeet. Mutta millä kriteereillä lapsen etua arvioidaan, jos vanhempien kulttuuri ja lapsen omat toiveet ovat ristiriidassa keskenään? Tämä kysymys konkretisoi lastensuojelussa esiintyvät haasteet maahanmuuttajasosiaalityössä. Usein asiakkaat ovat kuitenkin yksinkertaisen avun tarpeessa, missä kulttuurisilla tekijöillä ei ole juurikaan osuutta. (Anis 2008, 99–100.)

Perhetyötä koskevan lainsäädännön muututtua ja perhetyön tultua myös ennaltaehkäiseväksi tukipalveluksi, joka ei enää vaadi lastensuojelun asiakkuutta, aiheemme on tällä hetkellä yhteiskunnallisesti tärkeä. Perheiden kynnystä pyytää apua arjen haasteisiin on pyritty madaltamaan siten, ettei lastensuojeluasiakkuuden mahdollista leimaa koettaisi avun hakemisen esteeksi. Perhetyön osalta olemme tutkimuksessamme keskittyneet lastensuojelulliseen tehostetun perhetyön puoleen. Lisäksi turvapaikanhakijoiden tulva viimeisen vuoden aikana nosti maahanmuuttajanäkökulman ja monikulttuurisen sosiaalialan osaamisen esille. Verrattuna vuoteen 2014, turvapaikanhakijoiden määrä lähes kymmenkertaistui vuonna 2015. Tämä ei vielä suoraan heijastu sosiaalityöhön, mutta oleskelulupapäätösten myötä heitä siirtyy koko ajan asiakkaiksi kunnan sosiaalityön piiriin. Halusimmekin ottaa nämä asiat tutkimuksemme keskiöön, sillä tietoa maahanmuuttajataustaisista asiakkaista perhetyössä ei vielä juurikaan ole, mutta tiedon tarve tulee varmasti lähitulevaisuudessa kasvamaan. Opinnäytetyömme teimme yhteistyössä Vaasan kaupungin kanssa haastatellen lastensuojelun tehostetun perhetyön perheohjaajia, joilla on kokemusta maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskentelystä.

Opinnäytetyömme aihe löytyi yhteisen kiinnostuksen pohjalta ja lähdimme sitä työstämään parityönä. Sekä maahanmuutto että perhetyö ovat myllerryksessä, mikä teki

aiheestamme todella ajankohtaisen. Tavoitteenamme opinnäytetyössämme on selvittää, minkälaisia kokemuksia perheohjaajilla on maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävästä työstä. Halusimme selvittää, miten työskentely eroaa suomalaisten perheiden kanssa tehtävästä työstä ja minkälaisia erityispiirteitä maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelystä nousee esiin. Meitä kiinnosti myös, minkälainen asiakasprosessi maahanmuuttajaperheillä yleensä on; miten huoli herää ja kuka sen ottaa puheeksi?

Opinnäytetyömme aluksi avaamme taustoja, joiden pohjalta lähdimme tutkimustamme työstämään. Avaamme muutamaa aiempaa tutkimusta, jotka on tehty samaan aiheeseen liittyen, sekä selvitämme lähtökohdat tälle tutkimuksellemme; miksi juuri tämä aihe ja mitä tutkimuskysymyksiä olemme asettaneet. Alustuksen jälkeen syvennymme tutkimuksemme kannalta keskeisiin käsitteisiin ja avaamme teorian avulla mitä on perhetyö ja keitä ovat maahanmuuttajat. Näiden jälkeen kerromme kulttuurieroista, joita työskentelyssä maahanmuuttajien kanssa tulee ottaa huomioon. Teoriaosuuden jälkeen lukijalle selviää tutkimuksemme toteutuksen vaiheet sekä tutkimuksesta saadut tulokset ja niistä tehdyt johtopäätökset. Varsinainen tutkimus tapahtui laadullisen tutkimuksen teemahaastatteluna, jossa haastatelimme neljää lastensuojelun perheohjaajaa. Työmme päättyy pohdintaan saamistamme tuloksista ja koko tutkimusprosessista.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Suomalaisessa sosiaalityökeskustelussa monikulttuurisuus on noussut puheenaiheeksi 1990-luvulla, kun maahanmuuttajia alkoi tulla asiakkaiksi (Anis 2005, 63). Aiempia tutkimuksia aiheeseen liittyen ei siis ollut kovin helppo löytää, sillä Suomessa etnisyys ja monikulttuurisuus ovat vielä suhteellisen uusia käsitteitä. Kuitenkin tutkimuksia on jonkin verran tehty muun muassa venäläistaustaisten perheiden kanssa tehtävästä perhetyöstä sekä työntekijöiden näkökulmasta.

2.1 Aiemmat tutkimukset

Julia Pohjanlehto (2014) on tutkinut venäläistaustaisten maahanmuuttajien kanssa tehtävää perhetyötä voimaantumisen näkökulmasta Etelä-Kymenlaakson alueella. Pohjanlehto haastatteli seitsemää perhetyöntekijää. Tutkimuksessa nousi esiin ammattitaidon ja venäläisen kulttuurin tuntemuksen keskeinen merkitys onnistuneen työskentelyn lähtökohtana. Hyvän asiakassuhteen luomisen keskeisiksi edellytyksiksi nousivat tutkimuksen mukaan kunnioitus, ennakkoluulottomuus sekä kulttuurisensitiivisyys. Tutkimuksen mukaan työskentelylle venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kanssa asettavat haasteita tulkkipalveluiden, taloudellisten resurssien sekä ajan vähyys.

Tatjana Tsempoi (2015) on tutkinut myös venäläistaustaisten maahanmuuttajien parissa tehtävää perhetyötä. Hän selvitti tutkimuksessaan lastensuojelun avohuollon asiakasperheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden näkökulmista. Tutkimukseen oli haastateltu neljää asiakasta. Tutkimuksen mukaan asiakaslähtöisyys ja osallisuus eivät toteutuneet asiakkaiden kokemusten perusteella tavoitteiden mukaan. Haastatteluissa kävi ilmi, että työskentely ei tavoita asiakasperheitä ja vuorovaikutuksessa on vielä kehitettävää. Tutkimuksessa nousi esiin, että perhetyön laatua voitaisiin parantaa kielitaitoisilla työntekijöillä, ja lisäämällä työntekijöiden kulttuurituntemusta venäläisestä kasvatuskulttuurista.

Kotkan vastaanottokeskuksessa tehtävää perhetyötä on tutkinut Jaana Herrala (2012) työntekijöiden näkökulmasta. Tutkija itse on työskennellyt pidemmän aikaa

kyseisessä vastaanottokeskuksessa. Tutkimuksen tavoitteena olikin selvittää, mitä perhetyö vastaanottokeskuksessa on ja miten sitä voisi mahdollisesti kehittää. Tutkimuksessa nousi esiin resurssien vähyys. Vastaanottokeskuksen perhetyö on suurimmaksi osaksi ennaltaehkäisevää, mutta sitä ei tehdä riittävästi, eikä asiakkaille ole tarpeeksi aikaa. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan myös perhetyön olevan vastaanottokeskuksessa hyvin monimuotoista ja vaativan työntekijältä ammattitaitoa. Lisäksi todetaan, että työskentelyn laatua parantaa myös työntekijän oma kiinnostus ja halu tehdä tätä työtä.

Merja Anis (2008) on kirjoittanut Väestöliitolle tutkimuksen lastensuojelun sosiaalityöstä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Anis haastatteli tutkimustaan varten sekä asiakkaita että työntekijöitä. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää sekä käytäntöjä että tuottaa tietoa aiheesta, josta sitä on vielä aika vähän. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että työntekijöille on tarjolla vielä melko vähän tietoa ja koulutusta monikulttuurisesta sosiaalityöstä. Tästä johtuu myös se, että pakolaiset luokitellaan usein ”vaikeiksi” asiakkaiksi erilaisine kulttuureineen ja traumaattisine kokemuksineen. Asiakkaiden monikulttuurisuuteen liittyvät erityiskysymykset jäävät usein asiakastilanteissa keskustelematta ja selvittämättä; työntekijät eivät itse aloita näistä keskustelua eivätkä tartu asiakkaiden tarjoamiin aloitteisiin. Maahanmuuttajaperheiden lapsia ohjautuu lastensuojelun asiakkaiksi myös sen vuoksi, ettei esimerkiksi kouluissa ole osaamista ja valmiuksia työskennellä maahanmuuttajaperheiden kanssa. Tilanteet ovat usein kuitenkin sellaisia, ettei lastensuojelullista väliintuloa niihin välttämättä tarvittaisi.

2.2 Tutkimuksen lähtökohdat

Valitsimme aiheeksemme maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävän perhetyön. Valinta tapahtui yhteisen kiinnostuksen pohjalta. Me molemmat olemme kiinnostuneita työskentelemään tulevaisuudessa vähemmistöjen kanssa, minkä lisäksi koemme aiheen myös todella tärkeäksi sekä yhteiskunnallisesti että sosionomin ammatin kannalta. Yleisesti perheiden kanssa tehtävä työ kiinnostaa meitä paljon ja se on mielestämme todella tärkeää. Ajankohtaiseksi aiheen tekee muun muassa sosi-

aalihuoltolain muutokset, jotka vaikuttavat myös lastensuojelulakiin ja joiden tarkoituksena onkin mahdollistaa lapsiperheiden kotipalvelun ja perhetyön saatavuus ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tämä ennaltaehkäisevä työ on nousemassa yhä merkittävämpään rooliin ja tulee ehkäisemään varmasti toteutuessaan monia huostaanottoja. Lisäksi tämänhetkinen pakolaistilanne asettaa omalta osaltaan paineita maahanmuuttajien kanssa tehtävään työhön.

Yhteistyökumppaniksemme saimme Vaasan kaupungin. Otimme ensin yhteyttä Seinäjoen perhetyöhön, mutta heiltä ei löytynyt maahanmuuttajataustaisia perheitä asiakkaista. Vaasassa opinnäytetyöstämme innostuttiin kovasti ja he sanoivat sieltä löytyvän asiakkaista maahanmuuttajaperheitä sekä työntekijöiltä kokemusta maahanmuuttajataustaisista asiakkaista. Kaikilla haastatelluilla työntekijöillä oli perhetyöhön soveltuva sosiaali- ja terveysalan koulutus. Kyseisessä organisaatiossa työntekijät olivat työskennelleet neljästä kuuteentoista vuotta ja jokaiselta löytyi taustalta lisäksi aiempaa kokemusta lasten ja perheiden kanssa työskentelyssä. Haastatteluja tehdessä yhteistyöorganisaatiossamme oli asiakkaana seitsemän maahanmuuttajataustaista perhettä.

Tutkimuksessamme halusimme painottaa maahanmuuttajuuden näkökulmaa perhetyön kontekstissa. Halusimme selvittää, millaisia kokemuksia työntekijöillä on maahanmuuttajien kanssa tehdystä perhetyöstä. Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

- Minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on maahanmuuttajaperheistä asiakaina?
- Miten maahanmuuttajataustaiset perheet otetaan perhetyössä kokonaisvaltaisesti huomioon?
- Minkälaisia erityispiirteitä liittyy maahanmuuttajaperheiden asiakkuuteen (verrattuna suomalaisiin perheisiin)?
- Minkälaista osaamista työskentely vaatii työntekijöiltä ja saavatko he mielestään perehdytystä työhönsä tarpeeksi?

Vaikka halusimme tietää myös, miten maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskentely eroaa suomalaisten perheiden kanssa tehtävästä työstä, emme

kuitenkaan tee työssämme varsinaista vertailua suomalaisten perheiden ja maa-
hanmuuttajaperheiden välillä, vaan jätimme suomalaiset perheet tutkimuksemme
ulkopuolelle.

3 PERHETYÖ

Perhetyö on siirtynyt lastensuojelun avohuollon tukitoimesta yleiseksi sosiaalipalveluksi, mutta sitä voidaan yhä järjestää lastensuojelun asiakkaalle myös avohuollon tukitoimena tehostetun perhetyön muodossa. Tutkimuksessamme empiirinen aineisto on koottu nimenomaan lastensuojelun perhetyötä toteuttavilta alan ammattilaisilta, joilla on asiakkaina maahanmuuttajaperheitä. Lastensuojelullisen perhetyön pääpiirteet ovat samoja, kuin laajemminkin perhetyössä, mutta sen taustalla on aina lastensuojelun asiakkuus. Lastensuojelun perhetyön asiakasperheiden tilanteet ovat usein haastavia ja vaativat pitkäaikaista työskentelyä, jos ennaltaehkäisevä perhetyö ei tuo riittävää tukea perheen tilanteeseen. Pääpiirteissään maahanmuuttajien kanssa tehtävä perhetyö on samanlaista kuin suomalaisten perheiden kanssa tehtävä, vaikka siitä omat erityispiirteensä löytyvät.

3.1 Perhetyön käsite

Sosiaalihuollon tehtävänä on auttaa tukea tarvitsevia lapsia sekä suojella lapsia, joiden kehitys on vaarassa vahingoittua. He työskentelevät sekä apua pyytäneiden perheiden kanssa, että niiden, jotka sitä eivät ole pyytäneet. (Scourfield 2003, 3.) Järvisen ym. (2012, 12–13) mukaan perhetyön käsite on hyvin monipuolinen ja haastava määritellä, sillä lainsäädännössäkkin käsite perhetyö viittaa työmuotoon eikä sitä mielletä omaksi sosiaalipalveluksi. Perhetyöksi voidaan heidän mukaansa laajimmillaan käsittää kaikki perheiden kanssa tehtävä työ, jossa perheen näkökulma otetaan huomioon työskentelyssä. Vanhempia tulisi tukea lapsen elämänlaadun parantamiseksi, mutta Scourfieldin (2003, 169) mukaan Dartington Social Research Unit:in (1995) tutkimusten pohjalta tiedetään, että tukipalvelut usein puuttuvat.

Perhetyötä voidaan toteuttaa perheen kotona, asiakasta lähellä ja hänen arkiympäristössään. Se voi pitää sisällään perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua ja tukea asiakkaan arjen keskellä. Perhetyössä käytännön apu yhdistetään usein psykososiaaliseen tukeen, jolloin asiakas saa mahdollisimman kokonaisvaltaista tukea.

Maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa tämä tarkoittaa esimerkiksi heidän mahdollisesti erilaisen kulttuurinsa ja tapojensa huomioimista ja kunnioittamista työskentelyssä. Perhetyötä tehtäessä huomioidaan koko perhe ja sen jäsenet sekä yhdessä että erikseen. Perheen kanssaan pyritään toimimaan yhteistyössä huomioiden kokonaisvaltaisesti kaikkien voimavarat, mutta lapsen edun turvaaminen on kuitenkin aina työn keskiössä sekä suomalaisten että maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä. Perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista työskentelyä perheen hyvinvoinnin hyväksi, jossa perheen motivoituminen ja sitoutuminen työskentelyyn on ensisijaisen tärkeää työskentelyn onnistumiseksi. Perheen motivoitumista ja sitoutumista työskentelyyn edesauttaa tavoitteiden ja suunnitelman teko yhdessä heidän kanssaan, mikä on yksi perhetyön keskeisistä periaatteista. Perhetyössä ei työskentelylle aseteta selkeitä määräaikoja, vaan työskentelyn etenemistä tarkkailaan väliarvioita tekemällä. Työskentely lopetetaan, jos avun ja tuen tarvetta ei enää ole, mutta työskentelyä voidaan myös tarvittaessa muuttaa, jos tavoitteiden mukaista edistymistä ei perheen tilanteessa tapahdu. (Reijonen 2015.)

Perhetyössä käytettäviä toimintatapoja ovat esimerkiksi perheen neuvonta, valistus ja kasvatus. Maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä voidaan tarvita suomalaisia perheitä enemmän ohjausta ja neuvontaa esimerkiksi suomalaisen byrokratian kanssa, sillä kielimuuri hankaloittaa vaikeiden asiakirjojen ymmärtämistä. Maahanmuuttajaperheiden kotoutuminen voi olla vielä hyvin puutteellista useiden Suomessa vietettyjen vuosien jälkeenkin, jolloin myös perhetyöntekijän on tärkeä neuvoa asiakkaita, että he integroituisivat osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Perhetyöllä voidaan tarkoittaa kuitenkin monia erilaisia työskentelytapoja, joissa perhe otetaan huomioon yksilön kannalta tarpeellisen avun turvaamiseksi. Tällaista toimintaa toteutetaan esimerkiksi päihdehuollossa, jossa asiakkaana on ensisijaisesti päihdeongelmainen perheenjäsen, mutta jonka perhe otetaan huomioon tai jopa mukaan työskentelyyn. Vaikka perheeksi voidaan käsittää myös kahden aikuisen muodostama parisuhde, perhetyötä tehdään useimmiten lapsiperheiden kanssa, ja useimmiten lapseen kohdistuva huoli ja lapsen edun ajaminen ovat perhetyön keskeinen lähtökohta. (Nätkin & Vuori 2007, 7–9.)

Rönkön ja Rytkösen (2010, 27) määritelmä on hyvin samanlainen kuin Nätkinin ja Vuoren. Myös heidän mukaansa perhetyön käsite ei ole yksiselitteinen ja perhetyötä

toteutetaan erilaisissa ympäristöissä sekä erilaisissa ammateissa. He kuitenkin nimeävät perhetyön lähtökohdiksi perheiden tarpeet, jotka voivat liittyä moneen erilaiseen arkiseen asiaan, kuten kasvatukseen ja perheen toimintakykyyn. Maahanmuuttajaperheillä esimerkiksi kotoutumisen haasteet ja syvälle juurtuneet käsitykset lasten kurittamisesta sallittuna kasvatuskeinona vaativat pitkäjänteistä ja intensiivistä ohjausta ja tukea, jota lastensuojelun nykyinen tehostettu perhetyö tarjoaa. Rönkkö ja Rytönen (2010, 31) erottavat varsinaisen perhetyön muista perhekeskeisistä ja perheen huomioon ottavista työmuodoista siten, että perhetyölle on asetettu omat tehtävät ja määritelty työmuodot. Heidän mukaansa varsinaiseen perhetyöhön tulee nimetä omat työntekijänsä, kuten kunnallisissa perhetyötiimeissä. Lisäksi perhetyössä on heidän mukaansa keskeistä työn tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus. Tirkkonen (2015) sisällyttää edellisten lisäksi perhetyön tärkeiksi toimintatavoiksi myös ohjauksen ja perheen voimavarojen tunnistamisen. Hänen mukaansa perhettä voidaan ohjata esimerkiksi omien voimavarojen hyödyntämisessä, muiden tukipalveluiden löytämisessä sekä vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kehittämisessä. Maahanmuuttajaperheille on esimerkiksi tärkeää ammatillaisen antama ohjaus mahdollisten muiden saatavilla olevien tukipalveluiden piiriin, sillä heidän on vaikea hahmottaa suomalaisen sosiaalijärjestelmän kokonaisuutta ja sen tarjoamia mahdollisuuksia.

Perhetyön kohteena ovat perheet, joiden jäsenten kanssa voidaan työskennellä sekä yhdessä että yksilöllisesti. Työskentelyn lähtökohtana on usein perheen ongelmien tuottama huoli ja työskentelyllä pyritään lievittämään ja parhaimmillaan poistamaan huolta sekä lisäämään perheen hyvinvointia. Moniammatillisuus näkyy usein perhetyössä, esimerkiksi lastensuojelun ja koulun välisessä yhteistyössä. Perhetyötä toteutetaan myös monien ammattinimikkeiden alla, kuten sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan, terveydenhoitajan ja opettajan työnä, jolloin myös organisaatio ja instituutiot, joissa perhetyötä toteutetaan, vaihtelevat neuvoloista sosiaali-toimeen. (Järvinen ym. 2012, 12–13.) Yksi perhetyön haasteista on se, että vaikeimpien lasten vanhemmilla ei välttämättä ole tarvittavia taitoja, tai he saattavat olla niin kuormittuneita omista ongelmistaan, ettei heillä ole voimia selviytyä. Nämä perheet vaativat työntekijältä myös ylimääräistä ammattitaitoa. (Buchanan 2002,

256.) Vaikeita haasteita voi tuoda maahanmuutto, jolloin vaikeuksia voi olla esimerkiksi koulutuksessa ja kielen oppimisessa. Tällöin työntekijällä on oltava herkkyyttä tunnistaa ja kuunnella erilaisia kulttuureita ja niiden vaikutuksia perheen arkeen.

Uudistetussa sosiaalihuoltolaissa perhetyö määritellään kunnalliseksi sosiaalipalveluksi ja sen saatavuutta on helpotettu (L30.12.2014/1301). Lakimuutoksen myötä aikaista apua tarvitsevat perheet voivat saada perhetyötä myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tällä muutoksella on haluttu maadaltaa perheiden kynnystä hakea tarvittavaa tukea, että arjen haasteissa voitaisiin auttaa jo aikaisessa vaiheessa. Lastensuojelun asiakkailta on kuitenkin yhä mahdollisuus lastensuojelulain mukaan saada tehostettua perhetyötä avohuollon tukitoimena (L13.4.2007/417). Tehostettu perhetyö on tarkoitettu vastaamaan perheiden haasteisiin, jotka vaativat enemmän työntekijän aikaa ja huomiota. Tutkimuksemme empiria koskee nimenomaan lastensuojelussa tehtävää tehostettua perhetyötä.

3.2 Perhetyön eri muodot

Perhetyötä voidaan jaotella avuntarpeen mukaan ehkäisevään perhetyöhön, kriisi-perhetyöhön ja korjaavaan perhetyöhön. Ehkäisevästä perhetyöstä puhuttaessa on työn tärkeänä tavoitteena hyvinvoinnin lisääminen. Lisäksi työ on aloitettava varhaisessa vaiheessa ennen suurempien ongelmien ilmenemistä, että sillä voitaisiin ennaltaehkäistä lastensuojeluasiakkuuden syntyminen. Ehkäisevään perhetyöhön voi kuulua esimerkiksi neuvontaa ja opastusta, joiden avulla perheen arjen sujuvuutta pyritään parantamaan. Näiden lisäksi perhettä tuetaan havaittujen riskien ja haasteiden käsittelyssä, sekä pyritään ehkäisemään uusien haasteiden ilmenemistä. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 32.) Ennaltaehkäisevä perhetyö ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta, ja sitä toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lisäksi esimerkiksi kouluissa, päivähoidossa sekä äitiys- ja lastenneuvoloissa (Ehkäisevä lastensuojelu 2015).

Kriisiperhetyössä perhettä tuetaan sitä kohdanneesta kriisistä selviytymiseen. Perheen tilanteen kriisiytymisen voi aiheuttaa esimerkiksi perheenjäsenen sairastuminen, onnettomuuteen joutuminen tai kuolema. Perhettä tuetaan saamaan toimintakykynsä ja oman arjenhallintansa takaisin kriisin jälkeen. Kriisiperhetyö on usein

melko lyhytkestoista ja tavoitteisiin pääsemiseksi laaditaan suunnitelma. Kriisiperhetyö ei ole terapeutista, vaan usein on tarpeen käydä kriisiä aluksi läpi terapiassa, jonka jälkeen terapiaa voidaan alkaa tukea perhetyöllä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 33–34.)

Korjaava perhetyö vaatii lastensuojelun asiakkuuden ja sosiaalityöntekijän tekemän päätöksen tukitoimesta. Korjaavassa perhetyössä perheen haasteet ovat jo niin suuria, että pitkäjänteinen, suunnitelmallinen ja tavoitteellinen perhetyö on tarpeen niistä selviämiseksi. Korjaavaa perhetyötä on esimerkiksi perheen tukeminen ja kuntouttaminen vaikeassa elämäntilanteessa, jossa lapsen tarpeet, turvallisuus ja huolenpito ovat uhattuina. Perheen tilanteen edettyä niin pitkälle, että korjaava perhetyö on tarpeen, on tuen lisäksi auttamisessa läsnä vahvasti myös kontrolli, joka näkyy esimerkiksi siinä, että perhe voidaan velvoittaa perhetyöhön osallistumiseen. (Reijonen 2015.)

3.3 Asiakasprosessi

Lastensuojelun sosiaalityötä määrittävät lait sekä tietyt työkäytännöt, -menetelmät ja tukipalvelut. Nämä koskettavat samalla tavalla sekä suomalaisia että maahanmuuttajia. Kun lastensuojeluilmoitus on tehty, on ammattilaisen velvollisuus selvittää asiakkuuden tarpeellisuus. Työskentely voidaan aloittaa myös vasten perheen tahtoa, mikä voi näyttäytyä asiakasperheessä uhkaavana. Maahanmuuttajataustaisille asiakkaille pelkoa ja epäluottamusta voivat aiheuttaa myös epäselviksi jääneet perusteet työskentelylle. (Anis 2008, 149.) Perhetyön prosessi voidaan jakaa kolmeen pääosaan: aloitukseen, toteutukseen ja lopetukseen. Jokainen prosessin vaihe sisältää useita erilaisia toimenpiteitä. Prosessi etenee jokaisessa perheessä eri tahtiin ja eri tavalla perheiden ainutlaatuisuuden vuoksi, mutta työskentelyn jäsentämiseksi on prosessille tuotettu yleinen malli. (Järvinen ym. 2012, 102.)

Järvisen ym. (2012, 102–104) mukaan työskentely alkaa usein siitä, että jollekin herää huoli perheestä. Huoli voi herätä esimerkiksi perheenjäsenelle tai perheen kanssa työskentelevälle ammattilaiselle. Huolesta puhuttaessa on tärkeää muistaa, että kyse on subjektiivisesta eli jonkun omasta kokemuksesta (Arnkil, Eriksson & Saikku 1998, 8–11). Maahanmuuttajaperheiden kohdalla huoli herää useimmiten

viranomaistaholla, kuten neuvolalla, joka työskentelee asiakkaan kanssa. Arnkill, Eriksson ja Saikku ovat tutkineet lastensuojelullisen huolen harmaata vyöhykettä, joka sijoittuu heidän mukaansa lastensuojelun ehkäisevän työn ja kriisityön väli- maastoon. Ehkäisevällä työllä ei ole havaittavissa selkeää kohdetta, kun taas kriisi- työssä jotain, mikä johtaa toimintaan, on jo päässyt tapahtumaan. Järvinen ym. (2012, 189–191) esittelevät kirjassaan huolen vyöhykkeistön, jota työntekijä voi käyttää apunaan havainnollistaakseen huolensa määrää. Huolen vyöhykkeistöä ei ole tarkoitettu työvälineeksi asiakkaiden lokerointiin, vaan konkretisoimaan työntekijän omaa kokemusta huolesta. Ei huolta- vyöhykkeellä perheen tilanteen koetaan olevan kaikin puolin hyvä ja mahdollinen työskentely perheen kanssa etenee sujuvasti kohti tavoitteita. Pienen huolen alueella työntekijän kokema lievä huoli voi nousta esiin toistuvastikin, mutta työntekijä kokee oman tukensa riittäväksi, jolloin huolesta on helppo keskustella perheen kanssa. Harmaalla vyöhykkeellä huoli kasvaa jo tuntuvaksi, ja työntekijän omat keinot perheen tukemiseksi alkavat olla vähissä. Muiden tahojen apua saatetaan kaivata, mutta tietoisuus muiden työnjaosta ja vastuista voi olla epäselvä. Suuren huolen vyöhykkeellä työntekijä kokee jo jonkun perheestä olevan vaarassa ja tilanteen vaativan välitöntä toimintaa. Huolen harmaalla vyöhykkeellä toimiminen on vaikeinta, sillä sille on ominaista epävarmuus ja epätietoisuus. Suuren huolen vyöhykkeellä toimintaa helpottaa vaatimus välittömästä puuttumisesta.

Kuvio 1. Huolen vyöhykkeistö

Maahanmuuttajataustaisten perheiden kohdalla huoli nousee pääosin samankaltaisista syistä kuin suomalaisillakin, mutta on myös joitain erityisiä taustatekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajaperheiden elämässä enemmän. Maahanmuuttajataustaisissa perheissä voi esiintyä ristiriitoja vanhempien ja nuorten välillä, jos nuoret omaksuvat vanhempien vieroksumia länsimaisia tapoja. Lisäksi koulussa saattaa esiintyä oppimis- ja sopeutumisvaikeuksia erilaisen kielen ja kulttuurin vuoksi. Myös etnistä syrjintää ja kiusaamista lapset saattavat kohdata koulussa ja kavereiden kanssa. (Anis 2008, 149.)

Perhe ja perhetyöntekijät tapaavat useimmiten ensimmäisen kerran arvioidessaan perheen tilannetta ja palvelutarpeita yhdessä. Arvioinnissa kartoitetaan perheen tilanne, motivaatio, voimavarat ja tarpeet. Asiakasperheen oma näkemys avuntarpeesta on keskeinen ja sitä tulee kunnioittaa, vaikka se eroaisi työntekijän mielipiteestä. Maahanmuuttajaperheen asiakkuus on esimerkiksi saattanut lähteä siitä, että päiväkodissa on herännyt huoli kotona käytettävästä kuritusväkivallasta. Perhe itse saattaa kokea kaipaavansa apua taloudellisesseen tilanteeseen tai vanhempien työllistämiseen, eikä koe kuritusväkivallan olevan avun tarpeen aiheuttaja. Myös perheen oma näkökulma on otettava huomioon, että perhe saataisiin sitoutumaan työskentelyyn, vaikka lähdetäisiin ensisijaisesti puuttumaan kuritusväkivaltaan. Arvioinnin jälkeen tulee harkinta-aika ennen perhetyön aloittamista. Harkinta-ajalla pyritään antamaan asiakkaalle valinnanmahdollisuus, joka edesauttaa perheen sitoutumista työskentelyyn ja vuorovaikutussuhteen syntymistä. (Järvinen ym. 2012, 104–106.)

Toteutusvaiheessa perheen kanssa laaditaan kirjallinen perhetyön suunnitelma ja asetetaan työskentelyn keskeiset tavoitteet. Tavoitteiden määrittelyssä perheellä on keskeinen asema, sillä he saavat itse vaikuttaa siihen, mitä tavoitteita perhetyöllä lähdetään saavuttamaan. Maahanmuuttajaperheen kuunteleminen tässä tilanteessa on erityisen tärkeää, että perhe saa kokemuksen aidosta kohtaamisesta ja kunnioituksesta heidän auktoriteettiaan kohtaan perheen asioissa. Kunnioitus ja kohtaaminen ovat tärkeässä asemassa luottamuksellisen suhteen luomiseksi. Tavoitteita voi perheen voimavarojen ja motivaation mukaan olla useita yhtäaikaista tai ne voidaan asettaa tärkeysjärjestykseen. Kun tavoitteet työskentelylle on yhdessä pohdittu, alkaa suunnitelman laatiminen niiden saavuttamiseksi. Perhe ja työntekijät yhdessä suunnittelevat perhetyön toteutuksen, vastuunjaon ja aikataulutuksen. (Järvinen ym. 2012, 106–107.) Työskenneltäessä perheen jäsenten kanssa täytyisi saavuttaa hyväksyttävä ymmärrys perheen tilanteesta sekä paras suunnitelma tilanteen viemiseksi eteenpäin. Hyväksyttävän suunnitelman tulisi asettaa lasten turvallisuuden tarpeet sekä hyvinvointi etusijalle. Suurin mahdollisuus suunnitelman onnistumiselle on silloin, kun kaikki asianomaiset hyväksyvät sen – lapset sekä heidän huoltajansa. Työntekijän täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että perheen aikuisilla ja lapsilla on todennäköisesti erilaiset tarpeet ja mielipiteet. (Holland 2004, 146.) Maahanmuuttajaperheille suunnitelmaan osallistumiseen tuo omat haasteensa

myös kielimuuri, joten asioista on puhuttava hyvin yksinkertaisilla sanoilla. Maahanmuuttajataustaisen perheen voi olla myös vaikea käsittää, miksi perhetyötä vaaditaan, jos kyse on kulttuuriperimän opettamista tavoista, joita pidetään hyvänä vanhemmuutena.

Perhetyötä lähdetään toteuttamaan konkreettisesti suunnitelman pohjalta esimerkiksi kotikäynnein tai keskusteluin, joita yhdessä asetetut tavoitteet ohjaavat. Työskentelyvaiheessa perheen motivaation ylläpitäminen on tärkeää ja sitä voi edesauttaa huomioimalla perheen pienikin edistymisen tavoitteiden toteutumiseen. (Järvinen ym. 2012, 107–108.) Esimerkiksi pienet muutokset lapsen käytöksessä voivat pitää hankalan perhetilanteen kasassa kunnes monitahoisempi tukipaketti on saatu käyntiin. Joissain tapauksissa pieni muutos lapsen käytöksessä voi aiheuttaa yllättävän muutosvyöryn: lapset menevät nukkumaan iltaisin, vanhemmat voivat paremmin, kun saavat nukkua enemmän, perheriidat vähenevät ja lapsen käytös paranee koulussa. (Buchanan 2002, 268.) Edistymisen ja yhteistyön sujumisen kirjaaminen on prosessissa keskeistä. Arviointia tapahtuu koko perhetyön työskentelyn ajan ja arvioinneista on hyvä sopia jo suunnitelmaa laadittaessa. Arviointi voi olla keskustelumuotoista, jolloin perhe itse ja työntekijä antavat rakentavaa ja arvioivaa palautetta työskentelyn edistymisestä tavoitteiden suuntaan. (Järvinen ym. 2012, 108.) Työn arvioinnissa tulee keskittyä siihen, mikä on totta perheenjäsenille, eikä niinkään absoluuttiseen totuuteen ja sen tavoitteluun. Siihen keskityttäessä on myönnettävä, että on olemassa useita erilaisia ymmärryksiä ja selityksiä perheen sisällä. Se ei myöskään tarkoita, että tulisi sinisilmäisesti hyväksyä kaikki, mitä työntekijälle sanotaan. (Holland 2004, 146.)

Perhetyön päättymiselle voi olla monia syitä. Perhe on voinut saavuttaa työskentelylle asetetut tavoitteet, jolloin käyntejä voidaan vähentää tai lopettaa kokonaan. Päättymisen voi olla suunniteltua tai perheen tai työntekijän ehdotus. Aina tavoitteita ei saavuteta työskentelyn päättyessä. Päättymisen syynä voi olla se, ettei suhteen luottamuksellisuus ole riittävää työskentelyn jatkamiseksi tai se, ettei perhetyö riitä tukemaan perhettä. Jos perhe ohjautuu muiden palvelujen piiriin, on tärkeää huolehtia tarpeellisesta tiedonkulusta. Perhetyötä ei ole tarkoituksenmukaista päättää yhtäkkiä, vaan päättymiseen on hyvä valmistautua keskustelemalla siitä jo etukäteen, olipa kyseessä sitten maahanmuuttaja- tai suomalaisperhe. Maahanmuuttaja-

asiakkaille vaiheittainen työn päättäminen voi olla jopa hieman merkityksellisempää, sillä muiden tukiverkkojen ollessa vähäiset, perhetyöntekijään tukeudutaan erittäin vahvasti eikä irti päästäminen ole helppoa. Päätösvaiheelle on varattava riittävästi aikaa ja työskentelyn loputtua on tärkeää antaa palautetta työskentelystä puolin ja toisin yhteisessä arvioinnissa. (Järvinen ym. 2012, 108–109.)

3.4 Perhetyön keskeiset periaatteet

Perhetyössä on kolme keskeistä periaatetta, jotka työskentelyssä on tärkeää ottaa huomioon. Nämä ovat asiakas-, perhe- ja lapsilähtöisyys. Asiakslähtöisyys on myös yleisellä tasolla sosiaali- ja terveyspalveluissa nostettu tärkeäksi työskentelyä ohjaavaksi periaatteeksi ja sillä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden kuuntelemista sekä asiakkaan oikeuksien kunnioittamista. Asiakslähtöisessä toiminnassa otetaan huomioon myös jokaisen kokemuksen ainutkertaisuus, jolloin asiakkaan omaa kuvausta tilanteestaan ja tunteistaan on aidosti kuunneltava ja kunnioitettava. Asiakslähtöisyyden onnistumisen kannalta asiakassuhteessa on oltava avoimuutta, rehellisyyttä ja luottamuksellisuutta, sillä ne ovat keskeisiä yhteistyösuhteen tekijöitä. Nämä elementit on oltava asiakassuhteen molemmilla osapuolilla ja palautetta saa antaa sekä asiakas että työntekijä. Asiakslähtöisyyttä perhetyössä kuvaa myös työskentelyn kokonaisvaltaisuus eli se, että asioita käsitellään sekä koko perheen, että jokaisen perheenjäsenen omasta näkökulmasta. Asiakslähtöisyyden toteutumiseksi perheellä on oltava myös todellisia valinnanmahdollisuuksia eli tietoa erilaisista palveluista, jolloin he voivat valita myös muita palveluita, jotka heidän mielestään voisivat heitä tilanteessa hyödyttää. (Järvinen ym. 2012, 17–22.) Asiakslähtöisyyteen on kiinnitettävä maahanmuuttaja-taustaisten asiakkaiden kanssa erityistä huomiota. Työntekijän voisi olla helpompi lähteä kontrolloimaan ja ohjaamaan perhettä opettamalla omat arvonsa ja käsityksensä kotoutuvalle maahanmuuttajalle. Perheelle on kuitenkin tärkeää kertoa eri mahdollisuuksista ja antaa perheelle tilaisuus oivaltaa itse heille ominaisin tapa sopeutua uuteen kulttuuriin ja sen vaatimuksiin.

Perhelähtöisyyteen kuuluu ensinnäkin se, että perhettä kunnioitetaan oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijoina. Yhteistyön syntymiseksi on otettava huomioon

perheen ja sen eri osapuolten tiedot ja näkemykset, joiden mukaan voidaan suunnata mahdollisesti toimivien menetelmien valintaa. Perhelähtöisyydessä otetaan huomioon myös perheen sosiaalinen näkökulma, eli perheen nähdään muodostuvan siihen kuuluvien jäsenten välisistä erilaisista suhteista, jotka muodostavat yhdessä perheen systeemin. Systeemiteorian mukaan kaikki vaikuttaa kaikkeen, eli esimerkiksi jo yhden perheenjäsen, tai hänen elämäntilanteensa, muutos vaikuttaa koko systeemiin: tässä tapauksessa perheeseen. Perhe nähdään siis kokonaisuutena, jossa jäsenet tahtomattaankin vaikuttavat toisiinsa. Siitä huolimatta perhetyöntekijän on tiedostettava samanaikaisesti myös perheenjäsenten yksilöllisyys, joka näkyy perheenjäsenten erilaisina tarpeina. Perheitä ei myöskään voi lokeroida, vaan jokainen perhe on muihin verrattuna erilainen, vaikka pulmat muistuttaisivatkin toisten perheiden haasteita. Jokainen perhe kokee ja elää arkeaan ainutlaatuisella tavalla, joten jokainen asiakasprosessi on erilainen. (Järvinen ym. 2012, 23–26.)

Perhelähtöisyydessä voi olla ongelmana naisten ja miesten eriarvoinen asema, sillä sosiaalityöntekijät keskittyvät lähes aina naisten kanssa työskentelyyn, vaikka kotonalla olisi myös mies läsnä. Tämän vuoksi naiset joutuvat kärsimään miehiä enemmän vanhemmuuden tutkimisesta; vaikka mies olisi hyväksikäyttäjä, tutkitaan silti naisen vanhemmuutta. Lisäksi naiset tekevät suurimman osan huolenpidosta, joten he ovat todennäköisempiä tuen tarvitsijoita ja joutuvat myös todennäköisemmin kumppaninsa väkivallan uhriksi. Kyseenalaistetun väitteen mukaan naiset eivät tee lapsilleen yhtä todennäköisesti vahinkoa kuin miehet. (Scourfield 2003, 3–6, 169.) Maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä on muistettava, että he saattavat kokea miesten ja naisten eriarvoisen aseman hyväksyttäväksi, jolloin työntekijän on tärkeä kunnioittaa perheelle ominaista tapaa toimia, vaikka se olisikin ristiriidassa oman arvopohjan kanssa. Näissä tilanteissa on kuitenkin huomioitava se, ettei sellaista toimintaa tule hyväksyä, joka vaarantaa lapsen turvallisuuden, kasvun tai kehityksen, vaan niitä on pyrittävä pitkäjänteisesti työstämään.

Lapsilähtöisyys ei tarkoita ainoastaan myönteistä suhtautumista lapseen vaan konkreettista työskentelyä lapsen kanssa ja lapsen näkökulman huomioimista toiminnassa. Lasta on kuultava asioissa, jotka ovat hänen kannaltaan merkittäviä ja työntekijän on tärkeää pohtia, millaisia vaikutuksia perheen tilanteella on lapsen kehitykselle ja sosialisatiolle. Lapsilähtöisyyteen kuuluu myös lapsen kulttuurisen

taustan huomioiminen ja sen vaikutukset lapsen arkeen ja elämään. Lasta ei tule katsoa vain vanhempien ongelmien kautta, vaan hänen oma näkökulmansa on huomioitava, sulkematta vanhempia kuitenkaan työskentelyn ulkopuolelle. Lapsilähtöisyydessä keskeistä on, ettei työntekijä tyydy vanhempien antamaan tietoon lapsesta, vaan kohtaa itse henkilökohtaisesti lapsen ja tutustuu tähän esimerkiksi leikin tai muun toiminnan lomassa. (Järvinen ym. 2012, 26–28.)

4 MAAHANMUUTTAJAT

”Maahanmuuttaja” on sana, josta useimmilla suomalaisilla syntyy mielikuva tummaihoisesta, useimmiten somalialaisesta, miehestä tai naisesta. Tämä mielikuva ei vastaa todellisuutta, sillä kaksi kolmasosaa Suomeen muuttaneista ulkomaan kansalaisista on peräisin Euroopan maista, mukaan luettuna Turkki ja Venäjä. Suomessa asuvista vieraskielisistä vain 6 prosenttia on somalinkielisiä, kun taas venäläistäustaisia on lähes kolmannes. (Säävälä 2011, 7–8.)

4.1 Maahanmuuttaja käsitteenä

Maahanmuuttaja-käsite on laaja, ja sen alle mahtuu monia erilaisia ja eri syistä maasta toiseen muuttaneita ihmisiä. Maahanmuuttajia ovat ns. toisen sukupolven maahanmuuttajat, paluumuuttajat, siirtotyöläiset, turvapaikanhakijat sekä pakolaiset. Toisen sukupolven maahanmuuttajat ovat Suomessa syntyneitä, joiden vanhemmat tai toinen heistä on muuttanut Suomeen. Paluumuuttajat ovat Suomesta kotoisin olevia henkilöitä, tai tällaisen jälkeläisiä, jotka palaavat Suomeen. Siirtotyöläiset muuttavat Suomeen väliaikaisesti töiden perässä. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset poikkeavat toisistaan siitä, että turvapaikanhakijat ovat joutuneet vainon kohteiksi ja pakolaiset ovat YK:n määritelmien mukaan vaarassa joutua sen kohteiksi. (Miettinen 2015.) Näiden lisäksi maahanmuuttajiksi määritellään ns. ketjumuuttajat sekä kausisiirtolaiset. Ketjumuuttajia ovat esimerkiksi vanhemmat, jotka muuttavat lastensa perässä uuteen maahan jäätyään kotimaahan yksin. Kausisiirtolaisiksi kutsutaan eläkepäiviään osittain tai kokonaan toisessa maassa viettäviä, jotka ovat matkustelleet elämänsä aikana paljon. (Sarvimäki 2013, 98.) Kausisiirtolaisiin voidaan lukea myös kausityöläiset, esimerkiksi kesäksi Suomeen tulevat marjanpoimijat.

Suomen kielessä viittaamme maahanmuuttaja – sanalla jokaiseen, joka on joskus muuttanut ulkomailta Suomeen. Maahanmuuttaja tarkoittaa kuitenkin sananmukaisesti henkilöä, joka parhaillaan tekee muuttoa. Jo muuttonsa suorittaneita tulisikin kutsua ennemmin ”maahan muuttaneiksi”. Yleistys voi myös olla todella loukkaava,

sillä maahanmuuttaja-nimitykseen on jäänyt kielteinen vivahde. Samalla nimitys kategorisoi kaikki ainaisesti maahanmuuttajiksi, myös heidät, jotka ovat Suomeen jo asettuneet, opetelleet kielen ja saaneet kansalaisuuden. (Säävälä 2011, 9.)

4.2 Monikulttuurisuus ja etnisyys

Maahanmuuton yhteydessä puhutaan paljon myös monikulttuurisuudesta. Monikulttuurisuus viittaa yhteiskunnan moniaineeksisuuteen sekä tietynlaiseen poliittiseen suuntaukseen. Monikulttuurisuuspolitiikassa ajatellaan oikeuksia olevan yksilöiden lisäksi myös vähemmistöyhteisöillä. Usein puhutaan myös monikulttuurisista perheistä, joilla viitataan eri maista tai eri etnisistä ryhmistä peräisin olevien liittoihin ja perheisiin. Tällaisia perheitä voidaan kutsua ”ylikulttuuriseksi” tai kahden kulttuurin perheiksi. ”Etnisten vähemmistöjen perheitä” voidaan puhua silloin, kun yksi tai useampi perheenjäsen kokee edustavansa etnistä vähemmistöä kyseisessä maassa. (Säävälä 2011, 10.) Kulttuurien lukumäärä perheen sisällä tuo omat haasteensa perheen kanssa työskentelyyn esimerkiksi perhetyössä. Suomea pidetään moniin maihin verrattuna melko yksikulttuurisena maana, jossa eri kulttuureista tulleita ei ole totuttu kohtaamaan. Kulttuurinen moniaineeksisuus aiheuttaa jännitteitä, joiden ratkaisemisessa tarvitaan monikulttuurista osaamista. (Puukari & Korhonen 2013, 36.) Suomessa perinteisiä etnisiä vähemmistöjä ovat mm. romanit, saamelaiset ja vanhavenäläiset. Etninen ryhmäjäsenyys leimaa ryhmään kuuluvien koko elämää ja jäsenet kohtaavat usein jonkinasteista syrjintää. (Säävälä 2011, 10.) Perhearvojen erilaisuuden korostaminen ja niistä puhuminen on yleistä etnisten vähemmistöjen perheille (Alitolppa-Niitamo 2010).

Etnisyys korostaa kulttuuriperintöä ja sosiaalisia piirteitä (vrt. rotu-käsite ja geneettinen perintö). Etnisen ryhmän ominaisuuksia ovatkin ryhmäidentiteetti, yhteinen alkuperä ja kulttuuri, ryhmävuorovaikutus sekä erillisryhmäläisyys. Etninen ryhmäidentiteetti tarkoittaa ryhmällä olevan oma luokittelunsa, jonka mukaan he itse sekä muut identifioivat heidät tähän ryhmään kuuluviksi. Yhteinen alkuperä tarkoittaa ryhmän jäsenten yhteistä historiaa ja sukutaustaa. Yhteinen alkuperä muodostuu, kun myös vanhemmat ja isovanhemmat ovat kuuluneet tähän ryhmään. Yhteinen kulttuuri tarkoittaa omaa kieltä, normeja, uskontoa, tapoja ja perinteitä. Etninen

ryhmävuorovaikutus merkitsee ryhmän sosiaalista organisaatiota, jonka kautta jäsenet ovat vuorovaikutuksessa keskenään sekä ympäristöönsä. Erillisryhmäläisyys määrittelee ryhmän erilliseksi yhteiskunnan osaryhmäksi ja samalla riippuvaiseksi ympäröivästä yhteiskunnasta. (Sarvimäki, 2013, 92–94.) Sama etninen ryhmä voi olla toisessa maassa enemmistönä ja toisessa vähemmistönä (mts., 96). Etniset suhteet ovat tärkeä tekijä maahanmuuttajan kotoutumiselle sekä koko yhteiskunnalle, sen turvallisuudelle ja vakaudelle. Toimiva vuorovaikutus auttaa ehkäisemään väestöryhmien välisten näkemyserojen kehittymistä konflikteiksi. (Valtion kotouttamisohjelma 2012, 25.) Rasismi ruokkii etnisten ryhmien yhteiskunnallista epätas-arvoa ja toisin päin; rasismi aiheuttaa syrjäytymistä ja samalla syrjäytyneet on helppo ottaa kohteeksi rasistiselle argumentoinnille (Ikäläinen, Martiskainen & Törönen 2003, 19). Suomen yksikulttuurisuus saattaa näyttäytyä joissain tilanteissa myös yhteiskunnan rakenteellisena rasismina, jolloin maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kotoutuminen hankaloituu yhteiskunnan asenteiden takia. Rakenteelliset syrjäyttävät tekijät voivat näkyä myös maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelevien henkilöiden työssä haasteita asettavina tekijöinä.

4.3 Kotoutuminen

Kotouttaminen on kaksisuuntainen prosessi, joka edellyttää maahanmuuttajilta sopeutumista uuteen ryhmään sekä pääväestöltä asenteiden muuttumista (Pentikäinen 2005, 156–157). Berg kuvaa artikkelissaan (2012, 15–16) pakolaisasiakkaiden kanssa tehtävää sosiaalityötä ja toteaa, että pakolaisina maahan muuttaneilla on keskenään hyvin samankaltaisia ongelmia kotoutumisessa: asumiseen liittyvät ongelmat, sosiaalisen verkoston ja aikuiskontaktien puute, toimettomuus, terveysongelmat, kielitaidottomuus, monilapsisuus, yksinhuoltajuus, viranomaiskontaktien runsaus, taloudelliset vaikeudet sekä huoli Suomen ulkopuolelle jääneestä perheestä ja suvusta. Kotouttamistyössä nämä kaikki on otettava huomioon kohtaamalla samalla kertaa yksilö ja pakolainen. Yksilön kotoutumiseen vaikuttavat sekä henkilökohtaiset että yhteiskunnan luomat resurssit; koulutustaso (Jang & Chiriboga 2010, Heikkisen & Lumme-Sandtin 2014, 171 mukaan), fyysinen ja psyykinen terveys, yhteiskuntatausta, maahantuloikä, kotoutumisasenne ja kielitaito (Ajrouch 2007, Heikkisen & Lumme-Sandtin 2014, 171 mukaan). Heikkisen ja Lumme-

Sandtin (2014, 171) artikkelin mukaan Erickson ja Al-Timimi (2001) lisäävät, että maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttaa myös se, kuinka heidät otetaan vastaan ja heitä kohdellaan, mikä taas riippuu vastaanottavan maan poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta. Varsinkin pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla syrjäytymisen riski on suuri. Ei ainoastaan kielen ja kulttuurin eroavaisuuksien takia, vaan myös suomalaisten muukalaisvastaisuuden, ja jopa suoranaisten rasismien takia, kotoutuminen voi olla hyvinkin hankalaa. (Sundell 2010, 11–12.)

Heikkinen (2012, 29) tuo artikkelissaan esille, että maahanmuuttajan elämä saattaa olla huomattavasti turvallisempaa ja helpompaa uudessa maassa, mutta huomioitavaa on myös se, kuinka suuria menetyksiä ja muutoksia hänen sosiaalinen asemansa ja verkostonsa kokevat. Sosiaaliset suhteet muodostavat tärkeän osan ihmisen elämästä, ja vanhojen suhteiden ylläpitäminen kotimaahan sekä uusien luominen uudessa maassa ovat tärkeitä tekijöitä arjen mielekkyyden kokemiselle ja sen sujumiselle. Suhteiden luominen vaatii lähtemistä ”ihmisten ilmoille”. Kerhoihin ja muuhun ryhmätoimintaan osallistuminen auttaa myös uuden kielen opettelussa sekä vahvistaa ihmisen omaa toimijuutta ja osallisuutta arjessa. (mts., 34.) Uudet sosiaaliset suhteet jäävät usein uudessa maassa oman kieliryhmän sisäisiksi tai muiden maahanmuuttajien kanssa solmituiksi. Tähän vaikuttaa kielitaidon lisäksi syrjintäkokemukset, joiden vuoksi osallistumista valtaväestön ryhmiin usein vältellään. Yhteydenpito kotimaahan jääneisiin sukulaisiin ja ystäviin on tärkeä osa kaikenikäisten maahanmuuttajien arkea. Vaikka uudessakin maassa syntyy uusia sosiaalisia suhteita ja kanssakäyminen voi olla hyvinkin vilkasta, ei uusia tuttavuuksia mielletä ystäviksi samoin kuin heitä, jotka jäivät asumaan lähtömaahan. (Heikkinen 2011, Heikkisen 2012, 35–36 mukaan.) Ihamäen ja Näslih-Ylispangaren (2012, 91) mukaan Berry (1992, 69–86) muistuttaa, että sosiaalisesta vuorovaikutuksesta kieltäytyminen ja pitäytyminen kotimaan tavoissa toimia voivat johtaa maahanmuuttajan syrjäytymiseen ja vieraantumiseen valtaväestöstä. Vieraantuminen uudesta yhteiskunnasta voi altistaa maahanmuuttajan erilaisiin konflikteihin valtaväestön kanssa. Nämä konfliktit voivat olla syynä erilaisten sosiaalipalveluiden, kuten lastensuojelun, tarpeelle.

Kaikkien kohdalla kotoutumista ei kuitenkaan tapahdu koskaan (Sundell 2010,11). Berryn (1997, 9–10) akkulturaatioasteen nelikenttämalli esittelee eriasteisia kotoutumisprosesseja (Taulukko 1). Maahanmuuttajien kotoutumisprosessia, joka ei toteudu, voidaan kuvata käsitteillä marginalisaatio ja separaatio. *Marginalisaatio* tarkoittaa maahanmuuttajan noudattavan omia kulttuurisia tapojaan ja torjuvan täysin uuden kotimaan tarjoamat vaihtoehdot. *Separaatio* taas tarkoittaa eristäytymistä täysin kaikista muista ryhmistä, sekä sosiaalisista että kulttuurisista. Toisesta ääripäästä löytyy käsite *assimilaatio*, mikä kuvaa maahanmuuttajan sulautumista uuteen kulttuuriin kieltäen kokonaan oman etnisen identiteettinsä ja tapansa. Näistä mikään ei ole prosessissa tavoiteltava tila. Näiden kolmen käsitteen lisäksi Berryn (1997) nelikenttään kuuluu myös *integraatio*, mikä on näistä osa-alueista tavoiteltavin. Integraatio tarkoittaa maahanmuuttajan halua sekä säilyttää omaa kulttuuriaan, että omaksua uuden yhteiskunnan kulttuuria ja tapoja. Akkulturaatio kuvaa prosessia, jossa eri kulttuureihin kuuluvien yksilöiden muodostamat ryhmät ovat kulttuurisessa ja psykologisessa kosketuksessa keskenään. Tämän kosketuksen johdosta alkuperäisten ryhmien kulttuurikaavat muuttuvat. Ryhmässä tapahtuva akkulturaatio koskee taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia muutoksia kun taas yksilötasolla käyttäytyminen, arvot, asenteet ja identiteetti ovat muutosten myllerryksessä. (Kivi 2004.)

Taulukko 1. Akkulturaatioasteen nelikenttämalli.

	Uuteen kulttuuriin sulautuminen	Uudesta kulttuurista eristäytyminen
Oman kulttuurin ylläpitäminen	INTEGRAATIO	MARGINALISAATIO
Omasta kulttuurista luopuminen	ASSIMILAATIO	SEPARAATIO

4.4 Perheenyhdistäminen

Perhesyyt ovat Suomeen muuton suurin yksittäinen syy. Suomen viranomaisten OECD:tä varten keräämien tilastojen mukaan vuonna 2008 maahan muuttaneista

kolmannes tuli Suomeen perhesyiden vuoksi, kun taas työn vuoksi maahan tuli 15 prosenttia ja humanitäärisistä syistä kymmenen prosenttia. Loput, eli yli kolmannes, tuli vapaan liikkuvuuden perusteella muista EU-maista lähinnä perhesyiden tai opiskelun ja työnteon takia. (Säävälä 2011, 12.)

Suomen lainsäädännön mukaan perheeseen kuuluvat puoliso ja alaikäiset lapset. Tämä ei silti takaa EU:n ulkopuolelta tulevien kansalaisten perheiden pääsyä Suomeen, sillä oleskelulupa on mahdollista saada vain, jos viranomaiset katsovat tulojen olevan tarpeeksi suuret perheen elättämiseen. Tämä tuloraja on niin korkea, että esimerkiksi siivoojan tai lähihoitajan palkalla puolison ja lasten saaminen Suomeen ei onnistu. Toimeentuloehto ei kuitenkaan koske Suomen kansalaisia ja heidän perheenjäseniään eikä turvapaikkaprosessin kautta oleskeluluvan saaneita. (Säävälä 2011, 14.) Vaikeat olosuhteet pakottavat pakolaisperheet usein erilleen toisistaan eivätkä he voi vaikuttaa omaan lähtöönsä. Pakomatkat ovat traumaattisia kokemuksia, jotka vievät aikaa ja voimavarat, joita tarvittaisiin perheenyhdistämisen käynnistyessä. (Diallo 2010, 12.) 2011 keväällä Maahanmuuttovirastossa oli yli 9 000 perheenyhdistämishakemusta jonossa, joiden purkamiseen kuluu vuosia. Vuonna 2011 eduskuntavaaleissa yksi keskeisistä vaaliteemoista oli pakolaistaustaisten perheenyhdistämisen vaikeuttaminen entisestään. Näillä seikoilla on suoria negatiivisia vaikutuksia sekä maahanmuuttajien kotoutumiseen että suomalaiseen yhteiskuntaan: kotoutuminen vaikeutuu ja psyykkiset ongelmat kärjistyvät, kun toiseen maahan jääneitä perheenjäseniä murehditaan, mikä taas on kallista vastaanottavalle yhteiskunnalle. (Säävälä 2011, 15.) Diallo (2010, 13) kirjoittaa, ettei maahanmuuttoviranomaisilla ole velvollisuutta kertoa perheenyhdistämisprosessin aikatauluista hakijoille. Tämä hankaloittaa hakijoiden elämää, sillä vaikka odotusajat pysyisivätkin pitkinä, tietoisuus lisäisi tunnetta elämän pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Maahanmuuttovirasto ei myöskään yleensä kerro syitä kielteisiin päätöksiin, mikä ajaa maahan muuttaneet hakemaan perheenyhdistämistä uudelleen ja uudelleen.

Avioliiton kautta Suomeen muutetaan sekä kantaväestön että aiemmin Suomeen muuttaneiden puolisoiksi. Avioliittomuutto onkin yksi yleisimmistä maahanmuuton perusteista. Oikeus ulkomaalaisen puolison tuomiseen maahan perustuu muun mu-

assa YK:n ihmisoikeussopimukseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Näiden mukaan perheenjäsenten pitäminen valtiollisin toimin erossa toisistaan on vastoin ihmisen perusoikeuksia. Siinä tapauksessa, ettei tuleva aviopuoliso ole kotoisin EU-maasta, tulee hänen hakea oleskelulupaa. Oleskelulupakäsittelyssä varmistetaan avioliiton päämäärä viettää perhe-elämää. (Säävälä 2011, 18–19.) Perheenyhdistämisen sekä avioliiton kautta Suomeen tulleilla perheillä on omat haasteensa. Nämä voivat näkyä perheen kanssa työskenneltäessä esimerkiksi kotoutumisprosessin etenemisessä. Perheenyhdistämisen kautta tulleissa perheissä perheenkoajana Suomeen ensimmäisenä tulleen perheen jäsenen kotoutuminen on todennäköisesti edennyt jo melko pitkälle ennen muun perheen saapumista Suomeen. Samoin avioliiton kautta tulleilla puoliso voi olla jopa alkuperäinen suomalainen. Tämä kotoutumisprosessin eteneminen eri tahtiin voi luoda perheen sisälle valtaasetelmia, jotka aiheuttavat konflikteja.

5 MAAHANMUUTTAJAPERHEET PERHETYÖSSÄ

Maahanmuuttajaperheillä ovat lastensuojelun asiakkuuteen johtaneet syyt suurelta osin samoja kuin kantaväestön perheillä. Maahanmuuttajaperheiden taustatekijöistä löytyy silti myös erityispiirteitä, jotka vaikuttavat perheen elämässä vahvemmin. Näitä erityisiä piirteitä ovat muun muassa kieleen ja kulttuuriin liittyvät sopeutumis- ja oppimishaasteet, rasismi sekä ristiriidat vanhempien ja lasten välillä, jotka voivat johtua esimerkiksi nuoren nopeammasta sopeutumisesta vieraaseen kulttuuriin ja kapinoinnista vanhaa kulttuuria vastaan. Luku- ja kielitaidottomilla vanhemmilla voi myös olla vaikeuksia nuorten opiskelun konkreettisessa tukemisessa. Erilaista kulttuuritaustaa ei kuitenkaan voida automaattisesti pitää lastensuojelun asiakkuuteen johtavana tekijänä tai perheen haasteiden aiheuttajana. Erilaista kulttuuritaustaa ei tule perhetyössä nostaa keskiöön, eikä kulttuurin varjolla saa perustella ongelmiin puuttumattomuutta. (Anis 2013, 149–150.) Yhteistyöorganisaatiossamme maahanmuuttajataustaisia perheitä on tällä hetkellä asiakkaana seitsemän. On hyvin todennäköistä, että maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden lukumäärä tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden osuus ei kasva ainoastaan perhetyössä, vaan yleisesti lastensuojelun asiakkaina tulee olemaan enemmän maahanmuuttajataustaisia lapsia (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2016).

5.1 Kulttuurieroja

Maahanmuuttajien joukkoon kuuluu ihmisiä useista erilaisista maista ja kulttuureista, kuten Lähi-Idästä, Afrikasta ja Thaimaasta. Maahanmuuttajan kulttuuri saatetaan erota paljonkin suomalaisesta, mutta myös muiden eri maista tulleiden maahanmuuttajien kulttuureista. Lisäksi täytyy huomioida se, että maiden sisällä kulttuurit vaihtelevat, aivan kuten Suomessa, joten samasta maasta tulleilla henkilöillä voi olla täysin erilainen kulttuuritausta. Erilaista taustaa luovat muiden muassa eri kastiin kuuluminen, erilaiset uskonnot tai erilainen koulutustausta. Maahanmuuttajista puhuttaessa on siis syytä muistaa, ettei heitä voida lokeroida kaikkia yhteen lokeeroon, vaan jokainen on kohdattava yksilönä. Jokainen maahanmuuttaja luo arkensa

keskellä omaa kulttuuriaan ja omaa identiteettiään, vaikka sitä muokkaisikin yhteinen kulttuuriperimä. (Kanervo, Nurmi & Gerbert 2011, 73.)

Eri kulttuureita voi jaotella esimerkiksi yksilökeskeisyyden ja yhteisöllisyyden perusteella, sillä ne ovat keskeisimpiä kulttuurieroja aiheuttavia piirteitä. Suomi kuuluu voimakkaasti yksilökeskeisiin kulttuureihin, joita ovat pääosin teollistuneet ja erityisesti protestanttiset maat. Yksilökeskeisyydessä yksilöllä on esimerkiksi oma henkilökohtainen identiteetti ja työtä tehdään oman henkilökohtaisen edun eteen. Valtaosa maailman kulttuureista on kuitenkin vahvasti yhteisöllisiä, joissa yksilö kokee identiteettinsä ja olemassa olonsa ryhmän kautta. Ryhmän jäsenet ja ryhmän etu ovat yksilölle tärkeämpiä kuin oman itsen hyvinvointi ja oma etu. Yhteisökeskeistä kulttuuria on hyvä ymmärtää, sillä se on olennainen osa monen maahanmuuttajan kulttuuriperinnettä. (Kanervo ym. 2011, 173–174.) Perhe voi kohdata monia haasteita uudessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa, missä yhteisöllisyyttä ei samalla tavoin löydy. Lasten kasvattamisessa on ehkä totuttu saamaan apua naapureilta ja sukulaisilta, mikä ei ole Suomessa niin yleistä. Uusi yhteiskunta asettaa varsinkin perheen äideille vaatimuksia, mitkä voivat tuntua mahdottomilta. Esimerkiksi perheyöntekijöiden apu ja tuki voi olla välttämätöntä perheelle ennen kuin he pääsevät alkuun uudessa elämässään ja saavat arkensa sujumaan.

Yhteisöllisen kulttuuritaustan merkityksen ymmärtäminen ja sen huomioiminen työkentelyssä on tärkeää. Asiakasprosessiin voidaan joissain tilanteissa ottaa perheenjäsenten lisäksi mukaan myös suvun jäseniä. (Puukari & Korhonen 2013, 37.) Lalonde ja Cameron (1993) sekä Moghaddam (1988) ovat todenneet Berryn (1997, 11) mukaan, että yksilö- ja yhteisökeskeiset kulttuurit näkyvät myös kotoutumisprosessissa akkulturaatioasteen kehittymisessä. Integraatio ja separaatio voivat kehittyä yhteisökeskeisissä kulttuureissa, missä yhteisön jäsenet haluavat säilyttää kulttuuriperintöään, kun taas assimilaatio kehittyy yksilöllisemmissä kulttuureissa.

Kuten Säävälä kirjoittaa Väestöliiton julkaisussa (2011, 5), ihmisten käsitykset kulttuurieroista perustuvat ennemmin tunnereaktioihin ja luuloihin kuin kokemukseen ja todelliseen tietoon. Eri kulttuureista Suomeen tulleissa perheissä perhesuhteet voivat joiltain osin poiketa enemmän tai vähemmän siitä, mihin me olemme täällä totuneet. Säävälä (2011, 53–55) kertoo myös muun muassa vanhempien suhteista

toisiinsa ja lapsiinsa sekä koulujärjestelmään ja näiden aiheuttamista eroista perheissä. Äitien rooli on perheissä usein keskeinen ja kokemus yksin jäämisestä on maahan muuttaneilla äideillä yleinen. Kielitaidon hankkiminen hankaloituu varsinkin jos lapset ovat vielä pieniä. Lasten kasvaessa tilanne helpottuu suomalaisen julkisen päivähoiton avustuksella huomattavasti. Tällöin äidille jää aikaa kieli- ja muille kursseille sekä työnhakuun. Jos lapsista huolehtiminen jää yksin äidin vastuulle, voi työllistyminen olla mahdoton yhtälö, vaikka haluja työelämään löytyisikin. Suomessa kokopäivätyön tekeminen on todella vaativaa ja sen rinnalla lasten viennit ja tuonnit päivähoitoon, läksyissä auttaminen sekä muut kotityöt voivat olla ylivoimainen tehtävä. Joissain vieraskielisissä ryhmissä myös yksinhuoltajuus on yleisempää kuin suomalaisten keskuudessa, mikä kasvattaa naisten riskiä jäädä yksin. Ydinperheistyminen ja sitä kautta laajemman sukuverkoston tuen väheneminen voivat myös olla naisille suuri ahdistuksen aiheuttajia (Säävälä 2011, 72). Yksin jääminen lasten kanssa voi aiheuttaa pelkoa ja epävarmuutta siitä, mitä muut oikein ajattelevat. Suomessa kuitenkin joka viidennessä perheessä on vain yksi vanhempi, eikä yksinhuoltajuus siis ole häpeän aihe. Suomessa myös tuetaan yksin jääneitä vanhempia monin eri tavoin. Taloudellisen tuen lisäksi on mahdollista saada apua muun muassa lapsiperheiden kotipalvelun kautta tai lastensuojelun perhetyön kautta. Myös vertaistuki auttaa sekä vanhempaa että lapsia ymmärtämään tilanteen normaalius ja sen myötä jaksamaan. (Kerckänen 2014, 68–69.)

5.2 Maahanmuuttajaperheiden haasteita

Kotoutumisvaiheessa perheen vanhemmat joutuvat pohtimaan lähtömaansa ja nykyisen kotimaansa arvojen ja tapojen opettamista lapsille sekä sitä, millaisen kulttuuriperinnön he haluavat antaa jälkikasvulleen (Kuittinen & Isosävi 2013, 85). Riippumatta siitä, ketkä lastenkasvatukseen osallistuvat, monet maahan muuttaneet ihmettelevät kuinka paljon tottelemattomuutta ja uppiniskaisuutta suomalaisilta lapsilta siedetään sekä kuinka suomalaisilta lapsilta puuttuu iäkkäämpien ihmisten kunnioitus. Monissa muissa maissa lasten protestointeja karsitaan pois ruumiillisen kunnioittamisenkin avulla. Kasvatuksessa mukana oleva koulujärjestelmä on usein vieras ja lasten tukeminen koulunkäynnissä voi tuntua raskaalta vanhemmista, jotka eivät välttämättä itse ole saaneet minkäänlaista koulutusta. Ongelmia kasvatukseen tuo

myös lasten ja vanhempien välisten riippuvuus- ja hoitosuhteiden kääntyminen helposti ylösalaisin. Koulun ja kavereiden myötä lapset pääsevät usein nopeammin uuteen yhteiskuntaan mukaan kuin vanhempansa ja joutuvat sen vuoksi hoitamaan asioita vanhempiensa puolesta. (Säävälä 2011, 56–60.) Joissain maissa lapsilla on moraalinen tai jopa lakiin kirjattu velvollisuus vanhempiensa huolehtimisesta (mts., 72).

Lapsiperheköyhyys on iso ongelma Suomessa. Taloudellinen heikko asema heijastuu suoraan vanhempien jaksamiseen, luo paineita parisuhteelle ja vähentää mahdollisuuksia monipuolisen ja terveellisen ravinnon sekä harrastusten tarjoamiselle lapsille. Lapsiperheköyhyys näkyy myös maahan muuttaneiden perheiden keskuudessa osittain sen seurauksena, että maahan muuttaneet perheet ovat nuoria ja samalla kun perheet etsivät paikkaansa uudessa maassa ja ovat vielä muuton aiheuttamassa taloudellisessa myllerryksessä, lapsia alkaa syntyä. Toisaalta eri maasta tulleet ovat usein tottuneet tulemaan toimeen vähemmällä kuin suomalaiset. Monet myös säästävät siitä vähästäkin rahaa, jolla tukea kotimaahan jääneitä sukulaisia. Eniten köyhyys vaikuttaa kouluikäisiin lapsiin, jotka vertaavat mahdollisuuksiaan mennä ja harrastaa omanikäisiin suomalaisiin. Pienet tulot myös kasvattavat entisestään perheen riskiä sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Säävälä 2011, 64–66.)

Työllisyyteen tutkitusti vaikuttavia tekijöitä luetellaan Härmälän, Jauhiaisien ja Kosusen (2014, 19) artikkelissa. Kuten kantaväestölläkin, myös maahanmuuttajilla ikä vaikuttaa työllistymismahdollisuuksiin; parhaat mahdollisuudet työllistymiseen on aina 37-vuotiaaksi asti, jonka jälkeen todennäköisyys kääntyy tasaiseen laskuun. Toisaalta myös sukupuoli on selkeä merkitys, sillä miehet työllistyvät huomattavasti naisia useammin. Lisäksi muut taustatekijät vaikuttavat naisiin ja miehiin eri tavoin. Esimerkiksi siviilisäädyllä on sukupuoliin ihan eri vaikutukset, sillä naisten työllistymisprosentti on naimattomilla suurin, kun taas naimisissa olevat miehet työllistyvät todennäköisemmin. Toisaalta korkein työllisyys on niillä, jotka ovat naimisissa suomalaisen kanssa. Näiden lisäksi työllisyyteen vaikuttavat lasten lukumäärä sekä maassaoloaika. Suomalaisilla työmarkkinoilla suomen tai ruotsin kielen taito katsotaan välttämättömäksi, minkä vuoksi työllistyminen usein lykkääntyy useamman maassaolovuoden verran (mts., 15).

5.3 Erojen huomioiminen työssä

Maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyssä kulttuuritietoisuus auttaa vanhempien kohtaamisessa. Se sisältää kulttuuristen uskomusten, tapojen ja arvojen tunnistamista. Tärkeää on tunnistaa myös asiat ja tilanteet, joita ei voida selittää etnisyydellä tai uskonnolla. Asiakkaan uskomusten ja tapojen ymmärtämiseen paras tapa on uteliaisuus ja avoimuus. Perheitä kohdatessa on olennaista kysellä arvostelematta ja pohtia kulttuurisia eroja ja yhtäläisyyksiä yhdessä. (Kuittinen & Isosävi 2013, 86–87.) Kulttuuriosaaminen näkyy siis työntekijän kykyinä vuoropuheluun ja kunkin asiakkaan sosiaalisen tilanteen analysoimiseen (Anis 2008, 99). Maahanmuuttajataustaisten kanssa työskentelevien on tärkeää ymmärtää maahanmuuttamiseen liittyvää kriisiä ja sen aiheuttamia vaikeuksia, joita perhe kohtaa uudessa yhteiskunnassa (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 101–102). Maahanmuuttajien kanssa työskentelevälle tärkeää on itseymmärrys ja sen tiedostaminen, miten kulttuuriympäristö on vaikuttanut oman persoonallisuuden kehittymiseen. Työntekijän hyvä itsetuntemus on edellytys sille, että voi syvällisemmin ymmärtää muista kulttuureista tulevia. (Puukari & Korhonen 2013, 36.) Säävälä (2011, 73) korostaa, etteivät perheiden ongelmat ja haasteet aina johdu maahanmuutosta tai kulttuurisesta erilaisuudesta. Näihin liittyvä muutto, taloudellinen kriisi, uuden kielen oppiminen, erilaisuuden kokemus sekä ennakkoluulot tekevät perheen kohtaamisesta ainutlaatuisen. Työntekijänä tärkeää on muistaa perhekokonaisuuden huomioiminen ja koko perheen mukaan ottaminen ongelmien ratkaisussa.

Perhekeskeisyys on suuremmassa roolissa maahan muuttaneissa perheissä kuin suomalaisissa. Se on arvo, jota perheiden lapset oppivat pienestä pitäen arvostamaan. Perheen merkitys on niin suuri, etteivät lapset ja nuoret helposti paljasta ulkopuolisille perhe-elämään liittyviä ikäviä asioita. Tämä vaikeuttaa perheissä ilmenneiden ongelmien varhaista havaitsemista sekä perheiden arjen ja suhteiden tutkimista. Perhekokonaisuuden huomioon ottaminen tuo omat haasteensa maahan muuttaneiden perheiden kanssa työskentelyyn. Kuitenkaan ”erilaista kulttuuria” ei tulisi ikinä käyttää perusteluna minkäänlaiselle viranomais toiminnalle. Perheen rinnalla tulee huomioida esimerkiksi nuoren itsemääräämisoikeus ja hyvinvointi. On

myös muistettava, että maahanmuuttajataustaiset nuoret saattavat kohdata ennakkoluuloja ja rasismia. Tällöin perhe on suuressa roolissa, sillä se on paikka, jossa koetaan kuuluvuutta ja yhdenvertaisuutta. (Säävälä 2011, 68–70.)

Anis (2005, 66) on tutkimuksessaan todennut, että maahanmuuttajataustaisten asiakasperheiden erityisyys korostuu vuorovaikutustilanteissa sekä työntekijän ja asiakkaan välisen ymmärryksen muodostumisessa. Työntekijälle erot suhteessa kantaväestön perheisiin näkyvät asiakassuhteen alkamisen syissä sekä työntekijältä vaadittavassa ammatillisessa osaamisessa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että kielten lisäksi kulttuurierot täytyy työntekijän ottaa huomioon. Merkittävimpinä työssä näkyvinä tekijöinä ovat erilaiset käsitykset lasten kasvatuksessa ja kehityksessä, koulunkäynnissä sekä perhekäsityksessä. Anis (2005, 64) huomauttaa myös, että monikulttuurisen näkökulman kunnollinen huomiointi vaatii yleistä keskustelua sosiaalityössä siitä, minkälainen erilaisuus on yhteiskunnallisesti hyväksyttävää. Keskustelu on tarpeen, sillä ilman sitä erilainen kulttuuritausta voi olla haasteena työskentelylle. Tässä yhteydessä puhutaan käsitteistä *etnosentrisyys* sekä *kulttuurirelativismi*. Etnosentrisyys uhkaa työskentelyä, jos oikeat toimintatavat heijastetaan ainoastaan työntekijän kulttuuriin. Toisaalta kulttuurirelativismi voi viedä työskentelyn pisteeseen, jossa lasten hyvinvointia uhkaaviin tilanteisiin jätetään puuttumatta kulttuurien erilaisuuden nojalla.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tutkimme Vaasan kaupungissa tehtävää lastensuojelun tehostettua perhetyötä maahanmuuttajaperheiden kanssa haastattelemalla työtä tekeviä ammattilaisia. Tavoitteena oli perehtyä asiakasperheiden maahanmuuttajataustan työhön mukanaan tuomiin haasteisiin ja siihen, kuinka haasteet vaikuttavat työskentelyyn. Tutkimme myös minkälaista tietoa ja ammattitaitoa työntekijöiltä löytyy ja millaista tietoa vielä kaivattaisiin työskentelyn parantamiseksi. Laadullinen haastattelu vastasi tarkoituksiimme parhaiten, sillä halusimme saada tuloksia keskustelemalla työntekijöiden kanssa tietyistä teemoista. Haastateltavat työntekijät valittiin meille yhteistyöorganisaation toimesta. Haastateltaviksi valittiin nimenomaan sellaiset perheohjaajat, jotka ovat työskennelleet myös maahanmuuttajaperheiden kanssa.

6.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Valitsimme opinnäytetyömme toteutustavaksi kvalitatiivisen eli laadullisen haastattelun, sillä emme hakeneet tilastollisia tuloksia, kuten maahanmuuttaja-asiakkaiden määrää perhetyön asiakaskunnassa, vaan työntekijöiden kokemuksia. Laadulliselle tutkimukselle on tavanomaista asioiden syvällisempi tarkastelu, merkitysten tulkitseminen ja kysymysten asettelu mahdollisimman avoimiksi. Laadullisessa tutkimuksessa tulee esiin se, että todellisuus perustuu yksilön subjektiiviseen todellisuuteen, ja yhtenä keskeisenä opinnäytetyömme tavoitteena on saada tietoa nimenomaan työntekijöiden henkilökohtaisista kokemuksista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 22). Laadullisessa tutkimuksessa ei tyydytä ainoastaan kuvaamaan ilmiötä, vaan siinä pyritään ilmiön syvempään ymmärtämiseen ja selittämiseen (Alasuutari 2011, 51). Laadullisella tutkimuksella ei etsitä ehdotonta totuutta, vaan sen avulla pyritään tuottamaan esimerkkejä ja ratkaisuehdotuksia tutkittavaan asiaan liittyen (Alasuutari 1994, 34). Laadullisessa tutkimuksessa tulee varautua siihen, että aineistot voivat johdattaa tutkijaa tutkimusprosessin aikana. Tämä voi johtaa sekä tutkimustehtävän että – metodien muuttumiseen tai tarkentumiseen. (Eskola & Suoranta 2000, 16.)

Laadullisista haastattelumenetelmistä valitsimme opinnäytetyöhömme puolistrukturoidun haastattelun eli teemahaastattelun, sillä se sopi parhaiten tarkoitukseksiimme

ja kohderyhmäämme. Teemahaastattelu mahdollisti tarvittaessa pienen jouston haastattelutilanteessa, jos esimerkiksi kysymystä oli aseteltava uudelleen yhteisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Teemahaastattelulle on ominaista, että haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, kuten opinnäytetyössämme esimerkiksi maahanmuuttajien perhetyön positiivisiin kokemuksiin ja kohdattuihin haasteisiin, joista haastattelutilanteessa keskustellaan. Teemahaastattelussa edetään enemmän keskeisten teemojen kuin tarkkojen kysymysten mukaan. Haastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille samat, mutta haastattelutilanteessa teemojen käsittelyjärjestyksessä voi joustaa sen mukaan, mitä haastateltava tuo ilmi. Kaikkien haastateltavien kanssa ei välttämättä syvennytä samoihin asioihin yhtä paljon, sillä haastateltavilla on eri määrä kokemusta erilaisista asioista. Haastattelukysymyksiä ei muotoilla sanatarkoiksi eikä niiden järjestys ole niin tarkka kuin strukturoidussa haastattelussa, mutta teemahaastattelussa on silti tietyt rajat, jotka erottavat sen syvähaastattelusta. Teemahaastattelussa olisi esimerkiksi tärkeää käsitellä teema-alueeseen liittyvät kysymykset peräkkäin, että teema-alue saataisiin käytyä läpi yhtenäisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48).

Laadimme teemahaastattelullemme perusrungon. Haastattelurunko muodostui yläteemoista, joilla pyrimme hakemaan mahdollisimman kattavia vastauksia tutkimuskysymyksiimme: asiakkaat, kielierot, kulttuurierot, työntekijän ominaisuudet, työntekijöiden kokemukset ja tulevaisuuden näkymät. Näiden teemojen alle muodostimme tarkentavia kysymyksiä, joilla saisimme tutkimuksemme kannalta tarpeellista tietoa. Laadimme ensin alustavan haastattelurungon, jonka esittelimme opinnäytetyöhön liittyvässä seminaarissa. Seminaarissa muilta opiskelijoilta ja ohjaavalta opettajalta saadun palautteen ja kehittämis ehdotusten pohjalta laadimme lopullisen teemahaastattelurungon, joka on liitteenä opinnäytetyömme lopussa (Liite 1). Runko osoitautui haastatteluissa toimivaksi ja mahdollisti tarvittavan jouston ja syventymisen haastattelutilanteessa.

6.2 Haastattelut

Suoritimme teemahaastattelut yhteistyöorganisaatiomme tarjoamissa tiloissa, kuten työntekijän omassa työhuoneessa tai kokoustilassa. Tilat mahdollistivat syventymisen haastatteluihin ja takasivat haastateltavien tutkimuseettiset oikeudet pystyä puhumaan luottamuksellisesti ilman, että muita on kuulemassa. Saimme myös haastateltavat yhteistyöorganisaatiomme kautta. Kriteereinä haastateltaville oli kokemus maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävästä perhetyöstä, ja heitä löytyi organisaatiosta neljä. Päätimme tässä kohtaa haastatella ensin nämä neljä henkilöä ja katsoa saammeko tarpeeksi laajan ja edustavan aineiston. Vaihtoehtona oli hankkia myös toinen yhteistyökumppani, jonka kautta saisimme lisää haastateltavia. Tähän ei kuitenkaan tarvinnut turvautua, sillä saimme haastatteluista hyvin aineistoa analyysiamme varten.

Haastatteluiden kestot vaihtelivat reilusta tunnista lähes kahteen tuntiin. Nauhoitimme jokaisen haastattelun koulusta lainatulla nauhurilla, että haastattelut saatiin myöhemmin litteroitua sanatarkasti kirjalliseen muotoon. Haastatteluista oli mielekästä tehdä, sillä työntekijät vaikuttivat motivoituneilta olemaan mukana opinnäytetyössämme. Haastattelut eivät olleet jäykkiä, eikä niiden täysin tarkkaa kulkua suunniteltu etukäteen. Tämä mahdollisti sen, että työntekijät pystyivät tuomaan ilmi myös sellaista ammatillista ja tutkimuksemme kannalta oleellista tietoa, jota emme olleet välttämättä etukäteen osanneet huomioida. Teemahaastattelurunko helpotti haastattelutilanteessa paljon. Vaikka välillä syvennyttiin niin sanotusti rungon ulkopuolella oleviin, mutta olennaisiin asioihin, oli haastattelua helppo jatkaa sujuvasti eteenpäin, kun asia oli käsitelty loppuun. Rungon käyttäminen karsi myös päällekkäisten asioiden kysymistä ja sen kautta työntekijä oli helppo myös palauttaa takaisin aihepiiriin pariin tarvittaessa.

Haastateltaville nousee mieleen usein kysymys siitä, miksi heitä haastatellaan, ja mitä aihetta haastattelut koskevat (Alasuutari 2011, 149). Näitä kysymyksiä pohditaan usein sen vuoksi, että haastateltavat haluavat antaa vastauksissaan tutkimuksen tarkoituksen kannalta olennaista tietoa. Lähetimme yhteistyöorganisaatiollemme mahdollisille haastateltaville välitettäväksi saatekirjeen, jossa tutkimuksen tarkoitusta avattiin, että haastateltavat voisivat valmistautua alustavasti

aihepiiriin vastaamiseen. Aineistomme kannalta keskeistä oli kuitenkin työntekijöiden kokemustieto, joten emme odottaneet haastateltavilta erityistä valmistautumista haastatteluihin.

Haastattelijan rooli haastatteluissa on moniulotteinen ja vaativa. Haastattelijan on huomioitava se, että tutkimuksella on tavoitteet, joiden mukaan tiedonhankintaa ja siten myös haastateltavaa on joskus tarpeen ohjata. Hyvä haastattelija kuitenkin osoittaa myös aitoa kiinnostusta kaikkeen haastateltavan tuottamaan tietoon luodakseen luottamuksellisen ja vuorovaikutukseen kannustavan ilmapiirin. Luottamuksellisuuteen sisältyy myös vaatimus siitä, ettei haastattelija kerro haastateltaville toistensa käsityksiä ja pohdintoja asioista. Lisäksi hänen on suojattava jokaisen haastateltavan identiteettiä. Haastattelijakin on vain ihminen, joka saattaa tahtomattaankin osoittaa tunteitaan. Keskeistä olisi silti pyrkiä puolueettomuuteen haastattelutilanteessa, joten omia mielipiteitä ei haastattelijan tule asioihin esittää. Haastattelija joutuu myös tasapainottelemaan lämpimän ja helposti kohdattavan sekä tiukkojakin kysymyksiä esittävien roolien välillä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 98.)

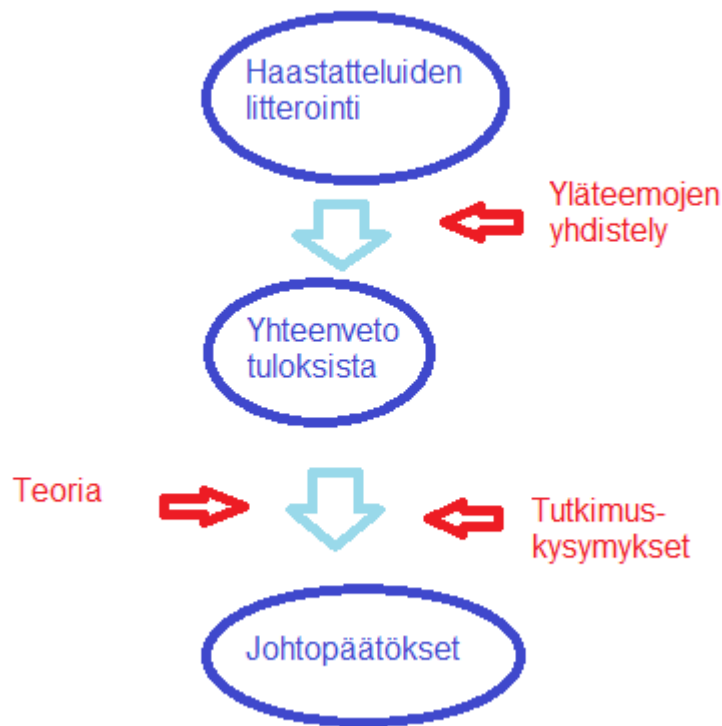
6.3 Tulosten analysointi

Tulosten analysointi oli yksi tutkimuksen mielenkiintoisimmista vaiheista, mutta se oli myös raskasta ja aikaa vievää. Tulosten analysointi kannattaa aloittaa jo pian aineistonkeruun jälkeen, jolloin haastattelut ovat vielä tuoreessa muistissa ja tarvittavia tarkennuksia ja korjauksia on helpompi tehdä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135). Analysointimme alkoi haastattelujen litteroinnilla, eli puhtaaksi kirjoittamisella. Tämä jäi pääasiassa vain toisen tehtäväksi, kun emme päässeet molemmat kaikkiin haastattelutilanteisiin paikalle. Toinen teki suurimman osan haastatteluista ja toinen näiden litteroinnin, jolloin molemmat tiesivät, minkälaisia tuloksia haastatteluista oli saatu. Näin saimme myös erilaisia näkökulmia analysointiin.

Suoritimme aineistonkeruun teemahaastattelulla, joten litteroinnin jälkeen oli luonnollista jatkaa analysointia teemoittelun avulla. Alustavat teemat ja aihepiirit johdimme haastattelurungosta ja siinä esiin tulleista teemoista. Teimme tuloksista pelkistetyn yhteenvedon, jossa nostimme esiin työntekijöiden vastauksia teemoihimme liittyen ilman sen syvällisempää analyysiä. Näin saimme koottua jokaisen teeman

alle kaikki niihin liittyvät vastaukset. Tässä vaiheessa huomasimme eri haastattelu-teemojen vastausten käsittelevän osittain samoja asioita, jolloin päätimme yhdistellä joitain teemoja. Näistä saimme uudet neljä pääteemaa; asiakkuus, työskentely- ja tukikeinot, työntekijöiden kokemukset työstä sekä työntekijöiden osaaminen ja tulevaisuuden tarpeet. Teemoittelussa ei painoteta esiin nousevien asioiden lukumäärää tai esiintyvyyttä, vaan aineistoa lähdetään ryhmittelemään erilaisten aihepiirien alle. Teemoittelun jälkeen pohditaan ja analysoidaan tuloksista esille nousseita asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Tämän jälkeen analyysiä oli helppo jatkaa vertaillen vastauksia keskenään ja syventyen niihin tarkemmin. Tuloksia työstäessämme kirjoitimme ylös mahdollisia johtopäätöksiin nostettavia asioita helpottaaksemme johtopäätösten tekemistä. Johtopäätösten kirjoittamisvaiheessa otimme esiin alkuperäiset tutkimuskysymyksemme, joihin heijastimme saamiamme tuloksia sekä teoriaa. (Kuvio 1.) Analyysivaiheessa aineistoa tulkitaan eli pyritään löytämään vastauksista myös näkökulmia, joita ei haastatteluissa suoraan sanottu. Tulkinnoissa heijastuu usein tutkijan näkökulma, eikä tulkinta osu välttämättä aina oikeaan, joten opinnäytetyössä tulisi selkeästi osoittaa, milloin on kyse työntekijän vastauksesta ja milloin tutkijoiden niistä johdesta tulkinnasta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137.)

Kuvio 1. Analysoinnin prosessi

6.4 Luotettavuus ja eettisyys

Luottamuksellisuus tarkoittaa tutkijan antamaa lupautta heille, joita hän tutkii. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että tutkittaville on yksityiskohtaisesti kerrottava ketkä kaikki tulevat näkemään heidän tietonsa ja miten heidän henkilöllisyytensä käytännössä salataan. (Mäkinen 2006, 115–116.) Jos lupautta ei pystytä pitämään, ei sitä myöskään pidä silloin antaa. Tutkijan tulee tehdä juuri niin kuin on tutkimuksen nimissä sanonut tekevänsä. Hänen on siis kirjoitettava vain niistä asioista tutkimustekstissään, joiden kirjoittamisesta on sopinut tutkimuskohteensa kanssa. (Kuula 2006, 64, 108.) Luottamuksellisuuteen liittyy myös muun muassa aineiston säilytys. Kaikkea ei ole välttämätöntä säilyttää tutkimuksen julkaisun jälkeen vaan säilytykseen voidaan jättää ainoastaan ne aineistot, joihin argumentit ja analyysit perustuvat. Säilytettävistä aineistoista ei kuitenkaan tulisi olla mahdollista tunnistaa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Raportointivaiheessa tutkija on kokonaan itse vastuussa julkaisemastaan tekstistä, kuinka luotettavaa ja laadukasta se on (mts., 120, 123).

Kuusisto-Niemi, Rissanen ja Saranto (2011, 269–270) korostavat, kuinka sosiaali-työltä vaaditaan ja siitä etsitään jatkuvasti enemmän ja enemmän vaikuttavuutta. Tätä lisää muun muassa dokumentointi, joka on muovautumassa valtakunnallisesti yhtenäisemmäksi kuin mitä se on ollut aiemmin. Tällä hetkellä tarkkaan dokumentoituja aineistoja käytetään kuitenkin vielä todella vähän tutkimuksissa hyödyksi, mutta niiden määrä tietolähteenä on kasvamassa. Lähetimme ennen haastatteluita yhteistyöorganisaation edustajalle saatekirjeen, jonka pyysimme välittämään valit-taville haastateltaville. Saatekirjeessä kerroimme tutkimuksen vapaaehtoisuudesta ja siitä, miten käytännössä salaamme haastateltavien henkilöllisyyden. Litteroidut aineistot on säilytetty salasanoilla suojatuilla omilla tietokoneilla, emmekä ole käyt-täneet esimerkiksi sähköpostia välittäessämme tietoja, joissa tulisi esille haastatel-tavien henkilöllisyys. Esimerkiksi litteroidut haastattelut välitimme henkilökohtaisesti toisillemme muistitikulla. Opinnäytetyömme julkaisun jälkeen tuhoamme litteroinnit ja tiedostot, joista on mahdollisuus tunnistaa opinnäytetyömme osallistujat.

Tutkimuksen luotettavuutta ja paikkansapitävyyttä voidaan kuvailla käsitteillä *reliabiliteetti* sekä *validiteetti*. Reliabiliteetti, eli luotettavuus, toteutuu silloin, kun tutki-mustilanne (esimerkiksi haastattelutilanne) on mahdollisimman neutraali. Tällöin tut-kimus voidaan toistaa ja saada siitä samanlaiset tulokset, riippumatta siitä kuka tutkimuksen on tehnyt. Validiteetti, eli pätevyys, taas kuvaa sitä, mittaako tutkimus juuri sitä asiaa, mistä halutaan tietoa. (Mäkinen 2006, 87.) Haastattelutilanteemme on esimerkiksi helposti toistettavissa, sillä haastattelutiloina toimivat normaalit tilat, ja haastattelurunkomme on julkisena nähtävissä opinnäytetyömme lopussa.

Tutkimusetiikkaa voidaan lähestyä eri tavoin. Biolääketieteellinen koulukunta pai-nottaa, että tutkittavat tulee informoida tutkimuksen tarkoituksesta ja sen tulee olla vilpitöntä. Tutkimuksesta ei myöskään saa olla tutkittaville minkäänlaista haittaa, ei fyysistä eikä psyykkistä. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla luottamuksellista ja tutkittavien yksityisyyttä tulee siis suojella. Lisäksi tutkijan tulee sitoutua tuottamaan luotettavaa tietoa. Toisaalta feministis-yhteisöllinen koulukunta painottaa tutkimus-etiikan olevan kontekstisidonnaista. Välittäminen ja ymmärrys tutkittavan ja tutkijan välillä syntyvät tunnetasolla ja tutkittavien kanssa tulisikin käydä ei-hierarkkista kes-kustelua siinä kontekstissa, missä tutkimusta tehdään. (Denzin & Giardina 2007,

Rauhalan ja Virokannaksen 2011, 237–238 mukaan.) Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnöissä (2009) on tutkimuseettiset periaatteet jaettu osa-alueisiin; tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioitus, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Rauhala ja Virokannas (2011, 239) huomauttavat, että sosiaalityön tutkimuksessa näitä osa-alueita joudutaan pohtimaan myös silloin kun tutkimuksessa on kyse sosiaalialan ammattilaisten tai muiden toimijoiden työstä. Myöskin kolmansien osapuolien (asiakkaiden perheenjäsenten ja läheisten) huomioinnin on tärkeää tutkimuseettisen toteutumisessa. Tutkittavien ihmisten vahingoittamista on tietoisesti vältettävä ja sen vuoksi on ennakoitava kaikki mahdolliset tutkimukseen sisältyvät riskit (mts., 251).

Haastatteluja varten kysymyslomaketta laadittaessa tulisikin ottaa huomioon, että kysymyksiin on mahdollista saada luotettavia vastauksia, kysymykset esitetään oikealle kohdejoukolle ja etteivät ne ole johdattelevia. Jotta nämä kaikki seikat tulisi otettua huomioon, kysely tulisi aina testata kriittisillä vastaajilla. Jos aiemmin mainittuja ongelmia ilmenee kysymyksissä testauksen jälkeen, on niitä vielä mahdollista muokata ennen varsinaisen tutkimuksen aloittamista. (Mäkinen 2006, 92–93.) Haastatteluissa tärkeää on huomioida myös se, että haastateltavalla tulee olla aina mahdollisuus haastattelun keskeyttämiseen tai jopa siitä kokonaan kieltäytymiseen, vaikka olisikin aiemmin antanut siihen luvan (mts., 95). Haastattelijan tulisi myös etukäteen miettiä, antaako haastattelun aikana haastateltavalle mahdollisuuden keskeyttää nauhoitus, jos hän alkaa arastelemaan haastattelukysymyksiä, vai onko haastateltavalla lopuksi mahdollisuus kuunnella nauhoitus ja tehdä vastauksiinsa korjauksia (Oliver 2004, 45–46, Mäkinen 2006, 94 mukaan). Lisäksi todella tärkeä kysymys ennen haastattelujen alkua on: kuinka vapaasti haastateltavan annetaan kertoa tutkittavista aiheista? Tämä tulisi selvittää litteroinnin ja analysoinnin helpottamiseksi. (Mäkinen 2006, 96.) Haastateltavamme pysyivät hyvin olennaisessa asiassa, vaikka saattoivat itse pahoitella ja kokea puhuneensa asian vierestä. Haastatteluiden alussa toimme esiin, että he saavat vastata juuri niin kuin haluavat ja puhua kaikesta, mistä haluavat. Kerroimme tarvittaessa ohjaavamme heidät takaisin aiheen piiriin, jos he poikkeaisivat merkittävästi tutkimukselle olennaisista asioista.

Opinnäytetyössämme pyrimme huomioimaan myös sen, ettei ulkopuolisella ole mahdollisuutta tunnistaa siitä haastateltujen työntekijöiden lisäksi heidän asiakasperheitään, jos he ovat käyttäneet heitä käytännön esimerkkinä kuvaillakseen jotain ilmiötä. Haastatteluiden jälkeen päätimme muokata vastaajien kieltä hieman yleiskielisemmäksi, sillä joissakin vastauksissa murre sanojen jättäminen olisi lisännyt huomattavasti mahdollisuutta tunnistaa vastauksen antaneet työntekijät. Useimpien tutkimuksissa suoria lainauksia otettaessa ei vastauksista muokata murre sanoja yleiskielisiksi. Meille oli tässä kohtaa kuitenkin tärkeämpää vastaajien henkilöllisyyden peittäminen, sillä asiasisällöt eivät kuitenkaan muokatuissa vastauksissa muuttuneet.

7 TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme haastatteluissa saamiamme vastauksia. Litteroituamme haastattelut, jaoinme niistä saadut vastaukset neljän pääteeman alle: asiakkuus, työskentely- ja tukikeinot, työntekijöiden kokemukset työstä sekä työntekijöiden osaaminen ja tulevaisuuden tarpeet. Asiakkuuden alla kuvaamme maahanmuuttajaperheiden asiakasprosessia ja sen erityispiirteitä verrattuna suomalaisiin perheisiin. Työskentely- ja tukikeinot sisältävät maahanmuuttajaperheiden kanssa kommunikoinnin ja siihen liittyvät haasteet sekä muut maahanmuuttajaperheille saatavilla olevat palvelut. Työntekijöiden kokemuksia onnistuneista ja haastavista asiakastilanteista sekä perheiden asenteita työntekijöitä kohtaan olemme avanneet kolmannessa alaluvussa. Työntekijöiden tämän hetkinen osaaminen sekä koulutuksen tarpeet tulevaisuudessa tulevat esiin viimeisessä alaluvussa yhdessä tulevaisuuden näkymien kanssa. Näiden teemojen avulla saimme tutkimuskysymystemme kannalta olennaisen tiedon haastateltavilta.

7.1 Asiakkuus

Haastatellut työntekijät tekevät lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluvaa perhetyötä. Työntekijöiden mukaan kaikki maahanmuuttajataustaiset asiakkaat tulevat lastensuojeluilmoituksen kautta samalla tavalla kuin suomalaisperheetkin, sillä kyse on lastensuojelun tehostetusta perhetyöstä. Sosiaalityöntekijät ohjaavat perheen perheohjaajalle, jolla sillä hetkellä on mahdollisuuksia aloittaa työskentely uuden perheen kanssa.

7.1.1 Asiakasprosessi

Lastensuojeluprosessi käynnistyy usein siitä, että jollakin herää huoli lasten tai perheen tilanteesta. Jokainen haastateltava toi ilmi, että maahanmuuttajaperheiden kohdalla huoli useimmiten herää viranomaistaholla, kuten päivähoidon tai koulun henkilökunnalla. Lapset saattavat kertoa koulun henkilökunnalle perheessä esiinty-

västä väkivallasta tai henkilökunta voi kiinnittää huomionsa likaisiin tai sääolosuhteisiin sopimattomiin vaatteisiin. Lapset saattavat herättää huolta myös käytöksellään, jos poissaoloja alkaa kertyä paljon tai jos lapsi on koulussa tai päivähoidossa levoton ja vilkas. Lisäksi haastatteluissa nousi esille, että lastensuojelun asiakasperheet tekevät joskus lastensuojeluilmoituksia toisistaan.

Huolen heräämisen ja lastensuojeluilmoituksen jälkeen **arvioidaan** lastensuojelun tarvetta perheessä. Jos tarvetta lastensuojelulle ilmenee, laaditaan perheelle palvelusuunnitelma, jossa kartoitetaan, millaisia tukimuotoja perheelle tarjotaan. Sosiaalityöntekijät arvioivat onko perhetyölle tarvetta vai voidaanko perhettä tukea kevyemmällä työmuodoilla, kuten kotipalvelulla. Joissakin tapauksissa ilmenee, että huoli on voinut olla liioiteltua. Eräs työntekijä nosti esiin, että esimerkiksi neuvolassa joudutaan tekemään nopeita arvioita, sillä perheen kanssa vietettävä aika on lyhyt ja rajallinen.

Puolet on ainaki ehkä sellasta, että se tulee niinku niin valtavana, et ku ensimmäisen kerran kuulee sen huolen niin aattelee, että apua... siis minkähänlainen tämä on tämä perhe? Sit ku sinne pääsee niin huomaa, että siinä on aika paljon, kun on toisen suusta mennyt toiselle, niin sitä väritystäki tullu siihen. Sen takia kannattaa mennä ihan omana ittenään ja itte tehdä niitä... eikä kuunnella ja pitää niitä niin vahvana sitte siellä pohjalla, että se on ny tämmönen. Et siellä on äiti, joka ei huolehdi.. voi olla ihan päinvastoin. Mutta on ollu ehkä joku tilanne siellä neuvolan lääkärissä, ja hän on tehnyt sitte tämmösen niinku nopeenki ratkasun et tässä on nyt jotaki tosi huonosti. (H3)

Maahanmuuttajataustaisten perheiden suhtautuminen lastensuojeluilmoitukseen vaihtelee ja on hyvin perhekohtaista. Moni perheohjaajista kokee, että maahanmuuttajien keskuudessa lastensuojeluilmoitus ei aiheuta samanlaisia häpeän tunteita kuin suomalaisten keskuudessa. Syynä tähän voi olla esimerkiksi se, että maahanmuuttajaperheissä ei aina täysin ymmärretä, mitä lastensuojelu tarkoittaa, ja miten vakavasti otettavasta asiasta on kyse. Toisaalta maahanmuuttajaperheet kokevat lastensuojelun enemmän apuna kuin kontrollina. Omassa maassa ei välttämättä lastensuojelua, tai siihen verrattavaa työtä ole olemassa, ja kaikki sosiaalityö nähdään yhtenä ja samana. Lastensuojelua perheet eivät osaa erottaa aikuis- sosiaalityöstä tai ulkomaalaistoimiston työstä, vaan kaikki nähdään samanlaisena viranomaisten tekemänä auttamistyönä. Joissakin maahanmuuttajaperheissä lastensuojelutyö koetaan hyvinkin positiivisena asiana, mikä suomalaisperheissä on

harvinaista, sillä Suomessa lastensuojeluun liitetään paljon vahvoja negatiivisia tunteita, kuten häpeää ja epäonnistumista. Toisaalta taas kaikkiin viranomaisiin ei ole suhtauduttu yhtä hyvin. Sosiaalityössä tarvitaan joskus poliisin tukea kotikäynnille, eikä sitä kaikissa perheissä oteta hyvin vastaan. Maahanmuuttajataustaisilla perheillä käsitys ja mielikuvat poliisista voivat kotimaan kokemusten vuoksi olla huonoja. Perheissä saatetaan suhtautua epäluuloisesti, jopa pelätä poliisia, sillä monissa maissa poliisin työskentelytavat ja vallankäyttö eroavat huomattavasti suomalaisen poliisin tavoista. Myös perheohjaajat ovat joissakin perheissä saattaneet aluksi kokea vastustusta ja vaikeuksia työskentelyn alkuvaiheessa.

Heillä ei ehkä niinku maahanmuuttajaperheellä oo sitä häpeän tunnetta, mikä voi olla suomalaisilla niinkun et joku tulee siihen väliin. On varmaan kulttuureja, joille se on tosi iso asia, tai vielä isompi asia on esimerkiksi sitte, et poliisi puuttuu niinku perheen yksityisyyteen nii voi olla ihan maahanmuuttajataustasillekki perheille nii tosi tosi iso juttu. Koska poliisin käsite on ihan erilainen jossaki muualla ku suomessa, suomessa poliisi on hyvä. (H2)

Ei tietenkää hyvällä (suhtaudu). Et emmä ny muista ketään ketä ois otanu ilolla vastaan. No... On siellä jotaki sitte, että kun on aloitettu työskentely nii yleensä se on ollu nii, et ku sinne on menty, ne on ollu hyvin vastahakosia ja ei halua ja ei, vastustelee.. mut sitte ku ollaa tutustuttu nii sitte ne on nii et sitte ei halua päästää irti. Et oikeestaan se on menny aika monen kohdalla sillä tavalla. (H4)

Asiakassuhteiden kesto vaihtelee työntekijöiden mukaan muutamista kuukausista useampiin vuosiin. Usein maahanmuuttajaperheiden kanssa asiakkuudet ovat pitempiä, sillä he aloittavat kaiken alusta Suomessa. Lisäksi heidän kanssaan lastensuojelullisen tarpeen kannalta ratkaistava asia on usein todella syvällä, eikä sen esiin saaminen esimerkiksi kielen tuomien haasteiden vuoksi ole helppoa. Sosiaalityöntekijät pitäisivät perheohjaajia perheissä pitkään myös sen vuoksi, että maahanmuuttajilta puuttuu usein muu tukiverkosto ja lapset kokevat työntekijät tärkeiksi. Yksi haastateltavista nosti esiin, että joissakin maahanmuuttajaperheissä työskentely sujuu huomattavasti nopeammin, jos perheellä itsellään on tavoitteena nopea sulautuminen ja sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan.

No kyllä must tuntuu, et ne vähän pitempään kestää. Se on se, et me tullaan aika tärkeeks niille lapsille. Ja sitte, kun ei oo sitä verkostoa siellä, niin sosiaalityöntekijät meitä niin pitkään kyllä pitäis, vaikkei siellä niin sitä huolta enää oliskaa. Tietysti se on vähä ristiriita että pitäis pysyttyä ottaa uusia ja samalla tiputtaa sitte niitä vanhojaki jo pois. Että tuota niin niin, kyllä ne aika pitkiä on. (H3)

Työskentelyn päättymiselle on useita syitä niin maahanmuuttajaperheissä kuin lastensuojeluperheissä yleensäkin. Ihannetilanteessa työskentely päätetään sen vuoksi, että lastensuojelullinen huoli on hävinnyt ja tavoitteet on saavutettu vähintään tyydyttävällä tavalla, eikä perhe ole enää kriisitilanteessa. Keskeisenä nähdään, että perhe on jollain tavalla sopeutunut ja asettunut Suomeen sekä saanut luotua omaa tukiverkkoaan esimerkiksi sijaisvanhemmista tai tukihenkilöistä. Joissain tilanteissa perhetyö päättyy sen vuoksi, että perheelle kokeillaan toisenlaista tukimuotoa, kuten lastensuojelun kotipalvelua tai laitoshoidtoa. Syitä päättymiselle voivat olla myös lasten kasvaminen täysi-ikäisiksi tai muutto toiselle paikkakunnalle, jolloin asiakkuus perhetyöhön katkeaa.

Tavoitteet mitkä on asetettu asiakassuunnitelmaan nii ne on sitte saavutettu. Aikaa on mennyt, ollaan opittu.. ei olla enää semmosessa kriisissä. Vanhemmat on ehkä jo alkanu oppimaan jotain suomen kieltä, siellä ei oo enää lapset jotka hoitaa asioita vaan vanhemmat uskaltaa itse hoitaa asioita mikä sitte taas tuo sitä vanhemmuutta ja sitä itsearvoa siihen.. et tämmöset asiat varmaan siihen sit aika paljo.. (H1)

Maahanmuuttajaperheiden **osallistumisesta työskentelyyn** oli työntekijöillä monenlaisia näkökulmia. Eroja nähtiin myös perheiden välillä, mutta suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä ei merkittäviä eroavaisuuksia nähty. Asiakasperheiden koettiin osallistuvan voimavarojensa ja ymmärryksensä mukaan, minkä työntekijät näkivät positiivisena. Maahanmuuttajataustaisilla perheillä osallistumisesta työskentelyyn hankaloittaa se, että heillä ei aina ole tarpeeksi ymmärrystä osallistua aktiivisesti työskentelyyn. Suomalainen byrokraattinen järjestelmä on perheille hyvin hankala ja kielimuuri on keskeinen haaste etenkin työskentelyn alussa. Perheen mukana olo suunnitelmaa laadittaessa koetaan tärkeäksi luottamuksen ja työskentelyn sujumisen kannalta. Asiakasperheitä ei voida motivoida ja sitouttaa työskentelyyn ulkoa päin, vaan onnistumisen kannalta on tärkeää huomioida myös asiakkaiden tarpeet ja ajatukset tilanteesta.

7.1.2 Asiakkaiden haasteet

Maahanmuuttajaperheiden haasteet ovat monimuotoisia, aivan kuten suomalaisillakin perheillä. Keskeistä on kuitenkin, että haasteet ovat lastensuojeluun liittyviä, kuten ongelmia vanhemmuudessa, lasten kasvatuksessa ja sääntöjen asettamisessa. Perheissä saattaa olla työttömyyttä sekä haasteita päihdeiden käytössä ja mielenterveydellisissä asioissa. Osa perheohjaajista koki, että näissä auttaminen kuuluu aikuissosiaalityön työntekijöille, kun taas toisten mielestä on huomioitava laajemminkin perheen tilanne asioiden eteenpäin viemiseksi. Perhetyössä perheillä on haasteita usein myös parisuhteessa ja arkipäiväisissä asioissa.

No siis haasteitahan heillä on valtavasti. Ja se kai.. mä aattelin että se tekeeki sitte että se niiden... tämän byrokratian ja tämän, näiden arkihaasteiden ynnä muiden paineet saattaa tehdä sitte tätä tämmöstä alkoholiongelmia ja mielenterveysongelmia. (...) mut näkee et heillä on ihan monesti niinku niissä arkipäivän asioissa on niin suuria haasteita että tuota (...) mut sitte sä tiedät tämän (tarve)hierarkian, niin ei me voida ruveta puhumaan sielä jostakin tämmösistä kasvatusasioista, jos heillä ei oo niinku.. jos jääkaappi on tyhjä. Et esti pitäis saada niitä perusasioita rullaamaan enemmän ja sitä mukaa sitte pystys tutustumaan siihen lasten kasvatukseen ja lasten asioihin ja näin. (H3)

Suomalaisperheisiin verrattuna maahanmuuttajaperheillä on myös omia erityisiä haasteitaan, jotka vaikuttavat perheiden arkipäivään ja työskentelyyn perheen kanssa. Puutteellinen kotoutuminen tuo työskentelyyn omat haastavat piirteensä, ja joskus lähtötilanne on työntekijän silmissä hämmästyttävän huono. Osa työntekijöistä kokee, ettei kotouttaminen kuulu heidän työnkuvaansa, kun taas joidenkin mielestä kotoutumisen eteen työskentely kuuluu perheen kokonaisvaltaiseen huomioimiseen. Joskus työskentelyyn kuuluu arkipäiväisissä asioissa, kuten pyykinpesussa ja tiskaamisessa, neuvominen ja ohjaaminen. Heikko kielitaito hankaloittaa viranomaiskielen ymmärtämistä, mikä on jo itsessään haastavaa myös suomalaisille vanhemmille ajoittain. Lisäksi oman kulttuurin sovittaminen uuteen yhteiskuntaan ja sen sääntöihin luo omat vaikeutensa maahanmuuttajataustaisille perheille. Yleensäkin kotoutumisen haasteet ja vaikeudet vaikuttavat laajemminkin perheen arkeen ja voivat altistaa esimerkiksi syrjäytymiselle. Ne saattavat myös osittain aiheuttaa perheeseen muita haasteita, kuten työttömyyttä, haasteita kasvatuksessa sekä päihde- ja mielenterveysongelmia.

Joo, se on paljon on sitä et se kielitaito varsinki vanhemmilla jää heikoksi. Lapset oppii kielen tosi hyvin päiväkodissa ja koulussa, mutta sitte vanhemmilla suomen kieli jää heikosti, kielikurssit jää kesken. Jostaki syystä, toiset potkitaa sieltä pellolle ku ne on myöhäs tai liian paljon poissa tai ne käyttäytyy sopimattomasti. Ööö.. äidit tekee paljon lapsia ja jää lasten kans kotia, heillä jää sen takia kielitaito huonoksi. Se on aina se yks iso asia minkä takia sopeutumattomuus tähän kulttuuriin on tosi vaikeeta, no sit se alkaa sit se kielen et ne ei ymmärrä mitään mitä päiväkodista tulee mitä koulusta tulee lippuja lappuja.. jää käymättä kaikki vanhempainillat ja juhlat ja.. semmoset ja sit tulee kelasta pape-reita mut ei viittit ees välillä avata ku ei ne jaksaa ymmärtää yhtää mitää. Sitte.. pikkuhiljaa niitä yhdessä avataa ja yhdes mietitää mitä tehdään niin. (H4)

Omia erityisiä haasteitaan kotoutumisen kannalta aiheuttaa erityisesti myös se, että lapset kotoutuvat usein huomattavasti aikuisia nopeammin ja helpommin. Se saat-taa johtaa siihen, että lapset ottavat vanhempien roolia ja hoitavat perheen asioita. Lapset voivat yrittää käyttää hyväkseen vanhempien heikompa kielitaitoa ja ym-märrystä uudesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Lasten nopeampi kotoutuminen johtuu työntekijöiden mukaan pitkälti siitä, että lapset aloittavat heti koulun, jossa he oppivat nopeasti kielen ja saavat kavereita. Lasten parempi kielitaito johtaa usein siihen, että he alkavat toimia tulkkeina perheessä, mikä taas ei ole perhetyössä suo-tavaa, kun käsitellään lapseen liittyviä asioita. Lisäksi opettajat opettavat nopeasti lapsille yhteiskunnan sääntöjä ja tapoja. Lasten nopeammasta kotoutumisesta saat-taa aiheutua kotona konflikteja lasten ja vanhempien välille, kun lapset alkavat viedä vanhemmilta auktoriteettia ja vaikutusvaltaa perheen asioihin liittyen.

Se näkyy nopeesti, sielä et lapset oppii äkkiä, lapsilla on kavereita, koulu... koulussa opettajat on nopeita kertomaan, että mitenkä.. mi-tenkä Suomessa, mihinkä ei kannata.. tai mitä ei kannata hyväksyä oi-keestaan että.. et kaikki tämmönen väkivalta ja tämmönen. Esimerkiks jos sä Kongosta tuut nii siellä se on ihan normaalia, että lyödään ja pot-kitaan lapsia. Ja Suomessa se ei oo sallittua ja sitte ku lapset huomaa, ettei täällä saa sitä tehdä ja opettajat nopeesti sanoo sen kans nii sitte tulee niitä konflikteja.. ja kaikkia. (H1)

Suomalainen yhteiskunta luo omalta osaltaan haasteita maahanmuuttajataustaisille perheille. Yhteiskuntamme normit ja käytännöt saattavat altistaa perheitä syrjäyty-miselle ja luoda ylimääräisiä paineita arkeen. Ilman kansalaisuutta ei ole samoja oikeuksia kuin valtaväestöllä ja käytettävissä olevat edut ovat hyvin rajallisia. Haas-

tatteluissa nousi esiin myös mietteitä siitä, ettei yhteiskunnalla ole riittävästi resursseja auttaa maahanmuuttajia ja ottaa heitä mukaan yhteiskuntaamme. Yhteiskuntaan sopeutumista ei helpota, jos joutuu kohtaamaan rasismia ja syrjintää suomalaisilta. Tärkeäksi koettiin, että maahanmuuttajien ja suomalaisten sekoittumista edistettäisiin ja heille järjestettäisiin mahdollisuuksia kohdata. Moniasiakkuus on sosiaalialalla laajasti tunnistettu haaste, mutta erityisen haastavaa se on maahanmuuttajaperheille, joiden ymmärrys meidän sosiaalityön palvelusysteemistä on usein heikko. Lisäksi suomalainen yhteiskunta on hyvin byrokraattinen eli lomakkeita ja asiakirjoja liittyy palveluihin paljon. Heikon kielitaidon omaaville tämä tuo haasteita ja turhautumista, eivätkä yhä enemmän sähköiseksi siirtyvät palvelut helpota asiakkaiden tilannetta. Työpaikkojen luominen maahanmuuttajille nähtiin tärkeäksi yhteiskunnalliseksi tehtäväksi, jossa ei vielä ole onnistuttu, vaan työttömyys on edelleen suuri haaste maahanmuuttajilla.

Siis mun mielestä tää on niin byrokraattista, joka paikassa. Et just.. siis mullon yks perhe, jossa oon ollu niinku tosi tosi pitkään ja tuota niin niin ton kelan tiedotteen ja laput on niin semmosia että , jopa mun on niitä välillä vaikee et mitä tässä nyt niinku.. mikä on se oleellinen asia mitä mä nyt tästä kerron niinku hänelle. Et on asunu monta vuotta, 10 vuotta, niin hän ei ymmärrä sitä tekstiä. (...) On kaikkea, niinku semmosii meil-lekki, niinku meidän näkökulmasta semmosii helppoja, niin saattaa heille olla tosi vaikeita. Mitä tää tarkoittaa ja mitä tää nyt on? Että kyllä me tosi usein selvittelään niitä sellasii asioita, ja en mä ainakaa voi ajatella että mä olisin.. että mä sanoisin perheessä, että tuota tää ei tavallaan kuulu mun toimenkuvaani. Ei ei, kyllä se mun mielestä niinku jotenki se, että perheen ottaa niin kokonaisvaltasesti.. Että tuota niin onhan se tosi tärkeätä, että vanhemmat niinku saa asioita hoidettua ja eteenpäin, ja mieli rauhoittuu ja pystyy sitte keskittyä siihen oleelliseen. (H3)

Rasismia ja syrjinnän kokemuksia asiakkaat eivät usein tuo työssä esille. Lapset saattavat helpommin kertoa kiusaamisesta ja riidoista, mutta aikuiset pitävät useammin tiedon itsellään. Osa työntekijöistä kertoi silti itse havainneensa rasismia ja syrjintää työskentelyn aikana, mutta perhetyössä halutaan keskittyä pääasiassa tuomaan esiin onnistumisen kokemuksia. Yksi työntekijöistä hämmästeli erityisesti sitä, miten paljon rasismia esiintyy maahanmuuttajien kesken toisiaan kohtaan, jos kuuluu eri kansalaisuuteen tai heimoon. Osa asiakkaista oli tuonut työntekijöille enemminkin ilmi kulttuurien yhteentörmäyksiä, joita ei välttämättä koettu varsinaisesti rasismiksi.

No kyllä tulee varmaa lasten kohdalla sillä tavalla, et pihapiirissä saat-
taa olla riitoja ja tälläsiä, ja tota ollaan oltu jopa niitäki selvittelemässä,
että tuota niin kyllä niitä tulee sillä lailla. ja sit mä koen joskus, et jos mä
kävelen tuola tuota.. mulla on hieman kyllä sellaset herkät tuntoaistit, et
mä aistin herkästi tilanteita ja erilaisia asioita, niin mä huomaan sellasia
katseita, hieman semmosia, mielestäni vähä semmosia ei niin mukavia
että... et aika harvoin kukaan jos sä meet ja sulla on vaikka kolmeki
lasta mukana, et joku sillä lailla ystävällisesti hymyilis tai näin, et saattaa
olla niinku tosi sellasta tuimaa katsetta. et kyl, on varmaan sitä sellasta..
rasismia on ja tota niin niin, mutta mitä mä oon kokenu niin näillä kes-
kenään on valtavasti niinku.. että on sudanilaiset ja somalit keskenään,
ihan hirveitä tappeluita. ja pienissä kun asutaan, ku täällä on semmosia
kortteleita, missä asuu paljo, niin he keskenään... että sitte ollaan niin
vihamiehiä. se on mun mielestä yllättävää. aattelis et he olis jotenki
niinku enemmän pitäis yhtä tai näin mut tota.. (H3)

Oman haasteensa työskentelyyn maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tuo
usein havaittavissa oleva **miesten ja naisten eriarvoinen asema**. Useissa maa-
hanmuuttajaperheissä mies on perheen pää ja johtaa puhetta, kun taas nainen vas-
taa käytännön asioiden hoitamisesta. Tämä vaikutus on perheestä ainakin annet-
tava ulospäin, että miehen kunnia muiden silmissä säilytetään. Todellisuudessa
nainen saattaa olla perheen päättävä taho, mutta sitä ei saa tuoda ulkopuolisten
tietoon. Joissakin perheissä huomaa, että nainen ei puhu kaikista asioista miehen
ollessa läsnä, ja lapset saattavat olla puhumatta vanhempiensa aikana kunnioitus-
syistä. Lapset voivat tarvita vanhemmilta luvan luottaa työntekijään ja puhua tälle
perheen sisäisistä asioista. Työntekijät nostivat esiin, että ei voi yleistää miehen ole-
van maahanmuuttajaperheissä aina korkeammassa valta-asemassa, sillä päinvas-
taisiakin tapauksia on kohdattu. Isä ei välttämättä työntekijöiden mukaan ole aina
kiinnostunut perheen asioista. Isää voi olla vaikea saada mukaan yhteisiin palave-
reihin, sillä hän kokee, että perheen sisäisiä suhteita koskevat asiat ovat vaimon
hoidettavissa.

Mut sitte toisaalta jos sä oot nelkytä vuotta tehny yhellä tavalla, tuut
suomeen ja sit ensimmäisen vuoden aikana sun pitäis sit yhtäkkiä lo-
pettaa se tapa nii ei se nii vaan mee.. et vähä pitäis olla semmosta, nii
pelisilmää siinä sitte että. Joku sano jännästi kerran että.. ykski sellanen
semmosta kulttuurista missä väkivaltaa, siis lyödään lapsia jotta ne
uskois... niin tota mitenkä vaikeeta sillai että jos ajattelis ite että mä
lähtisin täältä nytte johonki muslimimaahan, ensinnäki mun pitää ottaa
se koko huntujen systeemi käyttöön, mutta sit jos sossut tulis sinne,
kotiin, ja kysyis sulta että ookko lyöny lastas tänään. Ja siellä niinku on

se keinona käyttää sitte siihen.. nii aika äkkiä mä varmaa rupeisin valehtelemaan et joo, olen lyöny, kuinka monta kertaa mun pitää lyödä sitä? Joo olen lyöny seittemän kertaa tänää. Et niinku, jotenki niinku, miettis sitä että mistä ne tulee.. että yhtäkkiä vaikka se on nii väärin ku se vaan voi olla, kyllä se aika suuri juttu heille kuitenkin sitte on äkkiä. Koska niillä ei oo muita keinoja sitte oikeestaan siihen. (H1)

Työntekijät ovat kohdanneet myös tapauksia, joissa tulee esiin väkivaltaa ja alistamista. Maahanmuuttajaperheiden kohdalla sellaista saatetaan herkästi epäillä ilman syytäkin. Perheväkivaltatilanteet vaativat maahanmuuttajien kohdalla työntekijältä erityisen paljon ymmärrystä ja joustavuutta, mutta sitä ei tule silti missään nimessä hyväksyä.

7.2 Työskentely- ja tukikeinot

Eniten keskustelua työntekijöiden kanssa herätti maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa kommunikointi. Keskustelu perheen kanssa on perhetyössä tärkein työväline, mutta maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa siinä on huomattavasti enemmän haastetta. Perheohjaajat kokivat olevansa tärkein tukihenkilö maahanmuuttajataustaisessa asiakasperheessä, vaikka he yrittävät ohjata perhettä myös muiden palvelujen ja tuen piiriin. Perheohjaajat viettävät perheessä niin paljon aikaa, että heistä tulee kuin perheenjäseniä.

7.2.1 Kommunikointi

Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskenneltäessä suurin työskentelyyn vaikuttava tekijä ja ero suomalaisiin asiakasperheisiin on yhteisen kielen puuttuminen. Kielieroista johtuvista haasteista jokaisella haastatellulla työntekijällä oli melko samantyyppiset kokemukset, sillä yhteisen kielen puuttuminen hankaloittaa huomattavasti asioiden viemistä eteenpäin. Työntekijöille jää usein myös olo, etteivät he ole tulleet ihan täysin ymmärretyiksi. Joskus useamman vuodenkin kestänyt saman asian hokeminen saattaa tuntua merkityksettömältä, jos vastapuoli ei sitä ymmärrä. Pidempiaikainen työskentely saman perheen kanssa tuo mukanaan yhteisiä

sanoja ja sisäpiirivitsejä, jotka helpottavat kommunikointia. Niiden kautta toisia ymmärretään, vaikka yhteinen kieli puuttuukin.

Tulkkien käyttö on viestin perille saamisessa tärkeässä roolissa. Yleisesti työntekijät kertoivat tulkin käyttämisen olevan hyvä juttu, mutta myös huonoja kokemuksia tulkeista löytyi. Pääasiassa tulkin käytön koettiin nopeuttavan asioiden hoitamista ja heidän avullaan oli mahdollista saada käsiteltyä useampia asioita kerralla. Tärkeänä koettiin tulkin käyttö varsinkin työskentelyn alkuvaiheessa, jolloin perheelle kerrotaan mitä työskentely pitää sisällään ja miksi sitä tehdään. Työntekijät korostavat tulkin osaamista molempien kielten osalta. Vaikka käsitteet voivat joskus olla hankalia selittää, molempia kieliä täytyy osata puhua. Työntekijät kertoivat tulkkeja olevan monia erilaisia, eikä kaikkien kanssa työskentely aina suju niin kuin pitäisi. Työntekijöillä on kokemuksia tulkeista, jotka eivät käännä suoraan sitä mitä pitäisi tai jättävät jotain kokonaan kääntämättä. Jotkut tulkit ovat myös tuoneet vahvasti oman mielipiteensä esiin, minkä työntekijät huomaavat siitä, kun tulkki keskustelee pitkiä pätkiä perheen kanssa kääntämättä asioita työntekijälle. Joskus väärin käännetyt tai kääntämättä jätetyt asiat tulevat esille vasta pitkän ajan päästä, kun tapaukseen otetaan mukaan eri tulkki.

Minun mielestä se (tulkin käyttö) ehkä vaikuttaa ihan hyvällä tavalla.. se on tosi tosi hyvä juttu että kyllä. Ja ainaki mulla on tulkeista hirmu hyvä ja mukava kokemus ja koen sen että perhetyö tykänny et on joitaki.. joitaki niinkun kulttuureja missä hirmu tärkeä sitten että onko siellä sitte uskontokuntien eroja tai jotaki että se tulkki, että se on sitä samaa samaa jotenki sitä uskontokuntaa tai jotaki ettei auta että vaikka se osaa sen saman kielen mut jos heillä on epäluottamuslause niin sillonhan ei voi puhua niinku tärkeistä asioista. Mutta niinkun.. mut et välillä on tosi hyvä käyttää tulkkia koska sitte ja se on tietysti perheittenki oikeus mutta sit se on tietysti selkeytyy taas että, sit saa monta asiaa yhdellä kerralla taas niinku käyty lävitse. (H2)

Aina tulkkia ei ole mahdollista saada paikalle ja silloin on keksittävä muita keinoja viestin perille saamiseksi. Työntekijät käyttävät viestinsä havainnollistamiseen muun muassa piirtämistä, viittomista ja yksinkertaista sanojen käyttöä. Jotkut käyttivät esimerkiksi piirtämistä apuna havainnollistaessaan koska seuraava tapaaminen on tai mitä asioita perheenjäsenten täytyy muistaa ennen seuraavaa tapaamista. Yksinkertaisen kielenkäytön avulla perheet oppivat myös keskeisiä sanoja suomeksi, joita he voivat itsekin käyttää myöhemmin. Joskus viesti saadaan perille

myös lasten kautta, jotka oppivat useimmiten kielen nopeammin kuin vanhemmat. Kenenkään työntekijän mielestä lasten käyttämistä tulkkina ei kuitenkaan koeta hyvänä ratkaisuna, sillä se ei ole heidän roolinsa. Kommunikointi lasten kanssa on työntekijöille helpompaa, sillä usein heidän kanssaan puhutaan yksinkertaisemmista asioista.

Nii niitten (lasten) kanssa on helpompi, mut mä en tykkää käyttää lapsia tulkkina mun mielestä se ei oo niitten rooli.. lastensuojelussa että ne on siinä keskusteluissa tulkkina mukana ja lapsillehan tulee nopeesti semmonen konflikti siinä kans sitte että nyt puhutaan mun asioista nii nyt ku on tiukkoja asioita enpäs käännä tota. (H1)

Et eihän me oikeestaan lasten kanssa sillä tavalla keskustella et me istutetaan ne ja nyt puhutaan, vaan niinku jonku leikin kautta. Leikitään, pelataan ja siinä sitte viritellään sitä keskustelua siihen suuntaan mitä ny halutaan ja mikä se kulloinki on.. jos on kouluvaikeudet niin sit puhutaan kouluvaikeuksista ja mitä tällasia perheen asioita että.. kyllä se helpompaa on. (H3)

Luottamuksen rakentuminen asiakkaiden ja työntekijöiden välille helpottaa viestintää ja on yksi keskeinen viestinnän edellytys. Tästä hyvänä esimerkkinä on lasten kanssa kommunikointi, mikä on täysin riippuvainen perheen vanhempien luottamuksesta työntekijää kohtaan. Lapset ovat uskollisia vanhemmilleen, jolloin he odottavat vanhempiensa esimerkkiä siitä, onko työntekijälle sallittua puhua.

7.2.2 Perheeseen tutustuminen

Tutustuminen maahanmuuttajataustaisiin asiakasperheisiin tapahtuu vertailemalla kulttuurien tapoja toisiinsa sekä samaistumisella. Työntekijät kertoivat avoimen uteliaisuuden olevan suuressa roolissa varsinkin tutustumisvaiheessa. Perheet suhtautuvat usein mielenkiinnolla suoriin kysymyksiin heidän arjestaan ja kulttuuristaan ja ovat myös innokkaita kuulemaan, kuinka me täällä Suomessa toimimme vastavissa tilanteissa.

Että esimerkiks monta kertaa niin kerron niinku lapsille ja vanhemmille että niinku kun minä olin pieni.. se on aina semmonen kestojuuttu, niistä on hirmu hauskaa jostai afrikkalaisesta perheestä että meillä on kotona kannettu vesi kaivosta niinku ja et meillä ei oo ollu vettä ja meillä on ollu ulkovessa. (...) Tai se että on tehty nuotiolla ruokaa nii eihän se poikke

heidän kulttuuristaan taas niinku tietyissä oloissa nii hirveesti ollenkaa.. ai sullaki on ollu semmosta? (H2)

Maahanmuuton taustojen selvittämisestä työntekijöillä oli hyvinkin erilaisia mielipiteitä. Toisten mielestä asiakasperheeseen tutustuminen heidän taustojaan ja maahantulon syitä myöten on tärkeää, sillä ne vaikuttavat myös perheen tämän hetkiseen arkeen. Mahdolliset koetut traumat ennen kuin on lähdetty hakemaan Suomesta turvapaikkaa tuovat selkeitä eroja työskentelyyn, kun verrataan suomalaisiin perheisiin. Taustojen selvittämistä ei kuitenkaan pidetty ensisijaisena asiana, sillä työskentelyn kohteena on tämän hetkinen elämäntilanne. Työntekijät kertoivat päälinjojen tulevan usein selviksi perheen tullessa asiakkaaksi, mutta tarkemmat tiedot jäävät työntekijän selvitettäväksi ajan myötä.

Lastensuojelussa sillä ei oo mitää merkitystä koska me tehdään kuitenkin lasten näkökulmasta sitä työtä, että niillä olis turvallista ja hyvä olla kotona. (H1)

On ollu useitaki perheitä missä on kidutuksia taustalla ja traumoja taustalla kaikkia tälläsiä niinkun.. että ymmärtää että ne vaikuttaa näitten perheitten elämään ne vanhat traumat ja vanhat asiat ja sen takia ne saattaa olla henkisesti huonosti voivia ja näin niin.. kyllä se mun mielestä on ihan hyvä, hyvä hyvä olla tietonen, että miks ne on tänne tullu ja mitä reittiä. (...) yleensä tommonen päälinjat tulee selviksi mutta kyllä sitte että siinä perheessä tulee sit ne tarkemmat tiedot. (H4)

Aikaa maahanmuuttajaperheille annetaan yhtä paljon kuin suomalaisillekin. Perheessä vietetään noin 2-3 tuntia kerralla ja käyntejä on tarpeen mukaan kerran tai kaksi viikossa. Jokaiselle perheelle siis annetaan paljon aikaa, mutta toisaalta toivottiin, että aikaa olisi enemmänkin. Yhdessä vietetty aika on pohjana tutustumiselle ja luottamuksellisen asiakassuhteen luomiselle. Tapaamiset ovat aina perheen kotona, jossa tutustuminen perheen arkeen on helpompaa. Kun on tarpeeksi aikaa, on työntekijöiden mahdollista oikeasti kuulla perheen kuulumisia ja saada tietoa, mikä pikaisilla käynneillä jäisi täysin saamatta.

7.2.3 Perheiden tukeminen

Tukipalveluja maahanmuuttajataustaisille perheille on tarjolla samoin kuin suomalaisillekin, kun puhutaan esimerkiksi Kelan etuuksista. Erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja palveluja järjestävät muun muassa ulkomaalaistoimisto sekä erilaiset vapaaehtoisjärjestöt. Palveluita maahanmuuttajataustaisille perheille on kyllä tarjolla ja työntekijät kertovat ohjaavansa mahdollisuuksien mukaan perheitä erilaisten palveluiden piiriin.

Tietysti se vaatii varmaan sekä suomalaisilta että maahanmuuttajaperheeltä että sitä omaa aktiivisuutta vaaditaan ja sitte toisaalta että niin on niin paljon asioita sitte että voi mennä niinku sivu suun. Että mitä mitä mitä mitä kaikkia palveluita voi ollakkaan jollekki että kyllä mä oon jos-sain perheessä täytelty Kelan vammaispalvelutukia anomuksia ja tällä-siä ku ei perhe kerta kaikkiaan tiennyt että tämmöstä hänen lapselleen olis mahdollista saada. Et kyllä niinku meidän tehtävä sitte taas on toisaalta niinku tiedottaa näistä tuista ja mahdollisuuksista mitä heillon samallalailla ku suomalaisilla että.. just täs tulee tää kieliongelma taas että ei he välttämäti osaa lukee Kelan sivuilta et hei mä voisin saada tota ja tota ja totaki jos mulle niinku myönnettäis sitä.. (H4)

Sosiaalisten verkostojen tukemisesta ja laajentamisesta työntekijöillä on monenlaisia kokemuksia. Edellä mainitut tukipalvelut ovat yksi isoimmista keinoista, joiden avulla maahanmuuttajataustaisten perheiden verkostoja voidaan yrittää laajentaa. Työntekijät toivat esiin myös asiakasperheiden tutustuttamisen toisiinsa, kahdesta täysin erilaisesta näkökulmasta. Jotkut kertoivat, että perheitä on yritetty ystävystyttää toisiinsa. Se on kuitenkin ollut joskus haasteellista, sillä perheet ovat voineet kuulua esimerkiksi eri heimoihin, eivätkä voi sen vuoksi olla tekemisissä toistensa kanssa. Toiset työntekijät taas kertoivat, ettei asiakasperheiden tutustuttaminen toisiinsa ole heidän tehtävänsä.

Me ei aina tiedetä sitä että onko ne saman heimon asukkaita vai onko ne.. onko ne tota taistelevien heimojen asukkaita. Sit ku ne tulee tänne nii sit niitten pitää yhtäkkiä olla ystäviä mut ei se oookkaa nii helppoa sitte.. nii on törmätty semmoseen ihmisiin että. Että hyvää ollaan yritetty mutta väärin meni. (H1)

Niinkun mitä me perhetyöstä voidaan nii me voijaan auttaa niitä niinku just löytämään lapsille harrastus. (...) Meidän tehtävä ei oo oikeen tutus-

tuttaa toista maahanmuuttajaperhettä toiseen maahanmuuttajaperheeseen tai toista perhetyön perhettä toiseen. Eliikkä me tavallaan työskennellään siinä perheen sisällä. (H2)

Perheohjaajien yhtenä tavoitteena perheissä on löytää jokaiselle lapselle oma harrastus. Eri asia kuitenkin on, saavatko lapset osallistua harrastuksiin? Ehdotuksista ja suosituksista huolimatta perheen isä voi kieltää esimerkiksi tytärtään pelaamasta jalkapalloa. Uudessa maassa usein oma kulttuuri on ainut mitä on kotimaasta jäljellä ja siitä saatetaan pitää todella lujasti kiinni, mikä heijastuu myös lasten mahdollisuuksiin päästä harrastuksiin mukaan. Joidenkin asiakasperheiden kohdalla voi myös käydä niin, että luvataan lähteä harrastukseen mukaan ja halutaankin sinne mennä, mutta ei kuitenkaan uskalleta, jos kieltä ei osata omasta mielestä vielä tarpeeksi hyvin.

7.3 Työntekijöiden kokemukset työstä

Maahanmuuttajaperheiden kohtaaminen ei aluksi eronnut työntekijöiden mielestä mitenkään suomalaisten perheiden kanssa työskentelystä. Kun asiaan syvenyttiin enemmän ja tarkennettiin esiin nousevia kulttuurieroja muun muassa perhekäsityksen sekä väkivallan esiintymisen osalta, alkoivat työntekijät kertoa esimerkkejä maahanmuuttajaperheiden kanssa huomioon otettavista asioista. Vaikka maahanmuuttajaperheitä ei lähdetä erottelemaan suomalaisista perheistä, tulevat kulttuurierot vastaan jo ihan meille itsestään selvissä asioissa. Se, ettei lasten kasvattamisessa ole sallittua käyttää väkivaltaa, vaatii usein käymään maahanmuuttajataustaisen perheen kanssa useamman keskustelun ennen kuin asia ymmärretään. Väkivallan suhteen Suomessa on tiukat lait ja säännöt, eikä sitä sallita missään olosuhteissa. Maahanmuuttajaperheissä asian tekevät hankalaksi perinteet ja muiden kasvatustapojen puute. Suomeen saapuneen perheen vanhemmat ovat usein ihmeissään, sillä esimerkiksi lyömisen lopettaminen vie heiltä ainoan keinon olla auktoriteettina lapsilleen. Omaan huoneeseen sulkeminen tai matkapuhelimen ottaminen pois lapselta, eivät tunnu lyömisen jälkeen tarpeeksi vahvoilta keinoilta osoittaa vanhemmuutta. Uusia tapoja on myös hankala opetella, kun on tottunut ehkä jopa useampien vuosikymmenien ajan toimimaan tietyllä tavalla. Lapset oppivat huomattavasti nopeammin, ettei väkivalta ole sallittua, sillä se sattuu.

Myös esimerkiksi opettajat hyvin nopeasti kertovat lapsille, mikä on Suomessa oikein ja mikä väärin.

Ihan liikaa asiaa pitää ottaa. Ihan niinku.. kyllä ihmiset on yleensä ymmärtäväisiä, mä unohdan niitten kaikki tämmöset.. mä monta kertaa mun asiakas saattaa sanoo mulle että nii että mä oon muslimi, että eksä muista että mä oon muslimi. Sitte ku että anteeks en muistanu. Että niin.. mutta kyllä niitä pitää mun huomioida sillä lailla.. ja olla kunnioitettava toista kohtaan. Mut yhtä lailla ku meitä suomalaisiaki että se uskonnon taso on niinku erilainen. Että on on hartaasti uskovia ja on kirkkouskovia niin samalla lailla heillä on niinkun.. niinku eri tasosta tää tota niin uskonto. (H4)

Perhearvot maahanmuuttajataustaisissa perheissä eroavat huomattavasti kansuomalaisista arvoista. Uskonnolla on suuri rooli perhearvojen muotoutumisessa. Esimerkiksi kaikkia samaan heimoon kuuluvia pidetään siskoina ja veljinä. Vaikka toista heimon jäsentä ei olisi aiemmin ikinä nähty, mutta häneen törmätään yhtäkkiä, tulee hänestä automaattisesti perheenjäsen. Suomalaisen perheohjaajan voi olla hankala pysyä kärryillä siinä, montako siskoa ja veljeä henkilöllä todellisuudessa on. Perhekeskeisyys tuo myös selkeitä eroja maahanmuuttotastaisten ja suomalaisten perheiden välille. Tietyistä kulttuuritaustoista tulevat perheet saattavat omista asunnoistaan huolimatta elää ja viettää arkea samassa asunnossa.

Tai sitte et jos siellä on joku kuollu nii se on iso asia täällä.. mietitään jo et nyt hän lähtee sinne niin ja hautajaisiin ja saattaa yhtäkkiä kadota ihmisiä sinne niin ja.. et ne on ihan niinku jotenki eri tavalla, suomalainen voi ajatella et no se on kaukanen sukulainen et ei hän nyt lähe hautajaisiin mihinkää toiselle puolelle maapalloa mutta näille se on ihan itsestäänselvyys että sinne lähdetään. (H4)

Mä arastelen siinä että voiko nyt puhuu ku on sukua paikalla nii.. ei heillä oo salaisuuksia kaikkia voi puhuu että.. että sitte pitää kattoo et mitä puhuu. Mutta niinku just esimerkiksi heillä on se ajatus että.. jossaki kulttuurissa että kaikki kaikki läheiset ku saa tietää ja heidän läheiset on sitte mielenkiintonen käsitys. (H2)

Monikulttuuriset perheet, joissa vanhemmat tulevat eri kulttuureista, ovat myös tulleet jonkin verran tutuiksi perheohjaajille. Näihin perheisiin liittyy vielä omia erityispiirteitä, kun kulttuurit sekoittuvat keskenään ja niitä sovitellaan yhteen. Jotkut kulttuurit tuovat mukanaan tiukan uskonnollisen linjan, jota on myös puolison noudatettava, kun taas jotkut kulttuurit tuovat mukanaan laulua ja tanssia. Haasteista

huolimatta monikulttuurisen perheen kanssa työskentelyä voi helpottaa, jos toinen vanhemmista on suomalainen. Tällöin hän tietää ja tuntee jo Suomen tavat ja lainsäädännön ja osaa opastaa myös puolisoaan sekä muita perheenjäseniä.

7.3.1 Työntekijät perheessä

Äänen kuuluviin saamisen todettiin olevan sekä suomalaisille että maahanmuuttotataustaisille perheille yhtä hankalaa. Äänekkyys on todella perhekohtaista ja riippuu ihmisistä, tuodaanko omaa asiaa aktiivisesti esiin vai ei. Toisaalta omien asioiden eteenpäin vieminen on suomalaisille perheille helpompaa, koska systeemi on tuttu eikä kieliongelmaa ole. Yhteisenä kokemuksena kaikille esiin nousi kuitenkin se, että perheohjaajien yksi tärkeimmistä tehtävistä on toimia ”tulkkina” yhteiskunnan ja asiakasperheen välillä. Työntekijä tuo asiakkaan ääntä esiin, mutta myös kertoo perheelle, mikä on se huoli mitä perheessä nähdään ja miksi työtä heidän kanssaan tehdään. Tärkeää on myös kertoa perheelle, mitkä kaikki asiat ovat siinä perheessä hyvin, sillä usein muu yhteiskunta nostaa esiin vain huonot puolet perheen toiminnassa.

Aika heikosti (saa äänensä kuuluviin). Kyllä siinä pitää.. no tääki riippuu oikeestaan perheestä et se.. se on kans semmonen seki on vähä semmonen kulttuuriero.. puhutaan lastensuojelusta nii suomalaiset lastensuojelun asiakkaat on aika voimakasäänisiä. Ja sitte taas jos ulkomalainen perhe nii ne.. niille on.. oikeestaan kaikille on ollu tosi tärkeetä se että ollaan kohteliaita ja et ei välttämättä ihan niistä vaikeimmista asioista puhuta ja sitte se on.. se on vaa semmonen juttu kans et jos tullaan jostain sodan keskeltä tai jostain.. pakolaisleiriltä.. sä oot asunu täällä puoltoista vuotta niin elämä täällä on niin paljon helpompaa sitte kuitenkin että ei niinku.. ne on niinku nii asiat on nii suhteutettu jotenki et sitte ku kysyy et miten menee nii hyvinhän täällä menee. Eikä sitte pilkota sitä en enempää sitte jos ei sieltä rupee sitte kaivamaan että.. et varhaista on niinku aika.. aika lailla meidän tehtävä on se sitte olla olla se ääni niille. Tuoda sitä huolta sitte ja.. ja niinku selittää heille kans että mikä se on se huoli mitä täällä nähdään. (H1)

Työntekijät kokevat työnsä kaiken kaikkiaan mielekkääksi ja osa voisi kuvitella työskentelevänsä myös pelkästään ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden kanssa esimerkiksi ulkomaalaistoimistossa. Maahanmuuttotataustaisten perheiden problematiikka kiinnostaa, sillä se eroaa kuitenkin joiltain osin suomalaisten perheiden haasteista.

Vaikka työskentely on välillä todella haastavaa ja perheelle annetaan paljon, työntekijät kokevat myös saavansa perheeltä paljon. Kulttuureista opitaan, omat ennakkoluulot karisevat ja eri kielillä puhuminen on hauskaa. Lastensuojelutyön tuloksellisuus painaa kuitenkin välillä päälle niin, ettei työskentely tunnu johtavan mihinkään.

Mulla tulee hyvä mieli. Jotenki sillä tavalla, että ne perheet missä on tehny työtä niin oon kokenu oikein että on pystyny antamaan sinne jotaki. Mutta myös sitte vähä semmosta ahdistustakin, että kun se työskentely siellä loppuu, niin et miten he sitte niinku..? Et jääkö he vähä yksinäiseksikin ja näin... että kun ne jotenki tukeutuu niin kovasti, että on aika koskettavaa mun mielestä ollu... (H3)

Mä oon oppinu tosi paljon. Se on.. suurimmalta osin nii se on positiivista, rikastuttavaa. Mutta sitte ehkä kun.. kun miettii että se pitää olla sitä lastensuojelutyötä ja tuloksellista, jotain tulosta pitää saada siinä perheessä aikaseks nii.. niin usein on tullu semmonen fiilis et vitsit täst ei tuu yhtää mitää.. emmä saa tätä muutettua.. suomalaiseen muottiin sopivaksi. Ja ja sitte tietenkin oi kieliongelmat sitte saattaa olla siinä kans et ei oikee niinku onnistu sitte mutta mutta tota kyllä se rikastuttaa.. sä opit tuntemaan erilaisia kulttuureita nii.. nii kyllähän se on sillä tavalla. Ja sitte sitä et oppii hyödyntään sitä et jos jonku moka on tehny jossain perheessä nii mä tiedän seuraavassa perheessä sitte jossa on sama tausta et tätä mokaa mä en voi tehdä. (H1)

Perheohjaajat otetaan vastaan perheissä pääsääntöisesti hyvin. Joillain perheillä lämpeneminen ajatukselle, että ulkopuolinen työntekijä käy perheessä joka viikko, kestää hiukan kauemmin kuin toisilla perheillä. Loppujen lopuksi perheet ovat kuitenkin iloisia uudesta tuttavuudesta. Aina sovittuja tapaamisia perheohjaajan kanssa ei perheessä muisteta, mutta työntekijät kokevat silti olevansa tervetulleita perheen kotiin. Ongelmia nousee esiin siinä vaiheessa, kun työskentely pitäisi lopettaa, mutta perheet eivät tunnu olevan valmiita päästämään työntekijästä irti. Pahimmassa tapauksessa vanhemmat kadottavat työskentelyn aikana vanhemmuutensa ja perheohjaajista tulee sijaisvanhempia. Tätä edesauttavat esimerkiksi koulut pitämällä yhteyttä perheen vanhempien sijasta perheohjaajiin. Työntekijät korostivat, ettei heillä ole yhtään sen parempia valmiuksia kommunikoida perheen kanssa kuin esimerkiksi opettajillakaan, jos yhteistä kieltä ei löydy.

7.3.2 Tapausesimerkit

Tapausesimerkit työntekijöiden onnistuneista ja haastavista asiakastapauksista olivat todella mielenkiintoisia. Onnistumisen kokemuksista esiin nousivat kulttuurierojen molemminpuolinen ymmärrys sekä luottamuksen rakentuminen työntekijän ja asiakkaan välille. Kuten aiemmin on tullut ilmi, joskus maahanmuuttajataustaisille perheille joutuu samoista säännöistä puhumaan useampaankin otteeseen ennen kuin asia tulee ymmärretyksi. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi kulttuurien välisten erojen tasoittaminen. Työntekijät kertoivat toimivaksi ratkaisuksi sen, kun kertoo asiakasperheelle ymmärtävänsä heidän toimintatapansa, mutta samalla selittää heille miksei se Suomessa ole samalla tavalla sallittua. Tällaisista tilanteista eteenpäin pääseminen asiakkaan kanssa tuo onnistumisen tunteen.

Työntekijät kokevat myös silloin onnistuneensa työskentelyssä perheen kanssa, kun perhe alkaa kysellä työntekijän seuraavan vierailun perään. Jos maanantai on ollut tavallinen päivä perheohjaajan vierailulle, eikä tällä viikolla jostain syystä onnistukaan, ovat asiakkaat pettyneitä ja kyselevät heti koska seuraava kerta sitten on. Tällainen kysely tuo työntekijälle tunteen, etteivät kotikäynnit ole menneet ihan hukkaan. Stressaavien tilanteiden muuttuminen konkreettisesti parempaan suuntaan tuo myös helpotusta perheen arkeen sekä työntekijälle. Esimerkiksi perheen lapsen luokanvaihto koulussa voi rauhoittaa tilannetta huomattavasti, jos uusi opettaja ymmärtää lapsen tarpeita paremmin. Yksi perheohjaajista kertoi onnistuneensa perheen kanssa, jota joutui puolustamaan muita viranomaisia vastaan. Neuvolan vastaanotolta oli tehty perhettä koskevia johtopäätöksiä, jotka eivät kuitenkaan pitäneet kotona tavallisessa arjessa paikkansa. Työntekijä kävi kotona tarkkailemassa tilannetta ja vei eteenpäin viestiä, kuinka asiat todella ovat ja sai perheen äidin täyden luottamuksen. Luottamuksessa työntekijä sanoi olevan parasta se, kun perhe tuntee voivansa pyytää apua ja myös kuuntelee mitä työntekijä sanoo.

(...) ja se että he on he on niin ilosia ja niinku onnellisia siitä sitte ku on näitä tehdä jotai yhdessä, päivät on erilaisia ja välillä väsyttää ja ottaa päähä mutta se että se kemia toimii nii se on kivaa. (H2)

Perheohjaajat toivat esille myös haasteellisia tilanteita. Näitä tilanteita kuvattiin usein sanalla ”turhauttava”. Turhautumista aiheuttavat monet erilaiset tilanteet. Esimerkkeinä työntekijät kertoivat tilanteen, missä huomataan selvästi perheen vanhempien valehtelevan työntekijöille toimivansa tietyllä tapaa. Työntekijä ei kuitenkaan voi tehdä asialle mitään, jos ei saa vanhempia tästä valehtelusta konkreettisesti kiinni. Turhautumista aiheuttaa myös ”sanan puuttuminen”. Joskus työntekijä ei osaa selittää asioita tarpeeksi selkeästi tai tulkki ei pysty tulkkaamaan asioita perheelle ymmärrettäviksi. Esimerkiksi toimeentulotuki tai Kela voivat olla todella hankalia selittää perheelle, jonka kotimaassa tällaisia asioita ei tunneta. Yhteisen ymmärryksen puuttuminen aiheuttaa työntekijöiden mukaan enemmän epätoivon hetkiä kuin esimerkiksi perheväkivaltatilanteet.

No niissä ku sitte taas vastustetaan sitä ja sanotaan et eiku me tehdään. Ja iha niinku sä huomaat sen että vanhempi sanoo et joo-o.. näin tehdään. Ja sit sä kuitenkin näet ja.. ja niinku tunnet että tää valehtelee mulle nytte et ei se tuu sitä tekemään, mutta tästä lähtien nii täällä ei enää väkivaltaa oo, piste. Esimerkiks. Et sä huomaat sen että tää ei pidä paikkaansa.. mut ei saa vaa sitä kiinni sitte.. et ei saa ku kukaan ei kerro mitää ku lapsilta kysyy nii kaikki on hyvin. (H1)

Voi niitä (haastavia tilanteita) on paljon. (...) Mutta kaks lasta.. vaikka meitä oli siellä tota niin, viis aikusta, niin me ei saatu niitä ajoissa kouluun. Nii mun mielestä niinku.. se on haastavaa joku tämmönen tiedäksä, että sä puhut ja sä puhut vuosikausia, ja silti ei mene. (H4)

Myös yhteistyökumppaneiden kanssa työskentely tuotiin esiin, kun puhuttiin turhauttavista tekijöistä. Työntekijät kertoivat, että joskus tuntuu kuin ei otettaisi niin suureen huomioon sitä tietoa, minkä perheohjaajat perheistä saavat kotikäyntiensä aikana. He kuitenkin viettävät huomattavasti enemmän aikaa perheen kanssa kuin monet muut saman perheen kanssa työskentelevät tahot.

7.4 Työntekijöiden osaaminen ja tulevaisuuden tarpeet

Kuten missä tahansa sosiaalialan asiakastyössä, myös maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävässä perhetyössä, on työntekijän tärkeää olla oma itsensä. Toimivan asiakassuhteen kannalta on merkittävää, että työntekijän ja asiakkaan välinen kemia toimii, ja että kunnioitusta toisia ja erilaisia kulttuureja kohtaan löytyy molemmin

puolin. Työntekijät nostivat esiin lisäksi erityispiirteitä, jotka auttavat maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyssä. Luovuutta tarvitaan, sillä usein syntyy väärinkäsityksiä, joita on pystyttävä ratkomaan ja joihin on löydettävä ratkaisuja. Työskentelyyn on löydettävä monipuolisesti työkaluja, joita on osattava myös käyttää. Tärkeäksi nostettiin myös avoimuus ja ennakkoluulottomuus, eli on hyvä löytyä uteliaisuutta tutustua erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin muistaen kunnioittavan lähestymistavan.

Pitkäjännitteinen. Semmonen, ja rauhallinen. Periksiantamaton. Ja hyvällä huumorilla varustettu. Ja empaattinen ja ja... siinä nyt tuli aika monta. Temperamenttia jos vähä olis niin se olis hyvä, että mä aattelin et pitää niinku... (...) ja ehkä rohkeakin. (...) Mennä tavallaan sen perheen ehdoilla, mut tietysti koko aika se suunta et mikä on siellä asiakkassuunnitelmas, et mitkä asiat pitäis saada muuttumaan. Niin se niinku tavallaan takaraivossa miettiä mutta että ei hötkyillen vaan rauhallisesti, että saadaan sitä luottamusta ja... kun se luottamus syntyy niin sitä kautta se muutoski lähtee syntymään. (H3)

Joustavuus on tärkeää eri kulttuureiden kohdatessa, sillä vanhat, juurtuneet tavat eivät muutu hetkessä, eikä omia käsityksiä voida väkisin antaa asiakkaalle ainoana vaihtoehtona. Joskus asiakkaiden toiminta on selvästi ristiriidassa työntekijän moraalin kanssa, jolloin työntekijältä on tärkeää löytyä joustavuutta ja kykyä ymmärtää myös eroavia arvopohjia ja niihin perustuvaa toimintaa, vaikka sitä ei hyväksyisikään. Asiakkaalle on annettava tilaa ja aikaa oivaltaa asiat itse, mikä vaatii työntekijältä pitkäjännitteisyyttä, rauhallisuutta sekä periksi antamattomuutta. Työntekijän hyviksi ominaisuuksiksi nostettiin myös ”pelisilmä”, joka liittyy tavallaan myös joustavuuteen. Sitä tarvitaan myös sen vuoksi, että joihinkin kulttuureihin kuuluu hyväksyttynä ja sisäänrakennettuna piirteenä valehteleminen ja asioiden kaunistelu.

7.4.1 Tiedon saanti

Työntekijät hakevat tietoa itsenäisesti esimerkiksi erilaisista kulttuureista tarvittaessa ja myös oman kiinnostuksen mukaan. Työn kautta tarjotaan joskus ajankohtaisista koulutuksista, mutta aivan lähiaikoina ei ole erityisesti maahanmuuttajiin liittyvää koulutusta ollut tarjolla. Enemmän perehdytystä kaivataan monesti alkuvaiheessa, kun kaikki on uutta. Pohjatietojen saaminen esimerkiksi erilaisista

kulttuureista ja uskonnoista helpottaisi alkuvaiheessa asioiden ymmärtämistä, kun perheeseen ja erilaisiin kulttuureihin ei ole ehtinyt vielä kartuttaa omaa kokemustietoa. Laaja yleissivistys koettiin parhaana pohjana, jolle voi rakentaa itse omaa perehtymistään. Maahanmuuttajiin liittyvälle lisäkoulutukselle ei nähty akuuttia tarvetta, mutta lisää tietoa haluttaisiin eri kulttuurien peruspiirteistä ja eroista, uskonnosta sekä niiden vaikutuksista perhedynamiikkaan.

Me ollaan kyllä saatu tosi paljon koulutusta, ja ihan hyviä koulutuksia, että tota niin niin... Mut mulla on jäänyt sillä tavalla mieleen ja mä aattelin et se sopi mulle tosi hyvin, tai mun siihen ideologiaan ja ajatusmaailmaan, millä tavallaan mä tätä työtä teen, semmonen maahanmuuttaja. Se oli vanha, silloin joskus kymmenisen vuotta sitte ku tuli tosi paljon maahanmuuttajia ja oltiin vähä niinku et mitä, mitä heidän kanssaan ja niin niin.. sieltä ulkomaalaistoimistosta siis tuli sitte tota niin työntekijä kertomaan meille.. Ja mulle jäi siitä niin selkeesti mieleen se että ei siinä tarvi olla mitään niin erityistä siinä kohtaamisessa. Kohtaat ihmisen. (H3)

Mutta alkuvaiheessa mä oisin kaivannu enemmän ehkä niitä eri kulttuurin niinku.. (...) Mitenkä muslimit toimii, mitenkä sitte taas afrikan kristityt ja niin edelleen.. että vähä niinku on on sitä kulttuuria sitte sitä kautta jollain tapaa. Ja sitte ihan niinku tämmösiä että et pitkään meni ennen ku selvis se että eihän ne saa ees kattoo silmiin tai pitkään meni semmonen juttu että afrikkalais kongolaisessa kulttuurissa niin niin tota (...) pienemmät sisarukset ei saa vanhempia sisaruksia kutsua nimeltä vaan se on aina sisko tai veli. Ja siinä meillä on aina se että mut sano nyt sen nimi.. mutta ei ne vaan saa sitä tehdä. Ja sitte taas ne vanhemmat siskot niin niin niille kuuluu se heidän kulttuurissaan et he potkii he kouluttaa pienempiä potkimalla niitä, ja sekää ei oo sallittua. Mut ennenkä sen niinku tajuaa sitte.. aina ku sais vähä mustaa valkoselle nii helpottais varmaan et okei että nää on nää ongelmat mihin ensiks pitää päästä ennenkä yhtään pääsee eteenpäin.. (H1)

Moni työntekijöistä koki, että parhaiten työssä tarvittavaa tietoa saa käytännön työn kautta. Perheen kulttuurista voi oppia havainnoimalla perhettä ja sen tapoja työtä tehtäessä. Lisäksi työntekijöiden kesken toimii vertaistyönohjaus, eli työntekijät jakavat keskenään vastaan tullutta ja matkan varrella kertynyttä kokemustietoa erilaisista kulttuureista.

7.4.2 Tulevaisuus

Perhetyö on uuden sosiaalihuoltolain myötä muutoksessa ja viime aikoina merkittäväksi tullut turvapaikan hakijoiden tilanne voi tuoda omat haasteensa perhetyön tulevaisuuteen. Yksi työntekijöistä nostikin haastattelussa esille, että lakimuutoksen myötä lastensuojelun perhetyöhön ohjautuu ainoastaan entistä haastavampia asiakkaita, sillä ennaltaehkäisevästä työstä tulee oma erityinen työmuotonsa. Hän arveli tämän johtavan siihen, että lastensuojelun tehostettua perhetyötä tullaan jatkossa tekemään parityönä. Turvapaikanhakijatilanne ei tule näkymään perhetyössä aivan lähiaikoina, mutta noin kolmen vuoden päästä he saattavat lisätä maahanmuuttajaperheiden osuutta perhetyössä nykyisestä. Tämä johtuu siitä, etteivät he turvapaikanhakijastatuksella vielä ole oikeutettuja lastensuojelun kaltaisiin sosiaalipalveluihin ilman, että vastaanottokeskuksen ammattilainen arvioi ne välttämättömiksi.

Halusimme selvittää myös, miten maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin voitaisiin vastata tulevaisuudessa yhä paremmin. Keskeisiksi keinoiksi nähtiin työelämään pääsyn edistäminen ja kehittäminen, sekä yleisesti se, että tekemistä kehitettäisiin yhä enemmän sekä vanhemmille että lapsille. Näiden myötä koettiin, että erityisesti kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan helpottuisi. Työllä on perheille myös kuntouttava merkitys, sillä se luo merkityksellisyyttä ja itseluottamusta. Työelämä ja harrastukset ovat myös tärkeä väylä luoda sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta merkittäviä ihmissuhteita, joista voi muodostaa itselleen tukiverkkoa. Työelämään pääsyn edistämiseksi tärkeäksi koettiin se, että kaikille mahdollistettaisiin mahdollisimman nopeasti pääsy kielikursseille.

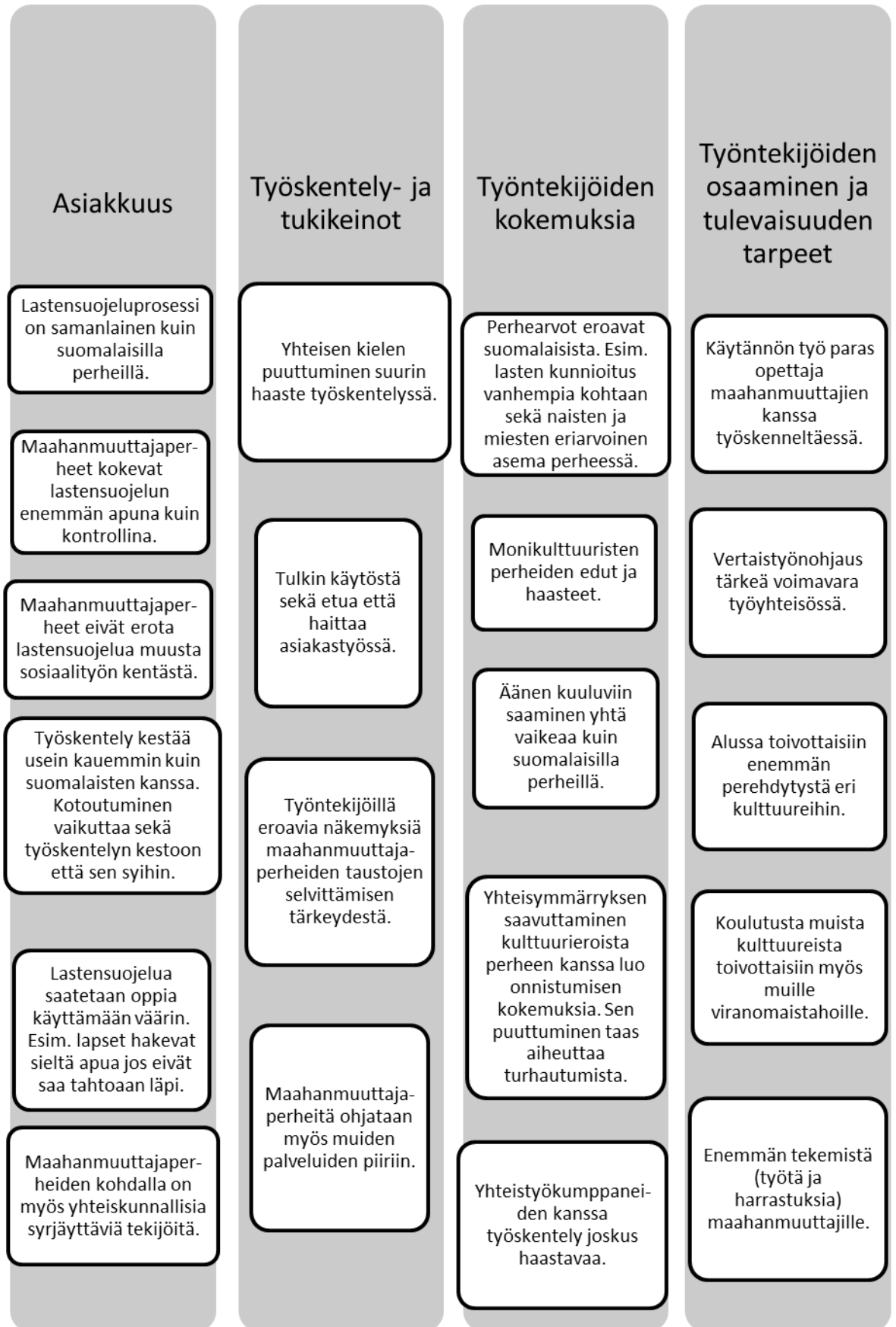
Musta tuntuu et paljon niinku on resursseja ja rahaakin on, mutta osataanko sitä oikein aina kohdentaa ja tehdäänkö sitä mitä kuuluu vai tehdäänkö vähä asian vierestä ja viekö organisaatio puolet niistä rahoista ja kaikkee.. mutta et kyllä mä nään sen tosi tärkeenä et jokainen olis sillä lailla niinku... kokis että kuuluu. Sen työn kautta pääsee niinku tähän yhteiskuntaan kiinni ja on varmaan niinku helpompi kiinnittyä ku se että jää työttömäksi sinne kotiin ja sitte ehkä tulee ikää niin ettei työmarkkinoille pääse ja... et se on aika surullista. Varmasti ovat sitte yksinäisiä ja sit ne lapset, mä aattelin näinki, et lapset muuttaa kotoa pois ja heille tulee oma elämä ja muuttavat vähä kauemmaksi ja näin niin kuinka yksinäistä se sitte on. Toivoisin, että saisivat ystäviä ja sillä lailla. (H3)

Asiakkaita laitetaan työntekijöiden mukaan valitettavan usein pois kielikursseilta erilaisista syistä, mikä koetaan harmittavana. Kielitaito on kuitenkin keskeinen osa yhteiskuntaan kotoutumista ja monesti edellytys työllistymiselle. Lisäksi koettiin, että tarvittaisiin lisää koulutusta kulttuurieroista erilaisille perheiden kanssa toimiville ammattilaisille, ei ainoastaan perheohjaajille, vaan myös esimerkiksi koulun ja päiväkodin henkilökunnalle. Koulutuksen myötä saataisiin eri alojen ammattilaisille parempaa ymmärrystä perheiden tilanteista ja voitaisiin välttää asioiden liioittelua lastensuojelutilanteissa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävää perhetyötä. Selvitimme miten perheet ovat tulleet asiakkaiksi ja minkälaisia erityispiirteitä maahanmuuttajaperheiden asiakassuhteeseen liittyy. Kysyimme myös työntekijöiltä, tutustuvatko he asiakasperheen taustoihin työskentelyn alkaessa, esimerkiksi selvittämällä millä statuksella perheet ovat tulleet Suomeen. Halusimme myös kuulla yleisesti työntekijöiden kokemuksia maahanmuuttajista perheyön asiakasperheinä sekä miten heidän kanssaan työskentely eroaa suomalaisten perheiden kanssa tehtävästä työstä. Lopuksi perehdyimme siihen, kuinka työntekijät varmistavat perheiden kokonaisvaltaisen huomioon, mitä taitoja maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentely vaatii työntekijöiltä ja mistä asioista he toivoisivat ehkä enemmän perehdytystä.

Alla olevaan kuvioon (Kuvio 3) olemme nostaneet pääkohtia saamistamme tuloksista. Keräsimme tulostemme pääteemojen alle huomattavimpia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia maahanmuuttajaperheiden ja suomalaisten perheiden väliltä. Kuviossa näkyvät myös muut keskeiset tulokset, jotka nousivat esiin haastatteluisamme. Heijastimme saamiamme tuloksia asettamiimme tutkimuskysymyksiin ja niiden pohjalta olemme tehneet johtopäätöksiä.

Kuvio 3. Tulosten pääkohdat.

8.1 Työntekijöiden kokemukset maahanmuuttajaperheiden erityisyydestä

Tutkimuksessamme monet työntekijöistä kokivat aluksi, ettei maahanmuuttajien kanssa tehtävään perhetyöhön liity erityisiä piirteitä verrattuna suomalaisiin perheisiin. Aniksen (2005, 66) tutkimustulokset kertovat kuitenkin toista. Maahanmuuttajaperheet joutuvat sopeuttamaan omia tapojaan suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan sekä opettelemaan täysin uusia toimintatapoja. He saattavat kohdata syrjintää tai rasismia ja Suomessa asumisen tilapäisyys saattaa vaikuttaa elämäntapoihin.

Työntekijöillä oli hyvin monipuolisia kokemuksia maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelystä. Työskentely maahanmuuttajaperheiden kanssa koettiin haastavaksi ja vaativaksi. Omaa persoonaa, luovuutta ja ongelmanratkaisutaitoja on ajoittain vietävä äärirajoille, kun eteen tulee totutusta poikkeavia haasteita, joihin ei erityistä koulutusta ja valmiita työkaluja ole annettu. Työ maahanmuuttajien kanssa koettiin kuitenkin osittain samoista syistä myös erittäin antoisaksi, sillä näiden haasteiden kautta saadaan erityisiä onnistumisen kokemuksia ja arvokasta kokemustietoa, jota ei muualta saa. Maahanmuuttajaperheet mahdollistivat myös työntekijöille erilaisen mahdollisuuden ammatilliseen ja lisäksi henkilökohtaiseen kasvuun, kun työskentelyn myötä huomataan ja työstetään myös omia ennakkoluuloja. Haastavia tilanteita maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskentelyyn tuo myös työntekijän ristiriitainen rooli asiakasperheen elämässä; työntekijä kannattelee ja luo toivoa, mutta samalla edustaa julkista valtaa ja lainsäädäntöä (Turtiainen 2012, 50). Sellaiset tilanteet, joissa asiakkaan kanssa saadaan syntymään molemminpuolinen ymmärrys kulttuurieroista, koettiin merkittäviksi onnistumisiksi maahanmuuttajaperheiden kanssa. Joissakin perheissä kulttuuriero, kuten erilainen käsitys kuritusväkivallan käytöstä kasvatuksessa, saattaa olla yksi merkittävistä lastensuojelun asiakkuuteen johtaneista syistä, jolloin molemminpuolinen ymmärrys kulttuurien eroista on keskeinen tekijä lastensuojelullisen huolen työstämisessä.

Erot maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyyn verrattuna suomalaisiin perheisiin tulivat esiin vasta yksityiskohtaisempien kysymysten avulla. Syynä tähän voi olla se, että yhteiskunnassamme tasa-arvo on yksi merkittävimmistä arvoista, jonka merkitys korostuu ammatillisuuden yhteydessä, etenkin sosiaalialalla. Työntekijät eivät mielellään eritelleet maahanmuuttajataustaisia asiakkaita, sillä tasa-arvoksi

mielletään monesti samanlainen kohtelu taustoista riippumatta. Tämä käsitys on kuitenkin melko suppea, sillä aina tarvittavaa apua ja tukea ei saada toimimalla samalla tavalla asiakkaasta riippumatta. Tärkeää on siis pohtia, kokeeko tasa-arvoisuuden tarkoittavan yhtenäistä tapaa kohdata asiakas, vai voidaanko tasa-arvoa tulkita siten, että kaikkia pyritään huomioimaan kokonaisvaltaisesti ja pyritään työkentelyssä tasa-arvoiseen lopputulokseen? Syventyessämme haastatteluissa asiaan tarkemmin, alkoivat työntekijät tiedostaa maahanmuuttajaperheisiin liittyvän myös erityispiirteitä, joita tulee huomioida, mutta työntekijöiltä nämä huomiot ja ongelmanratkaisutaidot tulevat usein niin automaattisina, että niitä ei edes työtä tehdessä huomaa.

Maahanmuuttajaperheiden asiakkuus poikkesi suomalaisten asiakkuudesta vain vähän joiltain osin. Maahanmuuttajaperheissä vietetty aika ei eroa suomalaisille perheille annettavasta ajasta, mikä on toisaalta yllättävää, sillä kommunikointi ja asioiden eteenpäin vieminen on lähtökohtaisesti huomattavasti hitaampaa. Tästä saat-
taa johtua se, että monen työntekijän mielestä maahanmuuttajaperheiden asiakkuudet ovat keskimäärin pidempikestoisia kuin suomalaisperheiden. Perheiden suuret elämänmuutokset ja kaiken alusta aloittaminen Suomessa sekä kielimuuri ja kulttuurierot, jotka hankaloittavat huolen ytimeen kiinni pääsyä, vaikuttavat myös asiakkuuden pituuteen.

Maahanmuuttajaperheiden kohdalla lastensuojelullinen huoli herää useimmiten vi-
ranomaistaholla. Yllättävää oli, että työntekijät kertoivat lastensuojeluperheiden te-
kevän ilmoituksia toisistaan. Ikäläisen ym. (2003, 78–79) mukaan Aden (2001) on
tuonut esiin ilmiön, joka on ollut yleinen varsinkin 1990-luvun puolivälissä. Hänen
mukaansa lasten omatoimisuus on joissain tapauksissa mennyt liian pitkälle, ja he
saattavat käyttää hyväksi lastensuojelun työntekijöiden velvollisuutta puuttua per-
heen tilanteeseen, jos lapsi tuo esiin omaa pahoinvointiaan. Tutkimukseemme osal-
listuneiden työntekijöiden kokemuksista oli mielenkiintoista huomata, miten usein
lastensuojelullista huolta liioitellaan. Syynä voivat olla rajallisten resurssien vuoksi
tehdyt hätäiset johtopäätökset. Lisäksi tietämättömyys ja puutteellinen ymmärrys
erilaisista kulttuureista ja niiden vaikutuksista perheen arkeen saattaa johtaa huolen
heräämiseen ”turhaan” maahanmuuttajaperheiden kohdalla. Työntekijät kokivat,
että on tärkeää löytyä uteliaisuutta tutustua erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin, kun

työskennellään maahanmuuttajataustaisen perheen kanssa. Työntekijät kokivat, että joustavuus, niin työskentelyssä kuin esimerkiksi omaan arvopohjaan liittyvissä asioissa, on yksi tärkeimmistä ominaisuuksista erilaisten kulttuuritaustojen kanssa työskenneltäessä.

Yksi esiin nousseista eroista suomalaistaustaisten ja maahanmuuttajataustaisten perheiden välillä oli, että maahanmuuttajilla lastensuojelun asiakkuus koetaan enemmän apuna kuin kontrollina. Heillä ei ole aina ymmärrystä lastensuojelun vakaavuudesta, eivätkä he osaa liittää siihen samanlaisia negatiivisia mielikuvia kuin suomalaisperheet. Maahanmuuttajille lastensuojelu on useimmiten vain yksi auttamismuoto muiden sosiaalipalveluiden joukossa. Ikäläinen ym. (2003, 53) nostavat esiin palvelujärjestelmää koskevasta tietämättömyydestä myös toisen puolen, sillä vieraat toimintamallit voivat aiheuttaa maahanmuuttajaperheissä myös ennakkoluuloja viranomaisia kohtaan.

Kulttuurieroihin tutustuminen on parasta tehdä vertailemalla kulttuurien erilaisia tapoja sekä huomioimalla myös yhtäläisyydet joko nyky-yhteiskunnassa tai oman kulttuurin historiassa. Esimerkiksi Suomen olot joitakin vuosikymmeniä sitten saattavat muistuttaa asiakkaan kotimaan nykytilannetta huomattavankin paljon. Avoin ja ennen kaikkea kunnioittava uteliaisuus on merkittävässä roolissa, kun pyritään luomaan yhteistä ymmärrystä siitä, miten kulttuurit eroavat ja millaiset normit Suomessa ovat.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskenneltäessä on huomioitava myös perhearvot. Perhekeskeisyys on useilla maahanmuuttajaperheillä merkittävässä roolissa ja sukukäsitys on huomattavasti laajempi kuin suomalaisilla. Tästä johtuen joillakin maahanmuuttajaperheillä voi tuottaa haasteita ottaa vastaan ulkopuolisen viranomaistahon tarjoamaa apua, kun kotimaassa sitä on totuttu saamaan sukulaisilta ja läheisiltä (Rönkkö & Rytönen 2010, 154). Lisäksi perheestä ulospäin annettava vaikutelma miehestä perheen auktoriteettina ja päättävänä osapuolena on tärkeää huomioida työskentelyssä. Perheen isä saattaa esimerkiksi päätöksillään estää lasten harrastukset, jos hän kokee niiden olevan lapsen iälle tai sukupuolelle sopimattomia. Lisäksi naiset eivät puhu välttämättä kaikista asioista miehen ollessa läsnä, ja lapset saattavat vaieta vanhempien aikana kunnioitussyistä.

Omasta kulttuurista ja sen arvoista yritetään usein uudessa kotimaassa pitää tiukasti kiinni, sillä ne luovat turvallisuuden ja tuttuuden tunnetta. Pentikäinen (2005, 206–207) tuo tutkimuksessaan esiin miesten kokemuksia sopeutumisesta uuteen kulttuuriin, jossa heidän auktoriteettinsa katoaa suhteessa vaimoon. Hänen tulokista tulee esiin mahdollisen kilpailutilanteen syntyminen, kun Suomessa rahat jaetaan puolisoitten kesken ja molemmat aloittavat uuden kielen opiskelun. Jos nainen oppii uuden kielen ensin, voi se saada miehen itsetunnon romahtamaan. Pentikäisen tutkimukseen osallistuneet miehet kertoivat myös paheksuneensa sitä, etteivät voineet vaikuttaa virkamiehiin. Esimerkiksi se, että vaimo joutui käymään mieslääkärin vastaanotolla ja pahimmassa tapauksessa vielä miespuolisen tulkin kanssa, koettiin häpeälliseksi.

Kuritusväkivallasta puhuttaessa työntekijällä on oltava kärsivällisyyttä ja joustavuutta. Vanhempien ei ole helppo ymmärtää, miten vakavana asiana sitä Suomessa pidetään, kun väkivalta on saattanut olla tavallisena kasvatuskeinona vuosikymmenten ajan vanhassa kotimaassa. Nämä vanhassa kotimaassa opitut normit ja käytänteet on huomioitava myös silloin, kun puhutaan maahanmuuttajaperheen kanssa miesten ja naisten eriarvoisuudesta ja mahdollisesti siihen liittyvästä perheväkivallasta (Kanervo, Nurmi & Gerbert 2011, 175). Yksi keskeisimmistä perhearvojen muovaajista maahanmuuttajaperheillä on uskonto. Sen tiukkaa linjaa on myös puolison usein alettava noudattaa, vaikka hän ei olisi siihen syntynytäkään, mikä voi luoda perheeseen omat konfliktinsa. Toisinaan uusi uskonto voi tuoda mukanaan myös positiivisia asioita, kuten laulua ja tanssia, joista muodostuu perheelle voimavaroja.

8.2 Kommunikointi maahanmuuttajaperheiden kanssa

Tulkkien käytöstä maahanmuuttajaperheiden kanssa työskenneltäessä työntekijöillä oli paljon erilaisia kokemuksia. Yleisesti ottaen tulkin käyttö helpottaa ja nopeuttaa työskentelyä, kun kielimuuri ei ole estämässä työntekijän viestin perille viemistä. Aina tulkki ei kuitenkaan helpota kommunikointia ja edistä yhteisen ymmärryksen luomista. Työntekijöillä oli myös kokemuksia tulkeista, jotka tuovat tulkkaukseen mukaan liikaa omia tulkintojaan ja mielipiteitään tai saattavat jättää

olennaisia asioita kääntämättä. Tulkin epäammattillisuuden selviäminen työntekijälle ei ole yksinkertaista, sillä työntekijän on vaikea tietää, milloin tulkki ylittää valtuutensa. Työntekijät kertovat, että ainoastaan kokemuksen myötä opitaan löytämään ammattitaitoiset tulkit sekä huomioimaan kulttuurien merkitys myös tulkkauksessa. Ikäläisen ym. (2003, 60) tutkimuksessa nousi esille, että tulkkiin tarve voi joskus olla hyvin äkillinen, mikä vaikeuttaa tulkin saamista paikan päälle. Lisäksi heidän mukaansa naistulkkeja ei ole saatavilla aina tarvittaessa. Kanervo, Nurmi ja Gerbert (2011, 192) kokevat naistulkin saamisen olevan tärkeää naisten kokemuksista, etenkin seksuaalisesta väkivallasta, puhuttaessa, vaikka nainen näennäisesti hyväksyisi miestulkin käytön. Tutkimuksessamme nousi esiin työntekijöiden halu valita luotettavaksi koettuja tulkkeja mukaan työskentelyyn, mutta äkillinen tarve rajoittaa valinnan mahdollisuuksia.

Tärkeää perheen kokonaisvaltaisen huomioimisen mahdollistamiseksi on löytää keinot ylittää kielimuuri, sillä se luo yhden keskeisistä erityispiirteistä maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävään työhön. Keskeistä maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä on osata käyttää monipuolisia kommunikointikeinoja tulkkauksen lisäksi, kuten erittäin yksinkertaista suomen kieltä, piirtämistä ja kehonkieltä. Maahanmuuttajaperheiden lapsilla on usein suomen kieli hyvin hallussa, jolloin he voivat joskus olla avuksi viestin perille saamisessa, kuitenkin käsiteltävästä asiasta riippuen. Lasten rooli ei missään nimessä ole olla tulkkeina työskentelyssä, eikä lapsen edun mukaista ole toimia tulkkina, kun käsitellään hänen asioitaan. Ikäläisen ym. (2003, 74–75) mukaan lapsen tulkkina käyttäminen nostaa esiin vanhempien kielitaidottomuutta ja luo lapselle mielikuvan itsestä vanhemman yläpuolella. Pentikäinen (2005, 194) kertoo, etteivät vanhemmat aina näe tilannetta, jossa lasta käytetään tulkkina, samoin kuin työntekijät. Vanhemmat voivat kokea tilanteen normaaliina perheenjäsenten välisenä auttamistilanteena näkemättä vaaraa mahdolliselle hierarkiamuutokselle. Tutkimukseemme osallistuneet työntekijät kertoivat, että työskentelyn aikana ja luottamuksen syntyessä he oppivat perheelle parhaan tavan kommunikoida ja löytävät niin sanotun yhteisen kielen asiakkaan kanssa. Osa työntekijöistä koki, ettei työntekijän tehtävänä ole ainoastaan vuorovaikutus asiakkaiden kanssa, vaan työhön kuuluu myös auttaa asiakkaita olemaan vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Joskus työntekijän on annettava ääni asiakasperheille, joilla omat vaikutuskeinot tilanteisiinsa puuttuvat.

Kielierot tuovat vaikeuksia työskentelyyn sekä työntekijöille että asiakkaille. Työntekijän on vaikea saada kielimuurin takia kerrottua asiakkaalle tarvittavia asioita siten, että tulee ymmärretyksi. Asiakkaan taas voi olla vaikea puhua haasteistaan ja osallistua esimerkiksi palavereihin puutteellisen kielitaidon vuoksi. Heikko kielitaito on myös usein esteenä harrastuksiin osallistumiselle sekä työllistymiselle, jotka olisivat maahanmuuttajaperheen vanhemmille tärkeä väylä kotoutumiseen ja ihmissuhteiden luomiseen.

Suomen kielen osaamisella on suuri merkitys asiakkaiden kotoutumiseen ja joskus asiakkaiden heikko sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan yllättää työntekijät. Omaa kulttuuria ei aina ole helppo sovittaa yhteen uuden kotimaan kanssa, sillä kulttuurien arvopohja ja normit voivat poiketa merkittävästi toisistaan esimerkiksi siinä, millaiset kasvatuskeinot ovat hyväksyttäviä. Ongelmat kotoutumisessa liittyvät pääsääntöisesti vanhempiin, sillä lapset kotoutuvat nopeasti. Nopeamman kotoutumisen vuoksi lapset vievät yhä enemmän vaikutusvaltaa vanhemmilta. Ikäläinen ym. (2003, 75) kirjoittavat, että perheen sisäisen tasapainon säilyminen vaatii vanhemmilta aktiivisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan, vaikka töitä ei olisikaan. Lapset ovat koululaisina automaattisesti osa yhteiskuntaa, joten vanhempien tulisi näyttää omalta osaltaan esimerkkiä halusta kotoutua ja olla aktiivinen yhteiskunnan jäsen. Haastateltavamme toivat esiin, että vanhemman auktoriteetin vieminen saat- taa aiheuttaa perheessä monenlaisia konflikteja. Monissa kulttuureissa vanhemman kunnioittaminen ja auktoriteetti liittyvät perheen maineeseen ja kunnioitukseen muiden silmissä. Esimerkiksi koulu ja muut viranomaistahot voivat huomaamattaan viedä vanhemmuuden pois maahanmuuttajataustaisten lasten vanhemmilta. Vanhemmat saatetaan sivuuttaa ottamalla yhteyttä suoraan perheohjaajiin lapsia koske- kevissa asioissa, kun yhteistä kieltä vanhempien kanssa ei löydy.

8.3 Asiakasperheiden kokonaisvaltainen huomiointi

Maahanmuuttajaperheiden kokonaisvaltaiseen huomiointiin oli useita erilaisia kei- noja, mutta myös useita eri näkökulmia. Joidenkin työntekijöiden mielestä asiakas- perheeseen tutustuminen kokonaisvaltaisesti heidän taustojaan myöten on tärkeää,

kun taas toiset työntekijät eivät kokeneet perheen taustoilla olevan lainkaan merkitystä tämänhetkiseen työskentelyyn. Perhetyössä pyritään tietysti työstämään haasteita perheen nykytilanteessa, mutta osa työntekijöistä koki perheen historialla olevan joskus suurikin merkitys myös perheen nykytilanteeseen.

Rasismiin tai syrjintään liittyviä kokemuksia eivät maahanmuuttajataustaiset perheet olleet tuoneet työntekijöiden mukaan esiin, mikä oli mielestämme yllättävää. Lisäksi mielenkiintoista oli se, että maahanmuuttajat ovat toisiaan kohtaan hyvinkin rasistisia. Väkivaltaisia yhteydenottoja esiintyy eri kansalaisuuksien ja eri heimojen välillä. Yhteisen kokemuksen, maahanmuuton, voisi luulla yhdistävän eri kansalaisuuksista tulleita, mutta käsitykset eri kansoista tai heimoista vihollisina ja ”toisina” pätee myös uudessa kotimaassa. Aniksen (2005, 71) tutkimushaastatteluiden tulosta esiin rasismikokemukset, joita maahanmuuttaja-asiakkaat ovat kokeneet lähinnä kouluympäristössä. Näitä lasten rasismikokemuksia ei aina oteta vakavasti, vaan Anis kirjoittaa, että Rastaan (2004) mukaan rasistista kohtelua saatetaan selittää tarkoituksettomaksi. Aniksen (emt., 73–74) haastattelemat sosiaalityöntekijät kertoivat myös rakenteellisesta rasismista, jota kohtaavat työssään todella usein. Kun yhteiskunnan yleinen asenne on kielteinen maahanmuuttajia kohtaan, vaikeuttaa se myös työntekijöiden työskentelyä. Maahanmuuttajataustaisten asiakasperheiden asioita voi olla hankala saada vietyä eteenpäin torjuvan suhtautumisen takia jopa omassa organisaatiossa, puhumattakaan muusta palvelujärjestelmästä.

Tukitoimina perheohjaajat yrittävät ohjeistaa maahanmuuttajaperheitä myös muiden palveluiden piiriin. Kolmannen sektorin järjestöt ja ulkomaalaistoimisto ovat keskeisiä toimijoita erityisesti maahanmuuttajille suunnatuissa palveluissa. Työtoiminta ja kurssit nähtiin keskeisinä perheen aikuisten hyvinvoinnin mahdollistajina, sillä monesti ne tuovat merkityksellisyyden ja johonkin kuulumisen tunteita. Lisäksi työ ja kurssit ovat keskeisiä uusien ihmissuhteiden mahdollistajia. Osa työntekijöistä kertoi, ettei asiakasperheiden tutustuttaminen toisiinsa ole heidän tehtävänsä, eivätkä he kokeneet sosiaalisten suhteiden huomioimisen ja edistämisen olevan heidän työssään keskiössä. Toiset työntekijät taas kertoivat, että perheitä on myös yritetty ystävystyttää toisiinsa.

8.4 Saavatko työntekijät perehdytystä?

Parhaiten työssä tarvittavaa tietoa eri kulttuureista ja niiden kohtaamisesta saa käytännön työssä ja vertaistyönohjauksessa. Enemmän koulutusta työpaikan puolelta kaivataan nimenomaan työn alkuvaiheessa, kun kaikki on uutta, eikä aiempaa kokemustietoa välttämättä eri kulttuurien kohtaamisesta ole lainkaan.

Maahanmuuttajaperheiden kokonaisvaltaisen huomioimisen edistämiseksi koettiin, että lisäkoulutusta kulttuurieroista tarvittaisiin erilaisille perheiden kanssa toimiville viranomaisille myös sosiaalia laajemmin, esimerkiksi opetustoimessa ja terveysalalla. Työntekijät kokivat, että heillä itsellään on hyvät resurssit tutustua perheisiin ja myös laajemmin heidän erilaisiin kulttuureihinsa, sillä aikaa työskentelylle on varattu paljon viikoittain.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia työntekijöillä on maahanmuuttajien kanssa tehdystä perhetyöstä, sekä onnistumisia että haasteita. Halusimme lisäksi selvittää, millä keinoilla työntekijät varmistavat, että maahanmuuttajaperheitä kohdataan perhetyössä kokonaisvaltaisesti. Tutkimme myös sitä, haluavatko työntekijät tutustua perheisiin ja kulttuurieroihin, sekä onko heillä sen mahdollistavat resurssit käytettävissä työssään. Lisäksi halusimme selvittää perheiden asiakkuutta sekä sitä, millaisia eroja heidän kanssaan tehtävässä työssä on verrattuna suomalaisiin perheisiin.

Tuloksista löysimme monia eri näkökulmia tutkimuskysymyksiimme. Saman organisaation sisällä työskentelevien eri työntekijöiden näkemykset työstä vaihtelivat, sillä jokainen työskenteli omasta persoonastaan ja arvopohjastaan käsin. Keskeisinä tuloksina opinnäytetyössämme saimme työntekijät analysoimaan ja tunnistamaan kulttuurieroja ja niiden tuomia haasteita. Merkittävimmäksi työskentelyssä huomioitavaksi asiaksi perhetyön kannalta nousivat kielierot, yhteisöllisemmät perhearvot sekä miehen ja naisten eriarvoinen asema. Työntekijältä vaaditaan paljon ominaisuuksia sekä yleisesti perhetyöhön, mutta myös erityisesti maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävään työhön, joka vaatii työntekijältä myös kulttuurisensitiivisyyttä ja kunnioittavaa, avointa työtettä. Yhteiskunnan rakenteiden kriittinen tarkastelu paljasti myös epäkohtia, kuten sosiaalialan byrokratian, joka mahdollistaa asiakasperheiden syrjäytymisen yhteiskunnasta. Positiivista opinnäytetyön tuloksissa oli huomata se, että perhetyötä arvostettiin. Se näkyi riittävässä resursseissa, jotka mahdollistavat riittävän ajan antamisen perheille heidän tarpeidensa mukaan.

Mielenkiintoista oli huomata saamistamme tuloksista, kuinka maahanmuuttajataustaiset asiakkaat eivät välttämättä ymmärrä, mitä lastensuojelu on. Asiakasperheet saattavat tulla kulttuureista, missä ei lastensuojelua ole ollut tarjolla erillisenä sosiaalipalveluna. Lastensuojelu saatetaan nähdä vain yhtenä osana suurta sosiaalipalveluiden kenttää. Se myös usein koetaan enemmän apuna ja tukena kuin kontrollina, mikä erottaa maahanmuuttajaperheitä suomalaisista asiakasperheistä. Toisaalta tällä voi olla myös negatiivisia vaikutuksia. Kun lastensuojelun tarkoitusta ja vakavuutta ei ymmärretä kunnolla, hakeudutaan sen asiakkaaksi myös turhaan.

Esimerkiksi lapset saattavat oppia käyttämään lastensuojelua hyväksi väärin. Jos kotona ei kaikki mene lapsen tai nuoren mielen mukaan, saatetaan lähteä kertomaan sosiaalityöntekijälle, kuinka kotona on huono olla. Suomessa tähän tilanteeseen tietysti puututaan, mutta lopputulos ei välttämättä ole sama kuin mitä lapsi tai nuori on lähtenyt hakemaan. Tällaiseen prosessiin käytetään turhaan arvokkaita lastensuojelutyöntekijöiden resursseja.

Opinnäytetyöprosessi sujui pääsääntöisesti hyvin. Aiheeseen suoranaisesti liittyvää kirjallisuutta oli haastavaa löytää aluksi, koska monikulttuurisesta perhetyöstä ei ole vielä paljonkaan tutkimustietoa, vaikka aiheita erikseen on tutkittu paljonkin. Tutkimusluvan saimme helposti, vaikka sitä jouduttiin hieman kauemman odottamaan. Yhteistyökumppanimme oli prosessin alusta asti kiinnostunut työstämme, ja yhteistyö oli erittäin sujuvaa. Opinnäytetyötä oli mukava lähteä tekemään, kun saimme kokea innostusta ja yhteistyöhalukkuutta kumppanimme taholta koko prosessin ajan. Työntekijät olivat haastatteluissa avoimia, ja saimme heiltä arvokasta tietoa laajasti. Pohdimme kuitenkin välillä sitä, että kokivatko työntekijät voivansa vastata täysin oman kokemuksensa mukaan, sillä he edustavat tietyssä määrin vastauksillaan myös organisaatiota, jossa työskentelevät. Koemme kuitenkin, että saimme olennaista ja tutkimuksemme tavoitteisiin vastaavaa avointa tietoa.

Teimme opinnäytetyömme parityönä, mikä toi omat etunsa ja haasteensa työhön. Molemmipuolinen kannustus auttoi työskentelyssä jaksamisessa matkan varrella huomattavasti ja aikataulutuksesta pidettiin kiinni, kun parilta sai sopivaa painetta työn edistämiseen. Opinnäytetyötä on kirjoitettu, arvioitu ja analysoitu yhdessä, vaikka fyysisesti emme aina olisi samassa paikassa olleetkaan. Yhteydenpito on ollut tiivistä ja työnjako tasapuolista. Omat haasteensa parityö tuo, kun aikatauluja on soviteltava molempien kalenteriin sopivaksi. Yhteistä aikaa on kuitenkin aina järjestynyt ja työ on edennyt aikataulussa. Melko yksinkertaiset asiat, kuten samankaltaiset arvopohjat, kiinnostuksen kohteet sekä kirjoitustyyli, ovat olleet etunamme parityön teossa, ja helpottaneet opinnäytetyömme tekemistä yhdessä huomattavasti. Olemme voineet luottaa toistemme tekemiseen ja prosessiin sitoutumiseen koko matkan ajan.

Työmme oli hyvin ajankohtainen, sillä monikulttuurisuus on lähes koko opinnäytetyöprosessimme ajan ollut yksi keskeisistä yhteiskunnan puheenaiheista. Aloitimme

opinnäytetyöprosessimme vuonna 2015, jonka aikana Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa. Verrattuna edeltävään vuoteen luku on moninkertainen, sillä vuonna 2014 hakijoita tuli Suomeen 3 651. (Sisäministeriö, [viitattu 9.4.2015].) Turvapaikanhakijoiden määrä ei vielä vaikuta suoraan lastensuojelun tehostettuun perhetyöhön, sillä turvapaikanhakijoilla ei näihin sosiaalipalveluihin ole samalla tavoin oikeutta kuin suomalaisilla. Turvapaikanhakijoille on tarjolla välttämättömät sosiaalipalvelut vastaanottokeskuksessa, mutta esimerkiksi lastensuojelun piiriin pääseminen vaatii erityisen tarpeen arvioinnin vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijältä (L17.6.2011/746).

Lisäksi perhetyön muutokset ovat ajankohtaisia ja haastavat perhetyötä työmuotona. Lastensuojelun tehostettuun perhetyöhön ohjautuu sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain muutosten myötä yhä haastavampia asiakkaita, sillä lyhytaikaisemman ja lievemman avun tarvitsevia perheitä voidaan auttaa nykyään yleisenä sosiaalipalveluna tarjottavalla perhetyöllä. Tehostetun perhetyön työntekijöiden toimintatavoille tämä asettaa haasteita sen vuoksi, että perheissä saatetaan jatkossa joutua käymään pareittain, mikä pienentää nykyisen perhetyön resursseja. Työntekijät eivät pysty ottamaan jatkossa ehkä yhtä paljon perheitä avun piiriin tai perheissä kerrallaan vietettävää aikaa on lyhennettävä. Maahanmuuttajataustaisille asiakkaille käyntien lyhentäminen voi tietää yhä pidempikestoisia asiakkuuksia, sillä heidän kanssaan ei nykyisilläkään resursseilla ehditä kotikäynneillä käydä läpi yhtä monia asioita kuin suomalaisperheiden kanssa.

Opinnäytetyömme myötä myös ammatillinen kasvumme on ottanut suuria askelia eteenpäin. Eettinen osaaminen ja oman ammatillisuuden reflektointi ovat kehittyneet kirjoitusprosessin aikana, kun olemme pohtineet myös asioita, jotka ovat ristiriidassa oman arvopohjamme kanssa. Opinnäytetyö on kehittänyt monikulttuurista osaamistamme sekä erityisesti asiakaslähtöisyyden tunnistamista. Opimme haastateltaviltamme tasa-arvoisen työotteen merkityksen sosiaalialalla. Saimme tutkimuksemme kautta myös laajan perehdytyksen kyseiselle asiakasryhmälle saatavilla olevista palveluista sekä tahoista, joiden kanssa työntekijät tekevät yhteistyötä. Työntekijöitä haastatteleamalla näimme konkreettisen esimerkin, kuinka myös am-

mattilaisten ammatillinen kasvu kehittyy työskentelyn myötä. Lisäksi olemme oppineet tutkimisen ja kehittämisen keinoista sosiaalialalla opinnäytetyömme prosessin aikana.

Mahdollisia jatkotutkimusaiheita löytyi opinnäytetyöprosessimme aikana. Monesta asiasta ehdimme saada vain pintaraapaisun, sillä halusimme ottaa laajasti huomioon maahanmuuttajuuden näkökulman perhetyössä. Mahdollisia tulevien opinnäytetöiden aiheita voisivat olla muiden muassa:

1. Varsinainen vertailu suomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten perheiden välillä syvällisemmin analysoiden
2. Uusien ja entistä tehokkaampien kommunikointikeinojen löytäminen maahanmuuttajien kanssa tehtävään perhetyöhön
3. Maahanmuuttajanaisten omat kokemukset eriarvoisesta asemasta ja mahdollisesta väkivallasta
4. Asiakkaiden näkemykset kulttuurien yhteensovittamisen ja kohtaamisen haasteista
5. Oppaan laatiminen maahanmuuttajien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille

LÄHTEET

- Aden, S. 2001. Puheenvuoro koulutustilaisuudessa Helsingissä 12.6.2001. Edustajakoulutus, järj. Lastensuojelun Keskusliitto ja Pakolaisneuvonta.
- Ajrouch, K. J. 2007. Resources and well-being among Arab-American elders. *Journal of Cross Cultural Gerontology* 22, 167–182.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alitolppa-Niitamo, A. 2010. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa: Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: SKS, 45–64.
- Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*. Helsinki: Väestöliitto Oy, 96–113.
- Anis, M. 2005. Monikulttuurisuus sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Kopomaa, T. & Meltti, T. (toim.) *Kaupunkisosaalityötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 61–79.
- Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat: Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Anis, M. 2013. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*. Helsinki: Väestöliitto Oy, 147–161.
- Arnkil, T. E., Erksson, E. & Saikku, P. 1998. Huolen harmaa vyöhyke. *Dialogi: Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskuksen lehti* (7), 8–11.
- Berg, K. 2012. Insha Allah – sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa: Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. (toim.) *Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen*. PS-kustannus, 14-33.
- Berry, J. W. 1992. Adaptation and acculturation in a new society. *International Migration* 30, 69-86.

- Berry, J. W. 1997. [Verkkoartikkeli]. Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review* 46 (1), 5-68. [Viitattu 9.4.2016]. Saatavana: http://iaccp.org/sites/default/files/berry_1997.pdf
- Buchanan, A. 2002. Family support. Teoksessa: McNeish, D., Newman, T. & Roberts, H. (edited) *What works for children?* Buckingham: Open University Press, 252-273.
- Dartington Social Research Unit. 1995. *Child Protection: Messages from Research*. London: HMSO.
- Denzin, N. K. & Giardina, M. D. 2007. Introduction. Ethical futures in qualitative research. Teoksessa: Denzin, N. K. & Giardina, M. D. (toim.) *Ethical futures in qualitative research. Decolonizing the politics of knowledge*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, 9-43.
- Diallo, H-R. 2010. Haaveena perhe-elämä. *Pakolainen* (4), 12–13.
- Ehkäisevä lastensuojelu. 7.7.2015. [Verkkojulkaisu]. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 25.7.2015]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-ka-sikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>
- Erickson, C. D. & Al-Timimi, N. R. 2001. Providing mental health services to Arab Americans: Recommendations and considerations. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology* 7, 308–327.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, S. 2011. Exclusion of older immigrants from the former Soviet Union to Finland: The meaning of intergenerational relationships. *Cross cultural gerontology* 26, 379–395.
- Heikkinen, S. 2012. Ikääntyvän maahanmuuttajan arki kolmen sukupolven kuvaamana. *Gerontologia* 26 (1), 29–41.
- Heikkinen, S. 2015. *Arki uudessa kotimaassa: Entisestä Neuvostoliitosta Suomeen iäkkäinä muuttaneiden arki, sosiaaliset suhteet ja kotoutuminen*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Heikkinen, S. & Lumme-Sandt, K. 2014. Ikääntyvä maahanmuuttaja kuntien kotouttamisohjelmissa ja vanhuspoliittisissa ohjelmissa. *Gerontologia* 28(3), 168–183.
- Herrala, J. 2012. *Perhetyö vastaanottokeskuksessa*. [Verkkojulkaisu]. Kotka: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK. Opinnäytetyö. [Viitattu 6.9.2015]. Saatavana:

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/46990/Jaana_Herrala.pdf?sequence=1

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Holland, S. 2004. Child and family assessment in social work practice. London: SAGE Publications.
- Härmälä, V., Jauhiainen, S. & Kosunen, A. 2014. Maahanmuuttajien työllisyys ja sukupuolten väliset erot. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2014. [Viitattu 24.8.2015]. Saatavana: <http://www.tem.fi/files/40362/tak22014.pdf#page=16>
- Ihamäki, K. & Näslindh-Ylispangar, A. 2012. Monikulttuurinen vanhus. Teoksessa: Näslindh-Ylispangar, A. (toim.) Vanhuksen terveyden, hyvinvoinnin ja hyvän elämän edistäminen. Helsinki: Edita, 86–93.
- Ikäläinen, S., Martiskainen, T. & Törrönen, M. 2003. Mangopuun juurelta kuusen katveeseen – asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Lastensuojelun keskusliitto. Vantaa: Dark Oy.
- Jang, Y. & Chiriboga, D. A. 2010. Living in a different world. Acculturative stress among Korean American elders. Journal of Gerontology: Psychological Sciences 65 (1), 14–21.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kanervo, M., Nurmi, R. & Gerbert, N. 2011. Maahanmuuttajanaisten auttaminen. Teoksessa: R. Hannus, S. Mehtola, L. Natunen & A. Ojuri (toim.) Veitsen terällä: naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, s. 173–196.
- Kerkkänen, H. (toim.) 2014. Puhutaan kotoutumisesta: Ryhmänohjaajan opas. Väestöliiton Kotipuu. Helsinki: OY FRAM AB.
- Kivi, T. 2004. LATU maahanmuuttajille –projekti: Raportti. [Verkkojulkaisu.] Tiedonpuu ry. [Viitattu: 21.9.2015.] Saatavana: <http://www.tiedonpuu.fi/artikkelit/latu.php>
- Kuittinen, S. & Isosävi, S. 2013. Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto Oy, 78–95.

- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusisto-Niemi, S., Rissanen, S. & Saranto, K. 2011. Asiakastiedon käyttö sosiaalityön tutkimuksessa – eettinen näkökulma. Teoksessa: Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus, 257-273.
- Lalonde, R. & Cameron, J. 1993. An Intergroup Perspective on Immigrant Acculturation with a Focus on Collective Strategies. *International Journal of Psychology* 28, 57–74.
- L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L17.6.2011/746. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta.
- L30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki.
- Miettinen, A. 2015. Väestöntutkimuslaitos: Maahanmuuttajat. [Verkkosivu.] Väestöliitto. [Viitattu 29.7.2015.] Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/
- Moghaddam, F. M. 1988. Individualistic and Collective Integration Strategies Among Immigrants. Teoksessa: Berry, J. W. & Annis, R. C. (toim.) *Ethnic Psychology*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger, 69–79.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki: Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa: Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 7-38.
- Oliver, P. 2004. The student's guide to research ethics. Maidenhead: Open University Press.
- Pentikäinen, M. 2005 *Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta*. Toim. L. Saressalo. Helsinki: Etnika.
- Pohjanlehto, J. 2014. Voimaantumista tukemassa–Perhetyötä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa Etelä-Kymenlaakson alueella. [Verkkojulkaisu]. Kymenlaakso: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 5.9.2015]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/73448/julia_pohjanlehto.pdf?sequence=1

- Puukari, S. & Korhonen, V. 2013. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 32–47.
- Rastas, A. 2004. Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa: Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 33–55.
- Rauhala, P-L. & Virokannas, E. 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa: Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus, 235–255.
- Reijonen, M. 31.3.2015. Perhetyö. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos: Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 15.4.2015.] Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.
- Sarvimäki, A. 2013. Vanheneminen eri kulttuureissa ja etnisissä ryhmissä. Teoksessa: Heikkinen, E., Jyrämä, J. & Rantanen, T. (toim.) Gerontologia. Duodecim, 92-100.
- Scourfield, J. 2003. Gender and Child Protection. New York: Palgrave MacMillan.
- Simonen, L. 1990. Contradictions of The Welfare State, Women and Caring. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A vol. 295, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sisäministeriö. 2016. Turvapaikanhakijoita saapui viime vuonna ennätysmäärä. [Verkkajulkaisu]. Sisäministeriö. [Viitattu 9.4.2016]. Saatavana: <https://www.intervin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>
- Sundell, P. 2010. Ikääntyvät maahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa: Vainio, S. & Pietarinen, K. (toim.) Ikätovereita ja ilon hetkiä. Näkökulmia ikääntyvien maahanmuuttajien ryhmätoimintaan. Helsinki, 9-19.
- Säävälä, M. 2011. Perheet muuttoliikkeessä: Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Väestöliitto: Väestötutkimuslaitoksen Katsauksia E 41/2011. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. 2016. [Verkkajulkaisu]. Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 9.4.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/monikulttuurisuus/maahanmuuttajat-lastensuojelun-asiakkaina>

- Tirkkonen, T. 18.11.2015. [Verkkosivu]. Perhetyö. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 10.4.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>
- Tsempoi, T. 2015. Venäjänkielisten maahanmuuttajataustaisten perheiden kokemuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöstä. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Dia-konia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 5.9.2015]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/92154/Tsempoi%20Tatjana%20Helsinki.pdf?sequence=1>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turtiainen, K. 2012. Perhe pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa: Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Juva: PS-kustannus, 35–53.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietintö 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015. 2012. [Verkkojulkaisu.] Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012. [Viitattu 29.7.2015.] Saatavana: https://www.tem.fi/files/34181/TEM-jul_27_2012_web.pdf

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

LIITE 1 Teemahaastattelun runko

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Taustatietoja:

- Työntekijän
- nimi ja koulutustausta
 - kauanko työskennellyt perhetyössä
 - montako maahanmuuttajataustaista perhettä asiakkaana tällä hetkellä
 - millaisista kulttuureista tulleiden perheiden kanssa on työskennellyt (nyt/viimeisen viiden vuoden aikana)

Asiakkaat:

1. Asiakasperheiden taustaa; miten tulleet asiakkaiksi?
 - a. Miten lastensuojeluilmoitukseen suhtaudutaan?
2. Minkälaisia haasteita perheillä on?
 - a. asuminen, työttömyys, sosiaalinen verkosto, monilapsisuus, taloudelliset vaikeudet
 - b. Miten kotoutuminen on onnistunut? Lasten ja vanhempien erot?
 - c. Minkälaisia rakenteellisia/yhteiskunnallisia syrjäyttäviä tekijöitä asiakasperheiden elämässä on?
 - d. Miten mahdolliset syrjinnän kokemukset tulevat esiin/kuinka ne huomioidaan?
3. Kuinka aktiivisesti maahanmuuttajaperheet ovat työskentelyssä mukana?
 - a. suunnittelu/toteutus

Kielierot:

4. Miten yhteisen kielen puuttuminen näkyy työskentelyssä?
 - a. tulkin käytön vaikutukset
 - b. muita kommunikointikeinoja
 - c. lasten kanssa kommunikointi

Kulttuurierot:

5. Millaisia asioita maahanmuuttajaperheiden kanssa tulee ottaa huomioon?

- a. Miten erilainen kulttuuritausta tulee esiin? (yhteisökeskeisyys)
6. Kuinka hyvin työntekijät tutustuvat perheisiin?
- a. resurssit
 - b. Miten eroaa suomalaisten perheiden kanssa työskentelystä? (perhearvot)
 - c. Onko naisilla ja miehillä eri asema? Miten näkyy?
7. Koetaanko tärkeäksi perheiden taustojen selvittäminen? (pakolainen/työperäinen maahanmuuttaja)
- a. Onko asiakasperheissä monikulttuurisia perheitä? Mitä erityispiirteitä näihin liittyy?

Työntekijän ominaisuudet:

8. Mitä maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskentely vaatii työntekijältä?
- a. ominaisuudet
9. Minkälaista koulutusta/perehdytystä maahanmuuttajataustaisten kanssa työskentelyyn on saatavilla?
- a. Saako sitä tarpeeksi ja kuinka helposti? kuinka paljon on aikaa perehtymiseen?
 - b. järjestetäänkö perehtyminen erikseen vai tuleeeko se työn kautta?
 - c. Mihin tarvitsisi enemmän perehdytystä?
10. Mitä muita tukipalveluja maahanmuuttajaperheille on?
- a. tiedetäänkö näistä/osataanko niihin ohjata?
 - b. onko niitä saatavilla/tarpeeksi?
11. Minkälaisia keinoja on asiakasperheen sosiaalisen verkoston laajentamiseen?

Omat kokemukset:

12. Minkälaisia kokemuksia työntekijällä on maahanmuuttajien kanssa tehdystä perhetyöstä?
- a. miten perhetyöntekijä otetaan perheissä vastaan?
 - b. miten näkyvät asiakas-, perhe- ja lapsilähtöisyys?
 - c. kuinka hyvin asiakasperhe saa äänensä kuuluviin?
13. Minkälainen asiakassuhde on?
- a. kenelle herää huoli?

- b. kauanko kestää?
- c. miten/miksi päättyy?

14. Kuvaile asiakastapaus/-tilanne, jossa olet kokenut

- a. onnistumista
- b. haasteita

Tulevaisuus:

15. Miltä tulevaisuus näyttää maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävän työn näkökulmasta?

- a. miten pakolaistilanne vaikuttaa?

16. Miten perheiden tarpeisiin voitaisiin vastata yhä paremmin?

- a. onko saatavilla enemmän tietoa ja tukea työskentelyyn?
- b. mistä koet tarvitsevasi enemmän tietoa?